

Evaluarea patrimoniului cultural și a politicilor publice de valorizare a patrimoniului

Problematica generală a evaluării patrimoniului

Conceptul de *patrimoniu cultural*, s-a îmbogățit continuu incluzând în accepția sa actuală mai multe domenii. O primă diferențiere majoră este cea a domeniilor patrimoniului tangibil și intangibil. *Patrimoniul tangibil* este cel care a constituit în mod tradițional obiectul studiului și protecției. El cuprinde pe de-o parte patrimoniul imobil cu patrimoniul construit (clădiri, ansambluri, monumente, inscripții), siturile (istorice, arheologice, etnologice) și peisajul cultural și, pe de altă parte, patrimoniul mobil cuprinzând: artefacte (picturi, sculpturi, obiecte) și media (media audio vizuală, cărți, manuscrise, partituri). *Patrimoniul intangibil*, intrat mult mai recent în cadrul preocupărilor organizațiilor de protecție a patrimoniului, cuprinde formele de manifestare ale exprimării artistice (muzică, dans, teatru), folclorul, tradițiile orale și narațiunile, limbile și în general tot ce ține de culturile vii: moduri de viață și culturi tradiționale.

Definiția UNESCO descrie nu numai conceptul ci și evoluția sa în timp:

Patrimoniul cultural poate fi definit ca întregul corpus de semne materiale – fie artistice fie simbolice – preluate din trecut de către fiecare cultură, și astfel de întreaga umanitate. Ca parte constituantă a afirmării și îmbogățirii identităților culturale, ca moștenire

aparținând întregii umanități, patrimoniul cultural conferă fiecărui loc trăsăturile care îl fac recognoscibil și este depozitarul experienței umane

Patrimoniul arhitectural ar trebui considerat atât în timp cât și în spațiu. În primul rând, acesta nu se mai oprește la apusul secolului al nouăsprezecelea ci cupinde acum și mărturiile lăsate în urmă de secolul douăzeci. În al doilea rând, scopul nu este numai păstrarea obiectelor de patrimoniu din ce în ce mai numeroase ci și păstrarea ansamblurilor care depășesc cu mult marile monumente unice sau clădirile individuale. Ideea de patrimoniu a fost acum lărgită pentru a include atât mediul uman cât și cel natural, atât ansambluri arhitecturale cât și situri arheologice, nu numai moștenirea și peisajul rural ci și urbanul, patrimoniul tehnic sau industrial, designul industrial și mobilierul urban. Și mai mult, protecția patrimoniului acoperă acum patrimoniul cultural non-fizic , care include semnnele și simbolurile transmise oral, formele de expresie artistice și literare, limbile și modurile de viață, miturile, credințele și ritualurile, sistemele de valori și cunoștințele taditionale.

UNESCO Draft Medium Term Plan 1990-1995 (UNESCO, 25 C/4, 1989, p.57)

Analizând evoluția conceptului de patrimoniu cultural Marilena Vecco (2010) observă că definiția termenului a suferit un proces continuu de expansiune și transfer semantic, identificând trei caracteristici majore ce corespund etapelor de reformulare:

- Abordarea integratoare a patrimoniului prin extinderea tipologică și tematică ce include în patrimoniu elemente care nu făceau în mod tradițional parte din acesta.
- Extinderea criteriilor de selecție a patrimoniului cultural prin includerea (pe lângă valorile istorice și artistice) a valorii culturale, a valorii de identitate și a capacității de interacționare cu memoria.
- Trecerea de la abordarea normativ-obiectivă la cea bazată pe capacitatea unui obiect/sit de a suscita valori și semnificații. (Această abordare ce nu se limitează la aspectele materiale a creat premisele recunoașterii patrimoniului cultural intangibil.)

Patrimoniul tangibil (Tangible Heritage)	Patrimoniul imobil (Immovable)	Patrimoniul construit : cladiri, monumente, inscriptii,etc... grupuri de cladiri, ansambluri, centre istorice Situri : Arheologice, istorice, etnologice Peisaje culturale
	Patrimoniul mobil (Movable)	Artefacte : Picturi, sculpturi, obiecte, colectii Media : media audio vizuala, carti, manuscrise,partituri... Bunuri de consum si industriale
Patrimoniul intangibil (Intangible Heritage)	Exprimare artistica : muzica, dans, literatura, teatru Limbi Culturi vii Tradiții orale Naratțiuni Folclor Arte martiale	

Tabel sintetic al categoriilor patrimoniului cultural (dupa Bluestone,2000)

Valoarea de patrimoniu- construct cultural : semnificația culturală, identificarea componentelor valorii patrimoniului cultural .

Ceea ce unește toate aceste artefacte și manifestări ce țin de domeniul patrimoniului cultural este conceptul de **semnificație culturală**. Acest concept se definește ca valoare estetică, istorică, științifică sau socială, pentru generațiile trecute , prezente sau viitoare. Semnificația culturală a unui obiect, sit sau element de patrimoniu intangibil rezultă din conglomeratul de valori ce i se atribuie . Aceste valori le includ atât pe

cele stabilite de experți (istorici, istorici de artă, arheologi, arhitecți, etc...) cât și valorile sociale sau economice aduse în discuție mai recent de noii actori / intervenienți (de la Torre, Mason 2002).

Noțiunea de patrimoniu cultural este un construct social. Obiectele, clădirile, ansamblurile și siturile sunt recunoscute ca patrimoniu prin deciziile anumitor oameni și instituții, decizii influențate de contextul și procesele sociale, actul de protecție fiind determinat de modul în care un obiect sau un loc este evaluat în funcție de agenda socială, de priorități și de resursele locale. (Avrami, Mason, de la Torre, 2003)

Protecția patrimoniului este un proces de reevaluare a raporturilor sale cu societatea, recunoscând necesitatea și importanța dialogului în afara profesiei. Astăzi se recunoaște faptul că protecția patrimoniului este o activitate construită social cu numeroși actori publici și deciziile nu se mai limitează la considerentele material științifice. (Richmond, Bracker, Bracker, 2009) Protecția patrimoniului trebuie să aibă drept scop nu muzeificarea obiectelor ci transmiterea sensurilor și crearea de conexiuni sociale, înțelegerea semnificațiilor siturilor și artefactelor nerealizându-se doar de către profesioniști ci de către oamenii care prin uz și vizitare construiesc în permanență înțelesul locului. (Bluestone, 2000)

Conceptul de *valoare istorică și culturală* a determinat dintotdeauna deciziile de protecție a patrimoniului, societatea hotărând să conserve ceea ce consideră valoros. Aceste valori erau stabilite de un câmp de experți cu drept de decizie. O dată cu evoluția conceptului de patrimoniu, noi grupuri, de profesioniști din alte domenii și de cetățeni, s-au alăturat actorilor din câmpul protecției patrimoniului, aducând propriile valori diferite de cele ale specialiștilor. Astfel patrimoniul a căpătat o importanță sporită în societatea contemporană. Valorile patrimoniului cultural nu sunt imuabile ci dimpotrivă sunt în permanență schimbare, în strânsă corelație cu evoluția societății. Înțelegerea și expunerea logică a acestor valori constituie baza deciziilor de protecție și conservare. Pentru includerea în procesul de evaluare a acestor noi valori ce diferă de judecata esteico-istorică a specialiștilor, câmpul protecției patrimoniului trebuie să facă apel la o serie de noi metode și instrumente de evaluare.

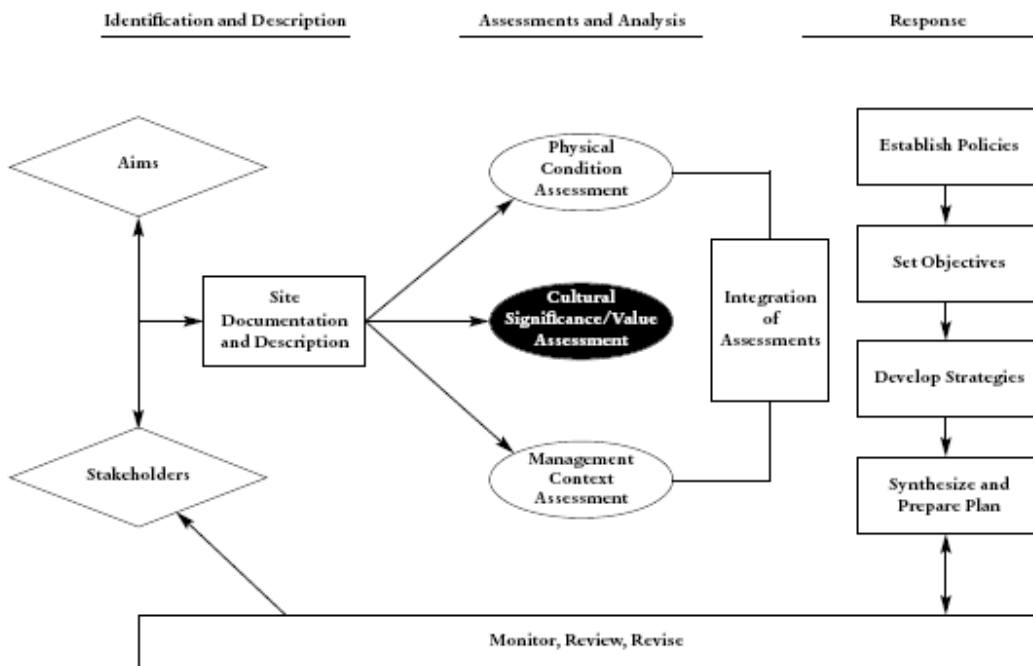
Prezentul curs își propune o trecere în revistă a metodelor tradiționale de evaluare a patrimoniului cât și prezentarea noilor metode, împrumutate din alte câmpuri. În afara metodelor antropologice, etnografice sau a celor provenite din câmpul protecției mediului, metodele de evaluare economică a patrimoniului par să fi evoluat substanțial în ultimele decade, gândirea economică în domeniul protecției patrimoniului și evaluarea patrimoniului ca resursa economică căpătând o nouă importanță. Această tendință reflectă mai mult decât posibilitatea măsurării impactului economic al turismului, evaluarea patrimoniului mobil sau imobilelor de patrimoniu, sau identificarea surselor de finanțare. Noul domeniu al economiei culturale încearcă adaptarea instrumentelor economice la măsurarea valorilor noneconomice ale patrimoniului.

Evaluarea patrimoniului stă la baza deciziilor de protecție și conservare și pornește de la tipurile de valori reprezentate de obiectele, siturile, sau elementele de patrimoniu imaterial. Dificultățile metodologice în evaluarea patrimoniului provin tocmai din natură diversă a acestor valori. Aceste valori (culturale, estetice, politice, economice) nu sunt determinate o dată pentru totdeauna. Ele fluctuează în timp fiind influențate de factori contextuali ca forțele sociale, oportunitățile economice și trendurile culturale. (Mason, 2002)

Termenul de valoare se referă la caracteristicile pozitive prezente și potențiale ale lucrurilor, fiecărui obiect, fiecărei clădiri și fiecărui sit de patrimoniu asociindu-i-se un număr de valori. Multivalența este astfel una dintre caracteristicile esențiale ale patrimoniului, acestuia fiindu-i circumscrise valori simbolice, istorice, estetice, economice etc. Aceste valori nu sunt intrinseci și nici imuabile. Ele rezultă din interacțiunea între obiect și context, societatea alegând în permanență ceea ce are semnificație în contextul situației istorico-geografice. Valorile ce definesc patrimoniul au fost considerate inițial cele istorice și estetice. Astfel, la începutul secolului XX Alois Riegl identifica valorile: istorică, de vechime, comemorativă, de uz și de noutate. În 1984, într-un text fundamental referitor la patrimoniu (*Value and Meaning in Cultural Resources*. Aparut în "Approaches to the Archaeological Heritage", ed. Henry Cleere, pp. 1-11. Cambridge University Press, Cambridge, England, Lipe, William D. and T. A. Kohler) Lipe identifica valorile: economice, estetice, asociativ-simbolice și informaționale. În 1997 English Heritage listează valorile culturale, educaționale și academice, economice, recreaționale și estetice. Charta Burra (1998) pune accentul pe valorile estetice, istorice, științifice și sociale

(spirituale, politice, naționale, culturale de orice fel). Acest câmp larg al valorilor se poate împărți în două categorii generale : valori socio-culturale și valori economice. Este importantă o determinare a tipurilor de valori, întrucât acestea influențează hotărâtor și alegerea instrumentelor de evaluare adecvate.

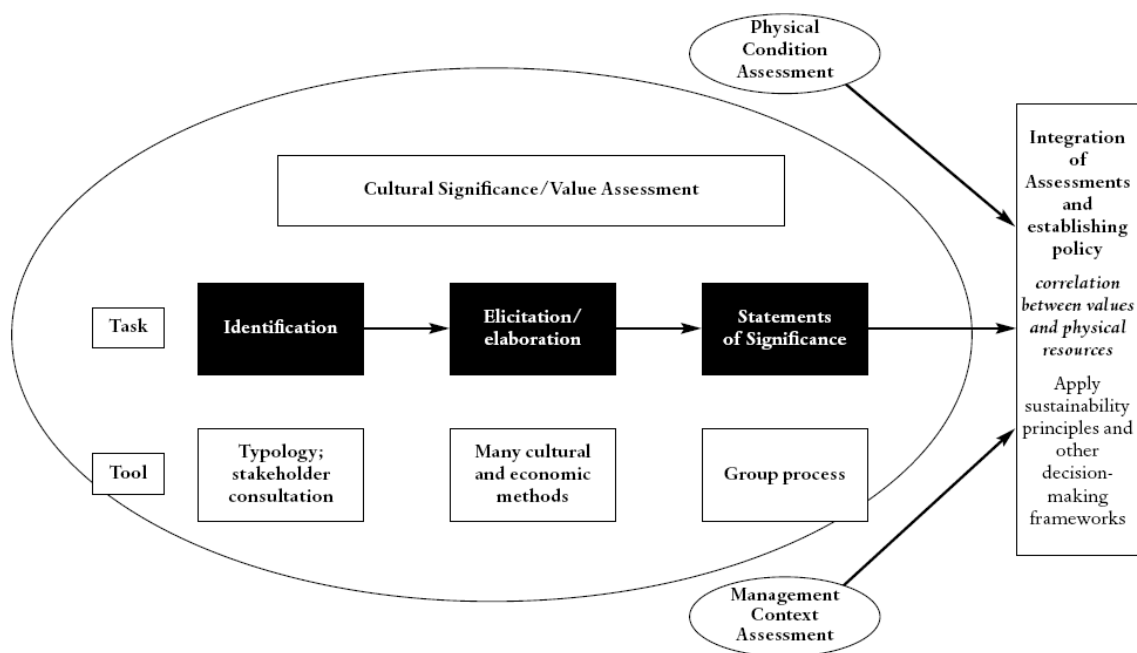
Etapele evaluării patrimoniului

Etapele evaluării patrimoniului (Mason, 2002)

Evaluarea patrimoniului cultural este un proces cu etape distincte însă interdependente. O primă etapă a identificării și descrierii este determinată de motivația /scopurile protecției și de grupurile implicate (specialiști, societate, etc). Cea de-a doua etapă a analizei și estimării are în centru conceptul semnificației culturale (concentrându-se asupra selecției și elaborării) însă cuprinde și analiza condiției fizice a obiectului de patrimoniu precum și analiza contextului managerial. Etapa de integrare corelează toate aceste estimări stabilind cadrul decizional prin clasificare și prioritizare. Răspunsul se constituie ca urmare logică a analizelor anterioare și cuprinde : stabilirea politicilor, fixarea obiectivelor, dezvoltarea strategiilor sintetizarea și pregătirea

planurilor de protecție. Acest răspuns este în permanență monitorizat, analizat și revizuit de părțile interesate.

Semnificatia culturala/procesul de estimare a valorilor. Acest model cu trei componente detaliaza ovalul central (Semnificatie culturala/ estimarea valorilor) al schemei de metodologie a procesului de planificare. In cadrul diferitelor parti identificate ale procesului de evaluare, specialistii pot aplica o secventa logica de sarcini pentru a genera si a stange cunostinte despre valori si pentru a le utiliza in procesul general de planificare (Mason, 2002)

Strategii și metode de evaluare în identificarea patrimoniului cu semnificație culturală

Determinarea valorii patrimoniului cultural se adresează unei multitudini de valori, strategiile și metodologiile utilizate încercând să surprindă varietatea acestor aspecte. În identificarea și

aprecierea valorilor patrimoniului cultural se utilizează o serie de criterii, ce corespund valorilor reprezentate de acesta. De exemplu în evaluarea siturilor pentru înscrierea pe Lista Patrimoniului Mondial, UNESCO folosește următoarele criterii :

- i. Să reprezinte o capodoperă.....
- ii. Să manifeste un schimb important de valori umane în timpul unei perioade sau într-o aie culturală a lumii.....
- iii. Să fie un martor unic, sau cel puțin excepțional al unei tradiții culturale.....
- iv Să fie un exemplu remarcabil al unui tip de clădire, unui ansamblu arhitectural, tehnologic sau al unui peisaj.....
- v. Să fie un exemplu remarcabil de așezare taditionala, mod de utilizare a pământului sau marii eprezentativ pentru o cultură...
- vi. Să fie asociat în mod direct sau tangibil cu evenimente sau tradiții vii, cu idei sau credințe, cu lucrări atistice sau literare des emnificatie universală remarcabilă...
- vii Să conțină fenomene naturale superlative sau zone cu frumusețe naturală excepțională și importanta estetică...`

Într-un model conceptual al strategiilor (Zena O`Connor, 2011) pot fi luate în calcul următoarele metode de evaluare

Identificarea elementelor cu semnificație culturală

Identificarea semnificației culturale prezente sau potențiale se poate realiza utilizând tehnica consensului de grup nominal. Raportat la tehnica Delphi care utilizează numai o comisie de specialiști, această tehnică include un grup lărgit de persoane cu cunoștințe relevante sau experiență specifică în domeniul cercetării. Se urmărește identificarea cazurilor în care există consensul de grup în privința semnificației culturale între experți ,grupurile culturale și sub-culturale.

Determinarea interpretării istorice

Este necesară enunțarea cu claritate a tuturor elementelor semnificative. Aceasta se realizează prin analiza grupului de istorici/experti, fiind extinsă ulterior prin consultarea grupului larg de participanți. Rezultanta trebuie să fie enunțarea clară a declrației de semnificație, interpretării istorice și sensului în termeni de semnificație culturală, obținute prin consensul larg.

Măsurarea/compararea semnificației istorice

Semnificația și interpretarea istorică se stabilesc în vederea posibilității de evaluare comparativă. O modalitate de comparare este utilizarea scârilor de diferențiere semantică (*Semantic differential rating scales*). Nu există un set standard de elemente ale acestei scări, ci se utilizează elementele considerate relevante pentru judecarea obiectului/ sitului/ elementului în cauză. Astfel se pot include elemente referitoare la semnificație, valoare istorică sau preferința. Aceste elemente pot fi : Semnificativ/nesemnificativ, cu înțeles/ inconsecvent, important/neimportant, valoros/lipsit de valoare istorică, prețios/lipsit de valoare, familiar/nefamiliar. Experții sugerează necesitatea prezenței a cel puțin două seturi de elemente , recomandând utilizarea a patru seturi. S-a constatat că valorile numerice asociate scării de diferențiere semantică influențează exactitatea gradului de comparație. Se recomandă utilizarea în conjuncție cu scara de diferențiere semantică a documentației vizuale. Aceasta trebuie să fie selectată conform următoarelor criterii : imagine reprezentativă ; cu rezoluție înaltă ; fără elemente care distrag atenția ; cu o bună iluminare ambientală, a fundalului și detaliilor.

Aprecierea rarității, calității, reprezentativității

Se recomandă aplicarea tehnicii *Q-sort* elabore de Stevenson în anii 1930 în vederea obținerii percepțiilor și judecăților de valoare de natură subiectivă. Aceasta utilizează sortarea stimulilor vizuali (imaginilor) utilizând categorii definite de cercetător. Se urmărește găsirea elementelor de similaritate sau disimilaritate și clasificarea imaginilor în funcție de un sistem conceput de cercetător. Tehnica se aplică asupra unui grup nominal cuprinzând membrii ai unui grup cultural/subcultural și experți. Membrii grupului vor sorta imaginile în categoriile : Exemplu rar de... ; exemplu remarcabil de... ; exemplu unic de ... ;și exemplu reprezentativ de... Se poate efectua apoi o a doua sortare a imaginilor în categorii ca : exemplu deosebit de rar de... ; exemplu de înaltă calitate a.... ; exemplu rar de... ; exemplu de bună calitate a

Scopul urmărit este din nou enunțarea clară a clasificării privind raritatea, calitatea și reprezentativitatea obiectelor/elementelor cu semnificație culturală.

Evaluarea estetică

Evaluarea estetică implica interacțiuni complexe între răspunsuri cognitive și afective , multe dintre ele fiind de natură nelingvistică și, în consecință, greu de cuantificat. Sunt răspunsuri de mare complexitate și diversitate datorată și diferențelor individuale și culturale. Se utilizează deasemenea scările de diferențiere semantică și stimulii vizuali. Elementele scării de

evaluare pot include : plăcut/neplăcut ; armonios/nearmonios ; stimulator /plicticos ; etc... Analiza variațiilor indică ce elemente cu semnificație culturală sunt mai apreciate din punct de vedere estetic. Evaluarea estetică este în cea mai mare parte apanajul specialiștilor.

Evaluarea contextuală

Componentele patrimoniului cultural se situează într-un context mai larg, peisaj sau amplasament. Analiza contextuală identifică factorii relevanți cum ar fi : existența unui grad de protecție patrimonială a zonei, vecinătățile semnificative, etc. Deasemenea se pun în evidență posibilele amenințări în ceea ce privește impactul sau riscul producerii.

Evaluarea contextuală are o natură obiectivă și trebuie efectuată de grupuri de experți printre care experți cu cunoștințe în domeniul evaluării de mediu și economiei

Evaluarea sustenabilității

Legătura între sustenabilitate și patrimoniul cultural poate fi evidențiată sub două aspecte:

- Patrimoniul cultural trebuie integrat într-un sistem care să sprijine obiectivele dezvoltării durabile.
- Patrimoniul cultural poate contribui la dezvoltarea durabilă atunci când îi este utilizat potențialul economic, fără compromiterea valorilor inerente.

Conform UNESCO deciziile cheie în privința sustenabilității componentelor patrimoniului cultural sunt cele care privesc : ce anume trebuie protejat cu orice preț ; ce anume poate fi supus unor schimbări limitate cu condiția menținerii caracterului și semnificației generale și ce anume poate fi schimbat în vederea obținerii altor beneficii.

Evaluarea sustenabilității ar trebui să determine :

- În ce măsură obiectul/elementul de patrimoniu este auto-sustenabil
- Capacitatea de a genera beneficii (de exemplu venituri pentru comunitate.)
- Nivelul de management necesar protecției și întreținerii.
- Capacitatea comunității de a menține nivelul de protecție și mentenanța.

Evaluarea sustenabilității se efectuează de către grupuri de experți cu cunoștințe în domeniul sustenabilității, domeniul economic și al turismului.

Am ales pentru începutul cursului prezentarea strategiei de evaluare propuse de Zena O'Connor, întrucât ea aproximează și definește în termeni generali conținutul metodologiilor de

inclusiune pe listele naționale sau mondiale ale patrimoniului. După cum vom vedea în continuare această metodologie de evaluare a evoluat de la judecata de valoare a specialiștilor (istorici, istorici de artă, experți în domeniul patrimoniului) către includerea diverselor părți interesate în protecția patrimoniului și conține din ce în ce mai multe elemente de evaluare economică ,ele constituind factorul cheie în dovedirea sustenabilității patrimoniului cultural.

Exercițiu aplicativ : identificați în următorul extras din Ghidul Operațional de implementare al WHC UNESCO 1999 strategiile și metodele de evaluare(stabilirea interpretării istorice ; măsurarea/compararea semnificației istorice ; aprecierea rarității, calității, reprezentativității ; evaluarea estetică ; evaluarea contextuală ; evaluarea sustenabilității) implicate de criteriile de includere pe lista Patrimoniului Universal

Extras din *Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention UNESCO, Martie 1999, pp.5-10*

C. Criteria for the inclusion of cultural properties in the World Heritage List

23. *The criteria for the inclusion of cultural properties in the World Heritage List should always be seen in relation to one another and should be considered in the context of the definition set out in Article 1 of the Convention which is reproduced below: "monuments: architectural works, works of monumental sculpture and painting, elements or structures of an archaeological nature, inscriptions, cave dwellings and combinations of features, which are of outstanding universal value from the point of view of history, art or science; groups of buildings: groups of separate or connected buildings which, because of their architecture, their homogeneity or their place in the landscape, are of outstanding universal value from the point of view of history, art or science; sites: works of man or the combined works of nature and of man, and areas including archaeological sites which are of outstanding universal value from the historical, aesthetic, ethnological or anthropological points of view."*

24. Monument, group of buildings or site - criteria :

- (a) (i) represent a masterpiece of human creative genius;
 - (ii) exhibit an important interchange of human values, over a span of time or within a cultural area of the world, on developments in architecture or technology, monumental arts, town-planning or landscape design;
 - (iii) bear a unique or at least exceptional testimony to a cultural tradition or to a civilization which is living or which has disappeared;
 - (iv) be an outstanding example of a type of building or architectural technological ensemble or landscape which illustrates significant stage(s) in human history;
 - (v) be an outstanding example of a traditional human settlement or land-use which is representative of a culture (or cultures), especially when it has become vulnerable under the impact of irreversible change;
 - (vi) be directly or tangibly associated with events or living traditions, with ideas, or with beliefs, with artistic and literary works of outstanding universal significance
- (b) (i) meet the test of authenticity in design, material, workmanship or setting and in the case of cultural landscapes their distinctive character and components
- (ii) have adequate legal and/or contractual and/or traditional protection and management mechanisms to ensure the conservation of the nominated cultural properties or cultural landscapes. The existence of protective legislation at the national, provincial or municipal level and/or a well-established contractual or

traditional protection as well as of adequate management and/or planning control mechanisms is therefore essential and, as is clearly indicated in the following paragraph, must be stated clearly on the nomination form. Assurances of the effective implementation of these laws and/or contractual and/or traditional protection as well as of these management mechanisms are also expected. Furthermore, in order to preserve the integrity of cultural sites, particularly those open to large numbers of visitors, the State Party concerned should be able to provide evidence of suitable administrative arrangements to cover the management of the property, its conservation and its accessibility to the public.

26. With respect to **groups of urban buildings**, the Committee has furthermore adopted the following Guidelines concerning their inclusion in the World Heritage List.

27. Groups of urban buildings eligible for inclusion in the World Heritage List fall into three main categories

- (i) towns which are no longer inhabited but which provide unchanged archaeological evidence of the past; these generally satisfy the criterion of authenticity and their state of conservation can be relatively easily controlled;
- (ii) historic towns which are still inhabited and which, by their very nature, have developed and will continue to develop under the influence of socio-economic and cultural change, a situation that renders the assessment of their authenticity more difficult and any conservation policy more problematical;
- (iii) new towns of the twentieth century which paradoxically have something in common with both the aforementioned categories: while their original urban organization is clearly recognizable and their authenticity is undeniable, their future is unclear because their development is largely uncontrollable.

28. **towns that are no longer inhabited**

-the choice of groups of buildings noteworthy for their purity of style, for the concentrations of monuments they contain and sometimes for their important historical associations.

-It is important for urban archaeological sites to be listed as integral units. A cluster of monuments or a small group of buildings is not adequate to suggest the multiple and complex functions of a city which has disappeared; remains of such a city should be preserved in their entirety together with their natural surroundings whenever possible.

29. **inhabited historic towns**

- compel recognition because of their architectural interest

- should not be considered only on the intellectual grounds of the role they may have played in the past or their value as historical symbols the spatial organization, structure, materials, forms and, where possible, functions of a group of buildings should essentially reflect the civilization or succession of civilizations which have prompted the nomination of the property. Four categories can be distinguished:

- (i) Towns which are typical of a specific period or culture, which have been almost wholly preserved and which have remained largely unaffected by subsequent developments. Here the property to be listed is the entire town together with its surroundings, which must also be protected;
- (ii) Towns that have evolved along characteristic lines and have preserved, sometimes in the midst of exceptional natural surroundings, spatial arrangements and structures that are typical of the successive stages in their history.
- (iii) "Historic centres" that cover exactly the same area as ancient towns and are now enclosed within modern cities.
- (iv) Sectors, areas or isolated units which, even in the residual state in which they have survived, provide coherent evidence of the character of a historic town which has disappeared.

30. **Historic centres and historic areas**

should be listed only where they contain a large number of ancient buildings of monumental importance which provide a direct indication of the characteristic features of a town of exceptional interest.

32. **new towns of the twentieth century.**

preference should be given to the inclusion in the World Heritage List of small or medium-sized urban areas which are in a position to manage any potential growth,

34. **entry of a town in the World Heritage List**

- such entries should be exceptional.
- Inclusion in the List implies that legislative and administrative measures have already been taken to ensure the protection of the group of buildings and its environment.
- Informed awareness on the part of the population concerned, without whose active participation any conservation scheme would be impractical, is also essential.

36. **Cultural landscapes** represent the "combined works of nature and of man" designated in Article 1 of the Convention. They are illustrative of the evolution of human society and settlement over time, under the influence of the physical constraints and/or opportunities presented by their natural environment and of successive social, economic and cultural forces, both external and internal. They should be selected on the basis both of their outstanding universal value and of their representativity in terms of a clearly defined geo-cultural region and also for their capacity to illustrate the essential and distinct cultural elements of such regions.

37. The term "cultural landscape" embraces a diversity of manifestations of the interaction between humankind and its natural environment.

38. Cultural landscapes often reflect specific techniques of sustainable land-use, considering the characteristics and limits of the natural environment they are established in, and a specific spiritual relation to nature. Protection of cultural landscapes can contribute to modern techniques of sustainable land-use and can maintain or enhance natural values in the landscape. The continued existence of traditional forms of land-use supports biological diversity in many regions of the world.

39. Cultural landscapes fall into three main categories, namely:

(i) **clearly defined landscape designed and created intentionally by man.** This embraces garden and parkland landscapes constructed for aesthetic reasons which are often (but not always) associated with religious or other monumental buildings and ensembles.

(ii) **organically evolved landscape.** This results from an initial social, economic, administrative, and/or religious imperative and has developed its present form by association with and in response to its natural environment. Such landscapes reflect that process of evolution in their form and component features. They fall into two sub-categories:

- **a relict (or fossil) landscape** is one in which an evolutionary process came to an end at some time in the past... Its significant distinguishing features are, however, still visible in material form.

- **a continuing landscape** is one which retains an active social role in contemporary society closely associated with the traditional way of life, and in which the evolutionary process is still in progress. At the same time it exhibits significant material evidence of its evolution over time.

(iii) **the associative cultural landscape.** The inclusion of such landscapes on the World Heritage List is justifiable by virtue of the powerful religious, artistic or cultural associations of the natural element rather than material cultural evidence, which may be insignificant or even absent.

Evoluția istorică a teoriei monumentului corelată cu evoluția procedeeelor și strategiilor de evaluare:

Cursul se refera la modificarile intervenite in viziunea asupra patrimoniului arhitectural, vizand cu precadere modificarile ce au intervenit incepand cu anii 60 ai secolului trecut. Acestea vizeaza in principiu trei aspecte: largirea domeniului patrimoniului cultural (prin includerea unor creatii din ce in ce mai apropiate in timp ; prin trecerea de la monumentul izolat la ansambluri, situri si peisaj cultural ; prin adaugarea de noi domenii – cum ar fi patrimoniul intangibil) ;participarea colectivitatilor si raportul intre specialisti si actorii in conservarea patrimoniului, trecerea de la conservarea patrimoniului ca obligatie (si povara financiara) la considerarea patrimoniului ca resursa in cadrul dezvoltarii sustenabile.

Majoritatea specialistiilor cad de acord ca modificarile fundamentale in evolutia conceptului de patrimoniu s-au produs incepand cu anii 60. Cu toate acestea, desi legislatia anterioara se referea in buna masura la monumentul izolat, martor de valoare exceptionala al trecutului, radacinile transformarilor viitoare pot fi citite inca de la inceputulu secolului XX. In acest sens, o trecere cronologica in revista a principalelor documente si texte ale secolului trecut privind patrimoniul poate furniza o imagine generala a acestei dezvoltari

Evolutia viziunii asupa patrimoniului si practicilor de conservare reflectata in documente

- In 1904, *la Madrid ,UIA la cel de-al 6-lea Congres International al Arhitecilor (4-9 Aprilie, 1904)* adopta o rezolutie bazata pe comunicarea lui *M. Cloquet (Belgia)* in care apar termenii de *monument mort* si *monument viu*. Termenul de monument viu defineste monumentul care continua sa functioneze servind scopului pentru care a fost proiectat. Documentul recomanda consolidarea « monumentelor moarte » astfel

incat sa se afecteze cat mai putin valoarea lor istorica si tehnica si restaurarea « monumentelor vii » pentru a putea fi utilizate in continuare.

- In 1926 se infiinteaza *International Museums Office* ca parte a Institutului International de Cooperare Intellectuala de la Paris, printr-o decizie a Comitetului International de Cooperare Intelectuala al Ligii Natiunilor, avand drept scop cooperarea in privinta activitatilor muzeale dar si a colectiilor de arta, cladirilor de interes arhitectural si arheologic, artei populare.
- In 1931, "*Charta de la Atena* " sugereaza masuri administrative si legislative privind monumentele, recomandand posibilitatea generalizata de interventie in cazul monumentelor in pericol si indemnand la publicarea unui repertoar si tabel comparativ al masurilor legislative in vigoare in diverse tari. Deasemenea se preocupa de punerea in valoare a *monumentelor vechi* prin : limitari impuse regimului de constructie, spatii de protectie, plantatii etc.
- In 1931 *Gustavo Giovannoni* (in *Consiglio superiore per le antichità e belle arti, Norme per il restauro dei monumenti*, publicat in in 'Bollettino d'Arte', Ianuarie1932) afirma importanta conservarii tuturor elementelor cu caracter de arta sau istoric ale unui monument, interventiile de inlaturare a unor astfel de elemente trebuind justificate documentat. Sustine deasemenea importanta conditiilor ambientale ale monumentului, care nu trebuie schimbate nici prin izolare, nici prin constructia de tesuturi urbane cu alt caracter.
- Le Corbusier, in *versiunea comentata a Chartei de la Atena (1933)*, publicata in in 1942/43 afirma necesitatea salvagardarii valorilor arhitecturale (izolate sau monumente) considerandu-le martori pretiosi ai trecutului. Conditia de pastrare este inalta semnificatie istorica sau esteica ce face din aceste monumente expresia unei culturi anterioare. Apare aici manifestata si preocuparea pentru armonizarea dezvoltarii orasului cu conservarea patrimoniului.
- *Conventia de la Haga privind Protectia proprietatilor culturale in caz de conflict armat*, adoptata de UNESCO in data de 14 Mai 1954, defineste proprietatea culturala ca fiind proprietatea de mare importanta pentru *patrimoniul cultural* al fiecaruia : monumente de arta si arhitectura, grupuri de cladiri, situri arheologice, grupuri de cladiri, lucrari de arta, manuscrise, carti si obiecte cu valoare artistica, istorica sau arheologica, colectii stiintifice si arhive si include aici si cladirile menite sa adaposteasca artefactele. Un aspect important al documentului este accentuarea disocierii intre regimul de proprietate si monument, definitia aplicandu-se indiferent de regimul de proprietate.
- In 1964, *Charta de la Venetia* (*Charta Internationala pentru Conservarea si Restaurarea Monumentelor si Siturilor* – aprobata de cel de-al doilea Congres International al Arhitectilor si Tehnicienilor Monumentelor Istorice, la Venetia, 25-31 Mai) afirma calitatea de patrimoniu comun a monumentelor trecutului si responsabilitatea de a le pastra autentice, pentru a fi transmise generatiilor viitoare. Deasemenea subliniaza importanta stabilirii principiilor de conservare si protectie pe baza internationala. Defineste monumentul istoric ca fiind nu numai lucrarea unica de arhitectura ci si mediu urban sau rural in care se situeaza si include in concept nu numai mari opere de arta ci si « lucrari mai modeste ale trecutului

care au capatat semnificatie o data cu trecerea timpului ». Afirmă necesitatea pastrării contextului construit istoric și mentinerea contributiilor tuturor perioadelor istorice ale unui monument (cu justificarea interventiei de eliminare a suprapunerilor in timp doar in cazul unei valori exceptionale a starii originare si a lipsei de valoare a interventiilor ulterioare.)

- In 19 noiembrie 1968, la Paris, UNESCO adopta *Recomandarea privind protectia proprietatilor culturale puse in pericol de lucrari publice sau private*, incluzand in regimul de protectie si vestigiile inca neclasate.

- *Recomandarea privind protectia, la nivel national, a patrimoniului cultural si natural*, adoptata de UNESCO la Paris, 16 Noiembrie 1972 se refera explicit la « patrimoniul cultural » pe care il defineste ca : monumente arhitecturale, de sculptura si pictura, si elemente, grupuri de elemente sau structuri cu valoare speciala din punct de vedere arheologic, istoric, artistic sau stiintific ; grupuri de cladiri valoroase din punct de vedere istoric, artistic sau stiintific prin arhitectura, omogenitate si/sau locul in peisaj ; situri - arii topografice, opere combinate ale omului si naturii, valoare prin frumusetate sau interes arheologic, istoric, etnologic sau antropologic. Aceeasi definitie reapare in *Conventia privind protectia Patrimoniului Mondial Cultural si Natural*, adoptata de UNESCO la Paris, 16 Noiembrie 1972. Conventia subliniaza ca datoria de protectie a patrimoniului revine in primul rand statului pe teritoriul caruia se afla monumentul, acesta putand obtine in vederea protectiei asistenta si cooperare internationala din punct de vedere financiar, artistic sau stiintific. Statele semnatare se angajeaza sa adopte o politica generala prin care sa dea patrimoniului o functiune in viata comunitatii, integrand protectia patrimoniului in procesele de planificare ; sa creeze servicii teritoriale de protectie, conservare si prezentare a patrimoniului ; sa dezvolte studii si cercetari in vederea elaborarii metodelor prin care statul sa fie capabil sa contracareze pericolele ce ameninta patrimoniul cultural sau natural ; sa ia masuri legale, stiintifice, tehnice, administrative si financiare pentru protectia patrimoniului (identificare , protectie, conservare, reabilitare, prezentare) ; sa incurajeze cercetarea stiintifica si formarea specialistilor.

- In *Ghidul operational de implementare a Conventiei Patrimoniului Mondial (prima editie 1977-78)* sunt enuntate criteriile de eligibilitate pe Lista Patrimoniului Mondial a grupurilor de cladiri, enumerand situatiile in care acestea se pot gasi : orase ce nu mai sunt locuite si ofera dovada arheologica neschimbată a trecutului ; orase istorice locuite ; orase noi ale secolului XX si stabileste categoriile de incluziune . Acestea sunt : orase tipice pentru o perioada sau cultura ; orase ce au evoluat de-a lungul unor trasee caracteristice cu aranjamente spatiale tipice pentru stadiile succesive ale evolutiei ; centre istorice ; sectoare sau zone izolate ce ofera dovada coerenta a caracterului orasului istoric.

Conventia defineste peisajul cultural ca opera combinata a naturii si omului si ii specifica clasificarea categoriala : peisaje clar definite create in mod intentional de om (parcuri, gradini) ; peisajul cu evolutie organica incluzand subcategoriile peisajului relicva sau fosil - oprit in dezvoltare intr-o anumita perioada ; peisajului continuu - cu un rol social activ asociat cu modul de viata traditional - avand un proces evolutiv in progres.

- *Charta Europeană a Patrimoniului Arhitectural*, adoptată de Consiliul Europei la *Amsterdam 21-25 Octombrie 1975* afirmă importanța patrimoniului arhitectural ca « expresie de neînlocuit a bogăției și diversității culturii europene » și subliniază raportul între viitorul patrimoniului arhitectural, integrarea lui în contextul vieții oamenilor și greutatea pe care o are în planurile urbanistice și de dezvoltare. Documentul accentuează importanța grupurilor de clădiri caracteristice, chiar dacă nu au, fiecare în sine, merite artistice majore. Charta reafirmă rolul memorial al patrimoniului și datorită de a-l transmite în stare autentică și în întreaga sa varietate generațiilor viitoare. Se afirmă explicit valoarea spirituală, culturală, socială și economică a mostenirii arhitecturale: « departe de a fi un lux această patrimoniu este un bun economic care poate fi utilizat pentru a economisi/ salva resursele comunității. » Este enunțat rolul de integrator social al centrelor și siturilor istorice, conducând la un echilibru social prin dezvoltarea unei game variate de activități.
- *Declarația de la Amsterdam, de la Congresul European al Patrimoniului Arhitectural, 21-25 octombrie 1975* (anul patrimoniului arhitectural) recunoaște calitatea de mostenire comună a arhitecturii Europene accentuând următoarele considerații :
 - Patrimoniul arhitectural european oferă popoarelor conștiința istoriei și viitorului comun.
 - Patrimoniul arhitectural nu include numai clădiri individuale excepționale ci și zone din orașe și sate având interes istoric sau cultural.
 - Responsabilitatea comună a statelor europene în protecția patrimoniului împotriva pericolelor crescânde ale neglijării și ruinării, demolării deliberate, construcțiilor noi neadecvate și traficului excesiv.
 - Necesitatea considerării protecției patrimoniului nu ca un subiect marginal ci ca obiectiv major al planificării urbane și rurale.
- *Charta Turismului Cultural ICOMOS, 1976*, urmărește păstrarea și asigurarea conservării și promovării monumentelor și siturilor, referindu-se la aspectele pozitive și negative ale activităților de turism. Afirma rolul turismului cultural în întreținerea și protecția patrimoniului, rol ce justifică eforturile necesare protecției patrimoniului prin beneficiile socio-culturale și economice referitoare la întreaga populație.
- *Recomandarea UNESCO privind prezervarea și rolul contemporan al zonelor istorice, Nairobi, 26 Noiembrie 1976* subliniază că păstrarea zonelor istorice « poate aduce o contribuție excepțională la menținerea și dezvoltarea valorilor culturale și sociale ale fiecărei națiuni. »
- *Recomandarea UNESCO privind salvagardarea și prezervarea imaginilor în mișcare*, Belgrad, 27 Octombrie 1980 lărgeste sfera patrimoniului cultural adăugându-i noi categorii. Printre acestea sunt numite: producțiile cinematografice, cele de televiziune și producțiile video grafice.
- *Charta Burra, ICOMOS Australia 1981* definește conceptele esențiale ale protecției patrimoniului cultural :

Locul (sit, zona, cladire, grup de cladiri sau lucrari) ca lucrând în concordanță cu contextul și mediul înconjurător.

Semnificatia culturala ca valoare estetica, istorica, stiintifica sau sociala pentru generatiile trecute, prezente sau viitoare.

Tesutul ca material fizic al locului.

Conservarea ca ansamblu al proceselor destinate mentinerii semnificatiei culturale a locului.

Mentenanța, ca ingijire continua a tesutului, continutului și contextului locului, diferita de reparatii.

Pezevarea ca mentinerea tesutului unui loc în conditia existenta.

Restaurarea ca readucere a tesutului existent la o stare anterioara cunoscuta.

Conventia pentru potectia patrimoniului cultural al Europei – Granada 3.x.1985

Enunța pastrarea și realizarea ideilor ce constituie mostenirea comuna europeana ca unul dintre scopurile Consiliului Europei. Recunoaste ca patrimoniul arhitectural reprezinta o mostenire comuna de valoare inestimabila, martor al trecutului. Reaminteste importanta de a transmite generatiilor viitoare „un sistem de referinte culturale”, de a „imbunatatii cadrul urban și rural generand dezvoltarea economica, sociala și culturala a statelor și regiunilor.” Recunoaste importanta ajungerii la un acord privind o politica comuna a conservarii patrimoniului și punerea în valoare mostenirii arhitecturale. Defineste patrimoniul arhitectural ca fiind compus din : monumente (cladiri și structuri semnificative de interes istoric, arheologic, artistic, stiintific social sau tehnic)grupuri omogene de cladiri urbane sau rurale(„suficient de coerente pentru a forma unitati topografice definisabile),situri (opera comuna a omului și naturii, zone patial construite, suficient de distincte și omogene pentru a putea fi definite topogafic)(Art 1). Stabileste obligatia partilor de a identifica, completa liste de inventariere a patrimoniului și de a pregatii documentatii în cel mai scurt timp atunci când se constata prezenta amenintarilor. Stabileste obligata de a elabora metodologii și sisteme de protectie, obligatii și îndatorii ce revin proprietarului și statului. Se stabilesc :obligatia oferirii suportului financiar de cate autoritatile publice pentru conservarea patrimoniului, în acord cu competentele nationale, regionale sau locale și în limitele bugetului disponibil ; recurgerea la masuri fiscale în vederea facilitarii conservarii ; incurajaea initiativei private în domeniu .Sunt definite cadrele politicilor de conservare a patrimoniului (Art 2) Art 10 stabileste obligatia adoptarii de politici integrate care sa includa protectia patrimoniului ca obiectiv esential al planurilor de urbanism și asigurarea respectarii acestei cerinte de la elaborare la autorizare; instituirea planurilor de conservare imbunatatie și promovare a patrimoniului ca trasastura majora a politicilor culturale, de mediu și de planificare. Se enunța necesitatea facilitarii în pocesele de planificare urbana și rurala uzului unor cladiri semnificative, chiar dacă acestea nu indeplinesc conditiile de protectie

conf.art.3. Aceste cladiri sunt considerate ca prezentand interes din punct de vedere al situatiilor in context si al calitatii vietii. Stabileste obligatia de a incuraja, ca vitale pentru protectia patrimoniului, aplicarea si dezvoltarea tehnicilor traditionale. Art. 11 prevede obligatia partilor de a utiliza patrimoniul in lumina necesitatilor vietii contemporane; adaptarea, in cazurile adecvate, a vechilor constructii pentru utilizari noi. Prin Art.15 partile se angajeaza sa dezvolte constientizarea publica a valorii protectiei patrimoniului, ca element de identitate culturala si sursa de inspiratie si creativitate pentru generatiile prezente si viitoare. Art. 16 prevede obligatia partilor de a asigura scolirea in ocupatiile si meseriile implicate in conservarea patrimoniului arhitectural. Art.17 se refera la schimbul de informatii intre parti, printre care si cel despre modurile in care nevoia de protectie a patrimoniului arhitectural se poate reconcilia cel mai bine cu necesitatile economice, sociale si de activitati culturale contemporane.

- *Charta pentru conservarea oraselor istorice si zonelor urbane (ICOMOS Washington 1987)* afirma necesitatea integrarii conservarii oraselor si zonelor istorice intr-o « politica coerenta de dezvoltare sociala si economica si in planificarea urbana si regionala la toate nivelele ».
- *Recomandarile Consiliului Europei in privinta protectiei Patrimoniului Arhitectural al secoluluiXX din 1991* deschid calea includerii patrimoniului recent pe listele de protectie subliniind necesitatea incurajarii cunoasterii si intelegerii acestui patrimoniu.
- *Conventia de la Valetta privind patrimoniul arheologic - 16.I. 1992* identifica patrimoniul arheologic ca sursa a memoriei colective. Aduce in discutie conservarea integrata a patrimoniului arheologic, recomandand participarea arheologilor in diversele stadii ale planurilor de dezvoltare.
- *Charta pentru conservarea locurilor cu valoare de patrimoniu cultural, Noua Zeelanda, 1992* se refera la patrimoniul populatiilor indigene (Maori si Moriori) si la dreptul acestor populatii de a lua hotarari privind acest patrimoniu, indiferent de proprietar si forma de proprietate.
- *Documentul de la Nara privind autenticitatea din 1994* afirma necesitatea promovarii active a protectiei patrimoniului ca aspect esential al dezvoltarii umane si a respectului pentru diversitatea culturala, care « necesita recunoasterea legitimitatii valorii culturale ale tuturor partilor », si identifica inradacinarea tuturor culturilor in fomele si mijloacele specifice de expresie tangibila si intangibila care le constituie patrimoniul.
- *Recomandarea Consiliului Europei No.R (95) 9 Privind conservarea integrata a zonelor de peisaj cultural ca parte a politicilor peisajului din 1995*, vorbeste despre dimensiunea tripartita a peisajului :
 - definit si caracterizat de modul in care un anumit teritoriu este perceput de o anume comunitate.
 - dovedind legaturile trecute si prezente intre indivizi si mediu.
 - ajutand la formarea culturilor , sensibilitatilor, pacticilor, cedintelor si traditiilor locale.

Defineste *Politicile peisajului* ca fiind totalitatea cadrelor definite de autoritatile competente si aplicate diverselor actiuni de catre autoritatile publice, proprietari sau alte parti preocupate de evolutia si punerea in valoare a unui peisaj, in acord cu dorintele societatii ca intreg.

- *Proclamatia capodoperelor patrimoniului oral si intangibil (UNESCO, 1977)* largeste lista patrimoniului cultural cu « aceste procese care ofera comunitatilor vii un sens al continuitatii cu generatiile anterioare si sunt importante pentru identitatea culturala, ca si pentru salvardarea diversitatii culturale si creativitatii umanitatii. » Sunt incluse in conceptul de patrimoniu oral si intangibil : folclorul (sau cultura traditionala si populara) sub formele : limbii, literaturii, muzicii, dansului, jocurilor, mitologiei, ritualurilor, obiceiurilor, mestesugurilor, arhitecturii si altor arte ; precum si formele traditionale de comunicare si informare.
- *Charta patrimoniului construit vernacular (ICOMOS, 1999)* afirma importanta acestui patrimoniu ca « expresie fundamentala a culturii unei comunitatii, a relatiei sale cu teritoriul » si ca expresie a diversitatii culturale, subliniind vulnerabilitatea sa si necesitatea contrararii fortelor omogenizarii culturale prin actiunea comunitatilor, guvernelor, planificatorilor si arhitectilor, restauratorilor si grupurilor multidisciplinare de specialisti .
- Prin *Conventia europeana a peisajului Florenta – 19 iul 2000* se manifesta preocuparea pentru realizarea dezvoltarii sustenabile bazate pe o relatie echilibrata si armonioasa intre necesitatile sociale, activitatea economica si mediu. Constata ca peisajul prezinta un important interes public in campul culturii, ecologiei, mediului si societatii si ca el constituie o resursa favorabila activitatii economice a carui protectie management si planning poate contibui la crearea de locuri de munca .Se recunoaste contributia peisajului la formarea culturii locale si este identificat drept componenta de baza a mostenirii culturale si naturale europene, contribuind la bunastarea umana si constituiea identitatii europene. Se recunoaste calitatea de resursa a peisajului prin calitate si diversitate. Se defineste peisajul ca zona al carei caracter rezulta din actiunea si interactiunea factorilor umani si naturali si i se recunoaste calitatea de resursa . Se definesc protectia si managementul peisajului, urmarindu-se integrarea sa in politicile regionale, urbanistice si in politicile economice, agricole, sociale.

Extinderea conceptului de patrimoniu si evolutia practicilor de conservare

Trecand in revista aceste publicatii constatam prezenta inca din prima jumatate secolului XX a unor concepte ce stau in centrul preocuparilor contemporane . Din 1904 conceptul de monument viu anticipa importanta pastrarii functionalitatii patrimoniului de arhitectura. Preocuparile legate de sit si de contextul monumentului de arhitectura, prezente la Giovanonni din 1930, vor cunoaste o continua dezvoltare asigurand trecerea de la monument la monumentul in context, zone si situri si culminand cu elaborarea notiunii de peisaj cultural. Aceasta extindere a notiunii de patrimoniu cultural nu vizeaza numai o largire a cadrului fizic ci inglobeaza in permanenta noi categorii. Patrimoniul

cinematografic (*Moving Images*), peisajul cultural, patrimoniul intangibil sunt toate adaugiri ale secolului trecut ce largesc campul de actiune al protectiei patrimoniului.

Nu numai conceptul de patrimoniu cultural ci si practicile de conservare si filozofiile ce il subantind sunt int-o evolutie continua. In anii 60 patrimoniul cultural era perceput ca fiind compus esentialmente din mari monumente : cladiri istorice si situri arheologice importante si cu toate ca ideea conservarii centrelor istorice incepea sa isi faca loc , ca un corolar al considerarii monumentului in context, aceasta viziune constituia mai degraba exceptia decat regula .(Fojut) Conceptul de conservare a peisajelor desi de mult instituit prin parcurile nationale existente in cele mai multe state nu avea inca un echivalent cultural. Patrimoniul astfel definit era conceput ca avand o valoare intrinseca (estetica si istorica) stabilita de experti , care aveau rolul esential in identificarea, listarea si stabilirea actiunilor de conservare.Vazut ca simbol al trecutului, patrimoniul era considerat ca avand un interes major educational si de informare, conservarea sa fiind privita ta ca un scop in sine. In aceasta viziune conservarea patrimoniului era inteleasa ca generatoare de costuri si cheltuieli iar potentialul sau economic era perceput ca redus la turism.

Reevaluarea potentialului patrimoniului :contributia la dezvoltarea economica si sociala. Rolul comunitatilor

Reevaluarea potentialului pe care patrimoniul il reprezinta incepe din anii 70, prin schimbarea perspectivei asupra domeniului. Accentuarea contextului fizic si istoric al monumentului duce la actiunile de conservare a centrelor istorice, puse in pericol de ritmul modernizarii. Lipsa de semnificatie a cladirilor izolate devine evidenta si genereaza apritia conceptelor de peisaj urban si peisaj stradal.

O importanta majora in aceasta perioada o are definirea conceptului de patrimoniu Universal (*UNESCO - Convention Concerning the Protection of the World Cultural and*

Natural Heritage, 1972) prin care siturile și monumentele de valoare universală excepțională sunt văzute ca aparținând întregii umanități. Tot aici apare și obligația statelor semnatare de a da o funcțiune acestui patrimoniu în cadrul comunității. Carta de la Amsterdam (1975) se referă explicit la valoarea economică a patrimoniului cultural subliniindu-i capacitatea de a contribui la resursele comunității. Protecția patrimoniului începe să fie considerată obiectiv major al planificării urbane și rurale. De la o viziune asupra unei conservări a patrimoniului considerate ca o povară economică începe să își facă loc ideea că patrimoniul poate reprezenta mai mult decât o sursă de venituri din turism cultural și contribuie la dezvoltarea economică și socială. Documentele referitoare la protecția patrimoniului încep să sublinieze aportul acestuia la calitatea vieții și necesitatea accesului general al publicului la patrimoniul cultural.

În anii 80 Convenția de la Granada reflectă schimbările în viziunea asupra patrimoniului accentuând importanța conservării patrimoniului în contextul dezvoltării urbane. Conceptul de peisaj și cel al conservării integrate sunt acceptate acum pe scară largă. În anii 90 se generalizează adoptarea în cadrul protecției patrimoniului a conceptului de «sustenabilitate» ce definește acțiunile responsabile din punct de vedere social și al mediului.

Se înregistrează tot acum o sporire a rolului comunităților și participanților din afara comunității de experți în privința luării deciziilor în privința patrimoniului, determinată și de destrămarea fostelor state comuniste (Fojut). Această implicare a comunității, a actorilor publici determină la rândul ei intensificarea dialogului și cercetărilor privind semnificația și valoarea patrimoniului punând în evidență aspectele democratice ale deciziilor și acțiunilor de conservare.

La sfârșitul anilor 90 există un dialog coerent privind raportul între interesele internaționale, naționale sau locale și conceptul de patrimoniu se largise semnificativ incluzând domenii ale arhitecturii «obisnuite» ca de exemplu patrimoniul industrial. Interogările asupra valorilor reprezentate de patrimoniul s-au amplificat și s-a modificat substanțial viziunea asupra rolului experților ce a trecut de la cel de ghid și educator la cel de servitor al comunității. Au fost

dezvoltate rute culturale, trasee trans-nationale tematice. Notiunea de “cross-border heritage “ a devenit o sub-disciplina importanta a conservarii patrimoniului.

La sfarsitul secolului XX notiunea de patrimoniu cultural se largise considerabil, incluzand cu mult mai mult decat monumentul de arhitectura si marile situri arheologice. Fusesera incluse in cadrul patrimoniului noi categorii: cladiri recente, vestigii militare, componente semi naturale ale peisajului, patrimoniul intangibil. Intra in categoria patrimoniului nu numai frumosul si inaltatorul ci si uratul si durerosul. (Fairclough)

Schimbarea cea mai importanta a fost insa reprezentata de trecerea de la valorizarea patrimoniului cultural prin valoarea sa intrinseca la descoperirea rolului acestuia in regenerarea economica, rezolvarea conflictelor si sprijinirea dezvoltarii sustenabile, utilitatea patrimoniului a depasind cu mult sfera conservarii muzeale. Perspectiva asupra patrimoniului cultural a trecut de la o viziune a expertilor privind in primul rand principiile si tehnicile conservarii la o imagine ce ia in considerare semnificatia si rolul social benefic pe care acesta poate sa-l joace.

De la jumatatea anilor 90 opinia generala in cadrul Consiliului European in privinta conventiilor de pana atunci era ca se concentrau prea mult asupra conservarii de dragul conservarii si reflectau prea putin aspectele legate de rolul patrimoniului. S-a trecut acum de la viziunea unui patrimoniu ce trebuia servit de societate la cea a unui patrimoniu ce serveste societatii, accentuandu-se legatura intre costurile conservarii si valoarea patrimoniului in ochii publicului. In privinta abordarii participative a patrimoniului, a devenit din ce in ce mai clara, si datorita justificarii costurilor interventiilor, necesitatea adeziunii populare la deciziile de conservare. De la un proces cu desfasurare de sus in jos, in care principalii decidenti sunt expertii se trece la procese in care vocea comunitatilor se face auzita mai ales datorita grupurilor de ne-experi intens angajate in conservarea patrimoniului. Prin aceasta democratizare a patrimoniului se incetatenesc noi practici bazate pe importanta localului si obisnuitului, practici ce se refera de multe ori mai degraba la un context patrimonial decat la obiecte de importanta majora.

Conventia de la Faro – o noua viziune asupra patrimoniului. Sustenabilitatea patrimoniului cultural

Toate aceste schimbari majore in viziunea si practicile patrimoniale sunt sintetizate de **Conventia de la Faro** (*Conventia cadru privind valoarea patrimoniului cultural pentru societate, Faro 2005*), conventie ce promoveaza aspectele democratice ale patrimoniului si ii largeste considerabil aria de cuprindere.

In viziunea Conventiei de la Faro, patrimoniu ajunge sa insemne totalitatea mostenirii trecutului si in acest sens modalitatile de transmitere si interpretare sunt dintre cele mai diverse. Conventia sprijina largirea conceptului de patrimoniu cultural luand in considerare relatia sa cu societatea si punand in legatura dreptul la patrimoniul cultural cu drepturile omului, subliniind contributia patrimoniului la dinamica sociala a comunitatilor. Incurajeaza participarea activa a societatii in transmiterea patrimoniului cultural, in vederea transformarii sale intr-un moderator al schimbarii.

Largirea conceptului de patrimoniu cultural determina o serie de noi intrebari ce fundamenteaza luarea deciziilor.

- Pentru cine si cu ce costuri se face conservarea patrimoniului ?
- Ce valoare are in termeni economici si ca generator de venit ?
- Cum contribuie la crearea coeziunii sociale ?
- A cui identitate culturala o defineste si in ce scop ?

Aceste intebari intra toate in categoria mai larga a motivatiei conservarii. Problema pusa de Conventia de la Faro nu se refera la « ce anume si cum conservam » (valoare intrinseca, legislatie, procedee, tehnici, etc...) ci incearca sa raspunda in termeni contemporani unei intrbari fundamentale: de ce conservam ?. Este accentuata astfel importanta patrimoniului datorita semnificatiei sale pentru comunitate. Spre deosebire de Conventia patrimoniului arhitectural de la Granada sau cea de la Valetta(985), privind

patrimoniul arheologic (1992) care se concentreaza asupra sistemului de protectie, Conventia de la Faro pune in lumina potentialul patrimoniului ca resursa si modalitatile de transmitere a le acestor valori, ce nu se mai reduc la conservare/protectia popriu-zisa. Conventia introduce termenul de « comunitati patrimoniale » subliniind rolul jucat de grupurile de populatie in deciziile privind patrimoniul.

Insa fara afirmarea interesului public pentru protectia patrimoniului nu poate exista definirea legala a drepturilor si obligatiilor ce revin proprietarilor sau administratorilor acestuia. Conventia constata necesitatea limitarii interesului public la elementele de importanta culturala, educationala sau de dezvoltare, la nivel de stat. Astfel obligatiile statelor membre consta in definirea interesului public in protectia si managementul patrimoniului, in a conferi valoare patrimoniului si in adoptarea de strategii ale patrimoniului cultural (art.5) Conventia pune accentul pe strategiile integrate, afirmand rolul pe care patrimoniul trebuie sa-l joace in societatea contemporana, vazand in patrimoniul nu numai un generator de valoare economica si calitate a vietii ci si un instrument al realizarii dialogului intercultural si al stimulării coeziunii sociale. Strategiile de conservare a patrimoniului trebuie sa devina baza planurilor de dezvoltare, proiectelor culturale si planificarii spatiale. In acest sens conventia identifica o gama larga de parteneri in domeniul politicilor de patrimoniu, societatea civila, ONG-urile, reprezentantii lumii de afaceri putand contribui cu totii la managementul patrimoniului.(Pirkovic)

Factorii care au incurajat noua atitudine fata de patrimoniu sunt: cresterea importantei locale (determinand scaderea centrării pe certificarea nationala); o schimbare in atitudinea fata de autoritati si experti; cresterea interesului pentru problemele ecologice si impactul dezvoltării sustenabile. S-a realizat astfel o concentrare a atentiei pe un nou patrimoniu « obisnuit » definit in mod democratic. Acest patrimoniu se bazeaza pe valoarea identitara si memoriala pe care comunitatile i-o atribuie si conventia de la Faro incurajeaza metodele netraditionale de integrare a acestui patrimoniu.

Patrimoniul cultural este parte constitutiva a celor trei stalpi ai sustenabilitatii.

S-au subliniat legaturile între Convenția peisajului de la Florența și convenția de la Faro (Fairclough), ambele prezentând importante aspecte economice și de mediu. Oferind prilejul exercitării dreptului la patrimoniu prin apropierea definițiilor oficiale și sociale ale acestuia. Convenția de la Faro depășește ca intenție păstrarea ansamblurilor de mari dimensiuni (punct de vedere susținut și de convențiile de la Granada și Valetta) și urmărește integrarea conservării patrimoniului în aspectele relevante politicilor guvernamentale și activităților economice, precum și recunoașterea patrimoniului ca parte esențială a identității. Prin alinierea patrimoniului cu percepția publică, sensul locului și identitatea, patrimoniul își sporește integrarea în procesele economice, devenind parte a proceselor de transformare a lumii contemporane. Caracteristicile culturale ale locului joacă un rol esențial în calitatea vieții la fel și cadrul de viață constituit de peisaj, ambele aducând beneficii sociale și economice greu de cuantificat însă reale. (Fairclough)

Fata de abordarea tradițională a patrimoniului, bazată pe întreținerea și subvenționarea unui număr limitat de elemente de patrimoniu stabilite pe baza listelor naționale, « *Convenția de la Faro promovează un patrimoniu viu vast în concordanță cu sensul locului, peisajul sustenabilitatea, incluziunea și contextul, însă care nu ne permite să « păstrăm » totul fizic.* » (Fairclough,pg...) Această viziune asupra patrimoniului ce se bazează pe aprecierea sa de către comunitate nu necesită neapărat protecție fizică sau implicarea statului, fiind o abordare bazată pe oameni. Relația între peisaj și patrimoniu generează unicătatea locului, determinând atașamentul colectivității ce vede în menținerea/ integrarea patrimoniului un martor al continuității, element esențial al calității vieții. Astfel « exploatarea patrimoniului » nu se mai margineste nici pe departe la turism și activitățile conexe ci se integrează într-o viziune mai largă în care, ca element esențial al locului, atrage oamenii și activitățile economice. De la patrimoniul înțeles ca implicând costuri, eventual recuperabile, s-a trecut la înțelegerea patrimoniului ca resursă. Această înțelegere înseamnă din ce în ce mai mult managementul patrimoniului și luarea în considerare a unor intervenții posibile în vederea transmiterii aspectelor istorice ale locului. Astfel patrimoniul prin diversitatea modalităților de conservare, își capătă adevăratul sens de moștenire transmisă generațiilor viitoare, nu ca un monument mort ci ca o reînnoire permanentă a trecutului.

In sensul evolutiei conceptului de patrimoniu, evaluarea devine o activitate din ce in ce mai complexa. De la situatiile initiale de conservare a marelui monument, in care evaluarea se efectua exclusiv de specialisti s-a trecut la o evaluare ce implica interventia procedeeilor economiei culturale (pentru a aprecia veniturile directe si conexe) iar evaluarea contemporana, neputandu-se lipsi in niciun fel de aprecierea competenta a expertilor , devine un procedeu ce trebuie sa se refere atat la obiect, dar mai ales la politicile de conservare si integrare a patrimoniului.

Evaluarea patrimoniului cultural și a politicilor publice de valorizare a patrimoniului

Tipuri de valori și instrumente de evaluare

După cum am văzut, termenul de valoare se referă la caracteristicile pozitive prezente și potențiale ale lucrurilor - obiectelor, clădirilor și siturilor de patrimoniu asociindu-li-se o varietate de valori, cum a fi cele : simbolice, istorice, estetice, economice etc. Datorită prezenței acestor valori diverse multivalența devine una dintre caracteristicile esențiale ale patrimoniului. Valorile asociate patrimoniului cultural nu sunt intrinseci și nici imuabile ci rezultă din interacțiunea între obiect și context, societatea alegând în permanență și definind ceea ce are semnificație în contextul situației sale istorico-geografice.

Inițial însuși conceptul de patrimoniu a fost definit de valorile istorice și estetice . În cadrul acestora , la începutul secolului XX Alois Riegl identifica valorile : istorică, de vechime, comemorativa, de uz și de noutate . Aceste valori au constituit principalele elemente de determinare a patrimoniului cultural și în prima jumătate a secolului XX.

O dată cu reevaluarea viziunii asupra monumentului sunt identificate o serie de noi valori, în afara celor estetice și istorice, de exemplu : economice , asociativ-simbolice și informaționale (Lipe 1984) ; culturale, educaționale și academice, economice, recreaționale (English Heritage, 1997) ; științifice și sociale (spirituale, politice, naționale, culturale de orice fel – Charta Burra ,1998)

Acest câmp divers al valorilor se poate împărți în două categorii generale : valori socio-culturale și valori economice. Determinarea tipurilor de valori este deosebit de importantă întrucât influențează hotărâtor și alegerea instrumentelor de evaluare adecvate.

Cele două mari categorii de valori numite mai sus nu sunt cu totul independente, suprapunându-se în privința mai multor aspecte. Vom conveni însă asupra acestei împărțiri

general acceptate care situează pe de-o parte valoarea istorică, cultural-simbolică, socială, spiritual-religioasă, estetică (valori culturale) și pe de altă parte valorile de piață, și valorile de nonutilizare : valoarea de existență, valoarea de opțiune, valoarea de moștenire (valori economice). Aceste tipuri de valori nu sunt neapărat categorii distincte ci moduri diferențiate de descriere a valorilor patrimoniului.

Reigl (1902)	Lipe (1984)	English Heritage (1997)	Frey (1997)	Burra Charter (1998)
Vechime	Economica	Culturala	Monetara	Estetica
Istorica	Estetica	Educationala si academica	De optiune	Istorica
Comemorativa	Asociativ-simbolica	Economica	De existenta	Stiintifica
De utilizare	Informationala	De resursa	De mostenire	Sociala (spirituala, nationala,culturala...)
De nouitate		Recreationala	De prestigiu	
		Estetica	Educationala	

Evolutia istorica a valorilor asociate patrimoniului cultural (Mason 2002)

Celor două tipuri de valori li se asociază metode calitative și cantitative de evaluare, care reprezintă modele de conceptualizare și măsurare a valorilor culturale și economice.

Metodele calitative sunt necuantificabile sau doar parțial cuantificabile și reprezintă interpretări ale semnificațiilor colective asociate patrimoniului. Metodele cantitative exprimă preferințele individuale și transpun în limbaj economic valorile asociate patrimoniului. Cele două metodologii oferă tipuri de informație disjuncte, deci incomparabile. Deși unii dintre adepții teoriei economice neoclasice susțin că orice tip de valori poate fi evaluat/transpus în termeni economici prin interpretarea sau simularea mecanismelor de piață , astfel de evaluări sunt problematice și incomplete, cele mai bune rezultate obținându-se prin utilizarea adecvată a metodologiilor culturale și economice. Aceste metodologii sunt paradigme alternative, fiecare cu puncte tari și slăbiciuni caracteristice. Rezultatele metodelor cantitative sunt ușor de

comparat, aplicarea lor ducând la rezultate ușor de interpretat de către decidenții din domeniul politicilor culturale. Pe de altă parte, o serie întregă de valori nu pot fi clasificate (de exemplu valorile spirituale), metodele calitative ale disciplinelor umaniste, rămânând cele mai adecvate pentru descrierea lor. La ora actuală există un consens general în privința complementarității celor două tipuri de metode, pentru fiecare obiect/sit trebuind identificate valorile/metodele adecvate.

Crearea instrumentarului adecvat în aprecierea valorilor este unul dintre elementele esențiale în evaluare. Alegerea metodologiei de evaluare afectează aprecierea valorilor, unele instrumente oferind o imagine mai detaliată și mai exactă a valorilor patrimoniului cultural. În principiu valorile culturale și cele economice trebuie să beneficieze de metode specifice, la fel și analiza experților trebuie să dispună de instrumente diferențiate față de cele destinate grupurilor / persoanelor interesate.

În linii generale paleta instrumentelor de evaluare trebuie să corespundă diversității valorilor identificate în obiectul/situl de patrimoniu, metodele de analiză cantitativă complementându-le pe cele de analiză calitativă. Experții și profesioniștii ce realizează evaluarea ar trebui să aibă deschidere către înțelegerea și aplicarea metodologiilor din alte discipline. Metodele de evaluare trebuie să dea posibilitatea exprimării profesioniștilor dar și comunității implicate. (Mason 2002)

Tipologia valorilor și instrumentelor de evaluare descrisă mai jos reproduce clasificarea lui Randall Mason din articolul *Assessing Values in Conservation Planning: Methodological Issues and Choices*, publicată în Raportul de cercetare *Assessing the Values of Cultural Heritage*, Editor Marta de la Torre, The Getty Conservation Institute, Los Angeles, 2002

Valorile socio-culturale

Stau în centrul procesului de protecție a patrimoniului, fiind legate de procesele de afiliere culturală. Aceste valori sunt cele care au semnificație pentru grupurile sociale și se referă la vechimea, frumusețea, calitățile artistice ale obiectului/sitului de patrimoniu, sau la asocierea sa cu personalități și evenimente.

Valoarea istorică stă la baza noțiunii de patrimoniu, patrimoniul cultural constituindu-se din artefacte ce întrupează relația noastră cu trecutul și reprezintă memoria vie a societății.

Valoarea istorică rezultă din vechimea propriu-zisă, asocierea cu evenimente sau personalități, calitățile stilistice (unicitate/reprezentativitate), din calitatea de obiect reprezentativ pentru tehnici și tehnologii. Valoarea istorică poate fi împărțită la rândul ei în mai multe sub-tipuri dintre care cele mai importante sunt valoarea artistică și valoarea educational-academică. Valoarea artistică rezidă în calitatea obiectului de a fi unic, reprezentativ pentru un stil, operă a unui autor cunoscut, etc... Valoarea educațional academică rezultă din capacitatea artefactului de a ne face să dobândim cunoștințe despre, și interpretări ale trecutului în prezent.

Valoarea cultural-simbolică este elementul constitutiv esențial al afilierii culturale și se referă la valorile împărtășite ale patrimoniului care nu sunt *stricto sensu* istorice, adică legate de aspectele cronologice. Unul dintre tipurile de valori cultural-simbolice este valoarea politică, prin care patrimoniul susține cauze ale vieții civile-sociale, legitimează guvernarea sau sprijină cauze ideologice. Această valoare rezultă din capacitatea siturilor patrimoniale de a genera reflecții asupra trecutului și modului de evoluție a societății. Această valoare poate fi interpretată sub aspectele ei pozitive de element esențial în susținerea societății civile, sau sub aspect negativ ca instrument de ideologizare și impunere a unui tip de cultură. Tot din categoria valorilor cultural-simbolice fac parte și cele referitoare la meșteșuguri și muncă, în măsura în care sunt relevante pentru identitatea de grup a unei comunități.

Valoarea estetică se atribuie pe baza unei judecați cu multiple aspecte subiective și constituie tipul de valoare socioculturală cel mai personal, referindu-se de fapt la un ansamblu de valori. O primă componentă este cea referitoare la calitatea vizuală a patrimoniului. Criteriul de încadrare a siturilor și artefactelor în categoria patrimoniului pe baza calităților formale este printre cele mai importante. Caracteristicile stilistice ale unui obiect de patrimoniu sau ale unei clădiri se încadrează în aceeași categorie a esteticului. Astăzi se consideră că o categorie lărgită a esteticului include orice fel de experiență multisenzorială.

Valoarea spiritual-religioasă se referă la calitatea patrimoniului de a fi asociat deseori cu semnificații religioase. Fie prin programul arhitectural al clădirii/ansamblului de patrimoniu, fie prin sentimentele provocate de vizitarea siturilor/obiectivelor.

Valoarea socială este cea care facilitează relațiile sociale și legăturile între membrii grupurilor, neimplicând neapărat o legătură cu sensul istoric al locului. Atașamentul față de loc este unul dintre aspectele acestei valori, legătura cu mediul construit fiind esențială în configurarea identității de grup.

Instrumente de analiză a valorilor culturale :

Acestei diversități de valori i se asociază o suită de metode diferențiate . Estimarea adecvată a valorilor culturale necesita un instrumentar complex ce cuprinde atât metode de analiză calitative cât și cantitative. Acest instrumentar trebuie recalibrat de fiecare dată în funcție de obiectul analizei/evaluării.

Tradiția istorică a conservării patrimoniului se sprijină pe evaluarea efectuată de experți (istorici, critici de artă , arhitecți, arheologi). Această analiză a experților din domenii disciplinare diverse continua să stea la baza evaluării patrimoniului, fiind azi însoțită de alte metode care permit luarea în calcul a punctului de vedere al grupurilor interesate.

La temelia acestor metode de evaluare bazate pe canoanele gustului, pe criteriile estetice, pe relevarea vechimi și autenticității stau scrierile istoricilor de artă de la sfârșitul secolului al 19-lea și începutul secolului 20, printre care cei mai importanți sunt Riegl și Ruskin. La începutul, în procesul protecției patrimoniului interveneau astfel experții formați în domeniul evaluării calităților istorice /stilistice ale obiectului de patrimoniu și apoi alți experți din domeniul conservării tehnice.

Abordarea conservării patrimoniului s-a îmbogățit substanțial prin scrierile lui Boito și Giovanonni și mai apoi prin ale lui Cezare Brandi și Paul Phillipot , autori care au pus accentul asupra evaluării patrimoniului în context și au creat imaginea unei practici bazate pe colaborarea interdisciplinară . Totuși noțiunea de context descrisă în aceste lucrări se referea la contextul fizic al patrimoniului, neimplicând contextul social.

În cadrul sistemelor de evaluare a patrimoniului s-au elaborat mai apoi procedeele standard în ceea ce privește metodologia, procedee menite să prezinte aspecte ca : identificarea elementelor și intenției originare, înțelegerea evoluției obiectelor și locurilor, relaționarea acestor evoluții/schimbări cu factorii de mediu și intervenția umană. Aceasta metodologie exploata însă la minim integrarea altor valori, în afara celor evaluate de experți. Evoluția contemporană a instrumentelor de evaluare se referă cu prioritate la analiza valorilor ce depășesc situl însuși, integrând contextul mai larg al schimbărilor economice și culturale, dinamica societății civile, etc. Noul instrumentar își împrumută metodele din abordările calitative metodologice ale științelor socio-umane și ale altor discipline, în vederea evaluării contextului

social. Randal Mason (Mason 2002) listează următoarele metodologii generale, împrumutate din antropologie, arheologie, geografie, sociologie, urbanism, sau alte domenii hibride.

Analiza Experților (textuală/ iconografică/formală/semiologică)

Este tipul de analiză efectuată în mod tradițional de către experții din diverse câmpuri disciplinare, implicând judecata de valoare a istoricilor, criticilor și istoricilor de artă, arhitecților, antropologilor, geografilor, etc.

Pe baza cunoștințelor teoretice experții interpretează și evaluează valorile patrimoniului și apreciază înscrierea lor în context. Această evaluare se face pe baza unei scări de valori stabilite în cadrul profesiei. Analiza efectuată de experți trebuie izolată de celelalte metode de evaluare pentru a nu-și pierde valoarea.

Etnografia

Metodele de descriere și înregistrare a caracteristicilor unei culturi sunt în general metode calitative. Acestea se sprijină pe colectarea de date prin: interviuri, istorie orală, observație, înregistrarea caracteristicilor culturii materiale. Multe dintre abordările etnografice s-au dezvoltat în câmpul antropologiei sociale aplicate și prezintă un deosebit interes prin aplicabilitatea lor în domeniul conservării patrimoniului. Informația sintetizată prin aceste mijloace se referă la contextul social și fizic și poate fi utilizată în studiul și planificarea proiectelor de conservare a patrimoniului. Instrumentarul de acest tip poate include: grupuri focus, exerciții de mapare, tehnici de observație structurată. Printre metodele de evaluare etnografică ce au fost adaptate pentru evaluarea patrimoniului se numără: procedura rapidă de evaluare etnografică (*rapid ethnographic assessment procedure*) dezvoltată în cadrul Serviciului Național de Parcuri din Statele Unite ale Americii sau evaluarea rurală participativă, utilizată în domeniul sănătății și dezvoltării.

Măsurătorile și interviurile – *sunt printre cele mai cunoscute metode etnografice. Pot fi proiectate și conduse în diverse moduri pentru a obține informații simple sau complexe. Interviurile pot fi structurate sau nestructurate, pot să conțină material grafic, răspunsuri scrise sau înregistrate. Pot fi îndreptate către câțiva intervievați esențiali sau pot viza eșantioane de sute de persoane.*

Alte metode participative – Începând cu anii 60 în câmpul urbanismului și planificării urbane au fost aplicate o serie de metode în vederea evaluării modului prin care cetățenii apreciază deciziile privind chestiunile privind urbanismul, mediul, infrastructura sau dezvoltarea

economică. Acestea pot include : măsurători, întâlniri cu public, grupuri focus, mediere de conflicte, crearea de noi grupuri comunitare, etc.

Cartografierea - înscrierea datelor pe hartă este una dintre celemai simple metode de organizare a informației, fiind una dintre modalitățile ce generează cunoaștere, și oferă informație mai greu de perceput în redarea printr-o descriere narativă. Sistemele GIS și bazele de date asociate au sporit considerabil capacitatea analitică a acestor metode.

Cartografierea interactivă face apel la membrii comunității sau alte persoane aflate în afara grupului de specialiști, în vederea înregistrării și selectării informației. Exemplele pot include « hărțile mentale » ca o modalitate de măsurare sau hărțile generate de comunitate.

Cercetarea primară (de arhivă) și scrierea narațiunilor istorice -este metodologia de bază a cercetării în științele umaniste . Cercetătorii reconstruiesc istoricul fenomenului studiat pe baza documentelor de arhivă, oferind o descriere complexă . Înțelegerea rezultă din desfășurarea firului narativ. Acest tip de cercetare se asociază valorilor istorice care constituie motivul major al conservării patrimoniului.

Cercetarea primară (de arhivă) și scrierea narațiunilor istorice – poate genera rapid informație referitoare la proiect, mai ales în condițiile existenței unui material bibliografic și a unor sușe documentare online din ce în ce mai vaste .

Statistica descriptivă este cea mai simplă dintre metodele cantitative fiind utilizată pe scară largă în disciplinele calitative. Una dintre aplicațiile ei cele mai simple este analiza de conținut cu numărarea unor termeni cheie. Datele tabelare sau statisticile cu variabile multiple pot fi utilizate pentru înțelegerea unor fenomenelor cu grad sporit de complexitate.

Valorile economice

Aceste valori se suprapun în bună parte cu valorile socioculturale, ceea ce le deosebește fiind faptul că sunt apreciate cu instrumentele analizei economice. Dacă în miezul determinării valorilor sociale stă consensul ce se leagă de judecata colectivă, la baza evaluărilor economice se află întotdeauna , în conformitate cu teoria economică neoclasică, consumatorul individual. Aprecierea valorii economice a obiectul de patrimoniu se face prin prisma

utilității și se exprimă de multe ori în termenii prețului de piață. Calitatea de *bun public* a patrimoniului (calitate ce reflectă mai degrabă deciziile colective decât preferințele individuale) face însă imposibilă măsurarea valorii prin prețul pieței. Se face astfel o distincție între valorile ce pot fi interpretate în termeni de preț (valorile obiectelor și clădirilor de patrimoniu aparținând proprietarilor privați și care pot fi valorificate pe piață) și între factorii care determină deciziile privind alocarea resurselor economice. Metodele evaluării economice trebuie deci să acopere divergența între valorile de piață/private și valorile publice care nu sunt valori de piață.

Valorile de utilizare (Valorile de piață)

Valorile de utilizare sunt cele care reflectă bunurile și serviciile ce derivă din ele în termeni de preț. Exemplele pot cuprinde prețurile obiectelor de patrimoniu, taxele de intrare pe un sit istoric, sau lefurile muncitorilor. Putând fi exprimate în termeni de preț aceste valori beneficiază de instrumentele de evaluare ale economiei neoclasice.

Valorile de nonutilizare (Nonmarket values/ Nonuse values)

Sunt valori ce pot fi greu exprimate în termeni de preț sau de valoare de piață și sunt clasificate ca valori economice fiindcă se presupune că utilizatorii individuali ar fi dispuși să aloce fonduri pentru ele. Aceste valori derivă din calitățile asociate statutului de bun public al patrimoniului. Acestea sunt așa numitele calități ne-rivale (consumul bunului de către o persoană nu împiedică consumul de către altă persoană) sau ne-exclusive (odată bunul/serviciul oferit oricui, nimeni nu mai este exclus de la folosirea lui). Aceste bunuri sunt greu de apreciat în termenii pieței și pun o problemă complicată economiștilor. De fapt valorile de non-utilizare sunt o altă modalitate de interpretare a valorilor socio-culturale.

Între categoriile valorilor de non-utilizare se număra :

Valoarea de existență : Indivizii conferă valoare bunului de patrimoniu fără a beneficia direct de ea prin simplă conștientizare a existenței sale.

Valoarea de opțiune : Se referă de posibilitatea consumului bunului cultural la o dată ulterioară.

Valoarea de moștenire (Bequest value): Rezultă din dorința de a lăsa moștenire obiectul de patrimoniu generațiilor viitoare.

Instrumente de evaluare a valorilor economice

În mare parte instrumentarul elaborat de economiști pentru aprecierea valorilor economice provine din adaptarea celui destinat măsurării valorii resurselor de mediu. Metodele de analiză economică a valorii patrimoniului se pot înscrie în două categorii majore : metode de preferință relevantă (studii de impact economic ;metoda costului de transport) și metode de preferință declarată (metode de evaluare contingentă ; modelarea alegerii).

Metodele de preferință relevantă își extrag datele din piața bunurilor și serviciilor legate de domeniul patrimoniului cultural.

Studiile de impact economic sunt o metodă deosebit de cunoscută și eficientă, datorită faptului că pot sugera rentabilitatea investiției în protecția patrimoniului. Ele măsoară investiția economică și o compară cu beneficiile rezultate prin crearea de locuri de muncă și de beneficii directe asociate activității de conservare a patrimoniului. Aceste beneficii sunt înmulțite cu un factor de multiplicare, considerându-se că investițiile directe în conservarea patrimoniului influențează de fapt întreaga economie. Acest tip de studii poate identifica valorile de utilizare ale patrimoniului, însă i se reproșează neclaritatea în ceea ce privește factorul de multiplicare și ignorarea costurilor de oportunitate.

Metodele de estimare hedonică a prețurilor pot măsura valorile de nonutilizare în măsura în care acestea se reflectă în tranzacții de piață asociate. Aceste metode sunt aplicate cu preponderență în domeniul imobiliar și explică de ce valoarea a două proprietăți comparabile va diferi în funcție de caracteristicile mediilor înconjurătoare ale acestora. Un exemplu în acest sens poate fi câștigul în termeni de preț prin creșterea valorii unei proprietăți aflate în vecinătatea unui sit de patrimoniu.

Metoda costului de transport măsoară valorile patrimoniului prin intermediul costului călătoriei întreprinse de vizitatori. Este o metodă indirectă de evaluare care utilizează costul generat de vizitarea unui sit de patrimoniu cultural în vederea estimării valorii de recreere a respectivului sit. Această metodă nu surprinde decât valoarea de întrebuințare a patrimoniului cultural și, înregistrând doar valori transpuse în decizia individuală de a călători, oferă doar estimări parțiale ale valorilor patrimoniului cultural.

Metode de preferință direct exprimată (declarată)

Sunt metode ce au la bază crearea de piețe ipotetice în care utilizatorilor li se cere să facă alegeri de același tip, evaluându-se ulterior aceste alegeri ca judecați de valoare.

Metodele de evaluare contingentă măsoară valoarea unui sit de patrimoniu prin disponibilitatea individuală de a plăti (DAP) pentru consumarea patrimoniului cultural. Metoda își extrage datele din cuantificarea deciziilor individuale și este din ce în ce mai utilizată în domeniu deoarece oferă o posibilitate de a converti valorile calitative în prețuri cuantificate. O metodă alternativă este disponibilitatea de a accepta compensații (DAC) pentru pierderea unei resurse de patrimoniu. Cele mai importante elemente ale metodei valorii de contingență sunt: descrierea patrimoniului evaluat, delimitarea pieței ipotetice, întrebările privind DAP, inclusiv modul de efectuare a plății, precum și întrebările referitoare la caracteristicile respondenților (vârstă, venit și educație) (Ruijgrok 2006).

Modelarea opțiunilor (Choice modeling) estimează DAP marginal pentru anumite valori ale proiectului considerat, fiind de aceea util în măsurarea diverselor caracteristici ale unui sit. Metoda presupune participanți foarte bine informați și nu este capabilă să măsoare valorile dificil de estimat în termeni de preț (de exemplu valorile spirituale).

Credibilitatea crescândă a metodelor economice derivă din modul aparent obiectiv de prezentare a datelor (în termeni de prețuri), mod ce se adresează mentalității de business a decidenților. Cu toată teoretizarea rafinată a modelului economic neoclasic, trebuie să acceptăm ca evaluarea patrimoniului nu poate fi făcută exclusiv în termenii metodelor economice. Există valori calitative care nu pot fi cuantificate în termenii exprimării monetare; printre acestea se numără valorile spirituale, însă, parțial, și cele estetice.

Toate metodele descrise mai sus trebuie conduse de către economiști specializați. Utilizarea lor, deși întâmpină numeroase dificultăți este deosebit de necesară, capacitatea de a exprima cantitativ valorile calitative ale patrimoniului fiind de multe ori critică în obținerea unei decizii pozitive de conservare.

Valori socio – culturale	Metode de analiza a valorilor socio –culturale
valoarea istorica Valoarea cultural/simbolica Valoarea sociala Valoarea spiritual/religioasa Valoarea estetica	Analiza expertilor (textuala, iconografica, formala, semiologica) Cercetarea etnografica Cercetarea primara de arhiva si a naratiunilor istorice Cartografierea Cercetarea surselor literare secundare Statistica descriptiva.
Valori economice	Metode de analiza a valorilor economice
Valoarea de utilizare (valoarea de piata) Valori de nonutilizare (Nonuse Values): Valoarea de existenta Valoarea de optiune Valoarea de mostenire	Metode de peferinta revelata : Studii de impact economic Metoda costului de transport Metode de preferinta declarata : Metode de evaluare contingenta Modelarea alegerii

Schema valorilor patrimoniului și a metodelor de analiză asociate

Evaluarea economică a patrimoniului material, elemente de economia culturii

Ce este economia culturii ? Cultura ca bun. Capitalul cultural.

Economia culturii este domeniul economiei care se concentrează asupra producției și consumului culturii (în mare parte a artelor) caracterizate ca procese economice, avându-și originile moderne în primele lucrări despre economie și arta ale lui John Kenneth Galbraith¹. Economia culturii interpretează industriile culturale cu uneltele convenționale ale analizei economice, cu unele adaptări la particularitățile cererii și ofertei economice (Thorsby 2001). Scopul ei a evoluat de la studiul artelor la complexul mai larg al culturii, cu un interes crescând pentru producția, distribuția și consumul bunurilor și serviciilor culturale (Rizo, Mignosa 2013).

Apariția acestui domeniu al economiei este în strânsă legătură cu evoluția conceptului de capital. Conceptul de capital, fundamental în disciplinele economice desemnează bunuri durabile care dau naștere unui flux de servicii în timp, flux ce poate fi combinat cu alte input-uri de tipul muncii, pentru a produce alte bunuri și servicii. Conceptul de capital a desemnat inițial capitalul fizic (instalații, echipamente, clădiri), în a doua jumătate a secolului XX identificându-se capitalul uman (constând în caracteristicile care îi fac pe oameni productivi). S-au dezvoltat apoi noțiunile de capital natural (referitor la calitatea de resursă a mediului) și cea de capital cultural ce recunoaște trăsăturile distinctive ale bunurilor culturale. (Thorsby 2012).

Bunurile culturale, sunt diferite de bunurile de consum, fiind sunt acele bunuri: care implică creativitate în producerea lor; transmit sensuri simbolice și sunt identificabile ca implicând un tip de proprietate intelectuală. După Thorsby **capitalul cultural** poate fi considerat sub două aspecte :

- ca totalitate a bunurilor culturale
- prin prisma valorilor culturale

¹ Începuturile acestei ramuri a științei economice sunt asimilate apariției lucrării „The Liberal Hour”, a lui J. K. Galbraith, în 1960 (Ritenour, 2003, p. 103 citat în Iorgulescu et.al, 2012).

Luina ad in considerarea cel de-al doilea sens capitalul cultural exista sub doua forme :

- capitalul tangibil compus din opere de arta (pictura, sculptura, arhitectura), artefacte, cladiri de patrimoniu ansambluri si situri.
- Capitalul intangibil (compus din bunuri publice) ce cuprinde: muzica, literatura,dans,artele spectacolului si traditiile, credintele, valorile ce dau identitate unui grup cat si retelele si manifestarile culturale.

Observam suprapunerea intre categoriile patrimoniului cultural (inteles in acceptiunea sa cea mai larga ca totalitate a mostenirii si productiei culturale)si capitalului cultural. Diferenta consta in punctul de vedere economic din care este privit acest patrimoniu.

Economia culturii priveste capitalul cultural ca un stoc ce poate fi detinut de o tara, regiune, localitate sau chiar persoana juridica sau particulara si care are o valoare (economica si culturala) definibila la un anumit moment. Detinerea de capital cultural genereaza un flux de servicii care poate intra direct in consum sau prin asocierea cu alte input-uri poate genera alte bunuri si servicii culturale.

Exista o serie de caracteristici comune ale capitalului natural si capitalului cultural : ambele sunt o mostenire atrecutului ; contin valori de utilizare si de non-utilizare si impun o datorie a ingrijirii pentru a fi trecute generatiilor viitoare. Din aceste caracteristici comune rezulta si preluarea unor procedee de evaluare din domeniul capitalului natural : evaluarea contingenta, discrete choice, choice modelling, analiza hedonica.

Diversitatea culturala este un element cheie al capitalului cultural , ca si al capitalului natural, si genereaza o serie de valori similare:

- Valoarea de existenta (ce deriva din cunoasterea faptului ca aceste valori culturale exista)
- Atat capitalul cultural cat si cel natural sustin economia
- Anume manifestari culturale pot avea o valoare inca necunoscuta

Problemele evaluarii economice ale capitalului cultural deriva din natura complexa a acestuia. Comodificarea culturii « *accepta ca fapt descriptiv faptul ca activitatile de productie si consum de bunuri culturale in cadrul unui sistem economic implica in general tranzactii economice, ca aceste*

activitati pot fi circumscrise si ceea ce este continut in cerc se poate numi o industrie si analiza in consecinta. »²

Numai ca analiza si gandirea economica se bazeaza pe analiza asa numitelor valori individuale (comportamentul economic reflectand scopuri individuale- in principiu maximizarea profitului), iar productia si consumul de bunuri culturale nu este doar o experienta individuala, comportamentul cultural reflectand scopuri colective ce deriva din din valorile culturale ce reflecta credinte, aspiratii, identitate de grup. Aceasta natura duala a capitalului cultural da nastere la dificultati in evaluarea sa economica. Exista o serie de valori ale capitalului necuantificabile economic. Valorile culturale definindu-se in general calitativ, cu toate ca influenteaza in mod evident valoarea economica, nu se poate stabili o corelatie cuantificabila intre cele doua aspecte. Expertii vorbesc in acest caz de *market -failure* (piata care determina valorile prin relatia cerere oferta esueaza sau nu exista). Totusi economia culturii a elaborat o serie de instrumente specifice destinate evaluarii in termeni economici a capitalului cultural. Importanta acestora consta in capacitatea de relevare a contributiei economice a capitalului si industriei culturale, esentiala pentru determinarea politicilor culturale.

Principiile analizei cost-beneficii a patrimoniului cultural: tipuri de decizii publice și efectele lor primare și secundare; evaluarea costurilor și beneficiilor publice.

Analiza cost beneficii este un tipul de analiza preferata de economisti pentru evaluarea impactului deciziilor publice in privinta patrimoniului. Prin calitatea sa de bun public patrimoniul necesita o serie de decizii ale statului si autoritatilor privind conservarea, punerea in valoare si modalitatile de integrare in dezvoltarea generala. Aceste decizii implica o serie de costuri. Analiza cost beneficii este menita sa informeze asupra eficientei deciziilor .

In determinarea unei politici patrimoniale eficiente primul pas important consta in intelegerea elementelor de *market failure* pentru a dezvolta instrumente de corectare . Dupa stabilirea potentialelor politici este necesara evaluarea lor . Analiza cost beneficii ofera bazele deciziei in alegerea politicilor de patrimoniu, in practica . Analiza multi criteriala se poate dovedi un instrument mai pragmatic si eficient din punct de vedere al costurilor(Thorpe 2008). In general autorii subliniaza insuficienta unei analize cost – beneficiu in evaluarea deciziilor publice privind patrimoniul, ea trebuind suplimentata cu alte mijloace de evaluare /informare . (Iacob.et al.)

Situatiile de esec al pietei (market failure) ofera o prima modalitate de depistare a necesitatii interventiilor pentru conservarea patrimoniului. Acestea apar cand exista o divergenta intre costurile si beneficiile marginale sociale si costurile si beneficiile maginale private (Thorpe 2008). Exista trei situatii

² Thorsby 2001,p.

de esec al pietei relevante entru patrimoniul: calitatea de bun public, asimetriile in informatie si externalitatile.

Calitatea de bun public se caracterizeaza prin doua trasaturi esentiale :

- non-exclusibilitatea (oamenii nu pot fi exclusi de la beneficiile rezultate din bunul public)
- non-rivalitatea in consum (consumul bunului de catre un individ nu impiedica sau limiteaza consumul de catre altul)

Din aceste caracteristici rezulta lipsa de interes a beneficiarilor privati in a furniza un bun public.

In realitate bunurile total publice sunt rare, mai des intalnite fiind cele care au doar caracteristica non-exclusibilitatii sau doar a non-rivalitatii sau care prezinta aceste caracteristici intr-un anumit grad. Aceste bunuri publice determina esecul pietei din cauza problemei utilizatorului gratuit (« free rider problem »). In domeniul patrimoniului, in cazul valorilor de utilizare³ atunci cand este necesara o anumita proximitate pentru a ne putea bucura de un bun patrimonial, consumatorii pot fi exclusi prin restrictionarea accesului. In cazul altor valori si beneficii ale patrimoniului, cum ar fi cele de non-utilizare⁴ aspectele non exclusivitatii si non rivalitatii nu pot fi excluse. Existenta acestor trasaturi face dificila prezenta pe piata a operatorilor privati. In functie de bun se pot institui metode de a-i transforma pe consumatorii neplatitori in consumatori platitori in cazul beneficiilor de uz. In cazul beneficiilor de non-utilizare (cunoasterea existentei bunului de patrimoniu cultural), desi nu exista modalitati de a face beneficiarii sa plateasca, guvernele/statele pot beneficia de pe urma acestei cunoasteri.

Asimetriile in informatie apar atunci cand costul obtinerii informatiilor de catre una dintre parti (cumparator si vanzator) este prohibitiv. Situatia asimetriei in informatie (in general dezavantajandu-l pe cumparator) genereaza « selectia adversa ». Aceasta se produce atunci cand un cuparator nu poate face diferenta intre un bun de calitate si unul de calitate redusa existente pe piata, in momentul cumpararii, si rezulta in cumpararea produselor de proasta calitate si eliminarea de pe piata a celor de calitate.

Anume caracteristici ale patrimoniului cultural cresc riscul selectiei adverse :

- valoarea de patrimoniu e greu de definit in mod absolut (si deci greu de evaluat in cazul unui bun cum ar fi o locuinta)
- proprietatile patrimoniale sunt mari si reprezinta investitii unice sau de frecventa foarte redusa, deci cumparatorul nu se poate baza pe o experienta precedenta
- in cazul unei investitii a proprietarului in conservarea proprietatii de patrimoniu aceasta e greu de semnalat si in consecinta de recuperat.

3

4

- Vanzatorul care doreste sa vanda o proprietate cu o componenta cu valoare aparent redusa de patrimoniu cultural poate fi nevoit sa scada din pret datorita limitarilor posibile in dezvoltarea imobiliara a bunului
- Fara costuri substantiale este imposibil de verificat validitatea calitatii patrimoniale a bunului.
- Listarea proprietatilor patrimoniale ofera oarecare informatie in domeniu, insa prezenta pe liste este privita si ca un dezavantaj in utilizarea bunului.

Toate aceste caracteristici sunt cel mai vizibile in cazul fondului locativ cu valoare patrimoniala.

Externalitatile sunt beneficiile sau costurile care sunt consumate (sau incumba) unei terte parti din afara pietei. Acestea nu pot fi cuantificate si efectuate in deciziile de piata. Externalitatile sunt in stransa legatura cu calitatea de bun public al patrimoniului. Contributia la identitatea culturala, beneficiul adus regiunii de prezenta unui sit/monument de patrimoniu, beneficiile de non utilizare nu pot fi surprinse cu mijloace economice.

In privinta rezolvarii private intre actorii interesati a hotararilor privind externalitatile se considera necesara existenta a trei preconditii; definia clara a drepturilor de proprietate; numarul mic al partilor interesate; costurile reduse ale tranzactiei. In cazul patrimoniului multitudinea de parti interesate si costurile de tranzactie foarte ridicate fac extrem de rara prezenta unor rezolvari spontane a problemelor generate de externalitati.

Interventia publica se justifica atunci cand esecul pietei este substantial, existand o varietate de instrumente ce tin de politicile patrimoniale. Forma de interventie se coreleaza cu tipul de esec al pietei.

Aspectul de bun public al patrimoniului genereaza interventii de tipul :

instrumente de cheltuieli (*spending instruments*) care induc investitii private sau proprietate pivata intr-un bun care nu ar fi reprezentat altfel o investitie viabila.

modificarea regimului de proprietate, care transfera proprietatea si responsabilitatea prezervarii bunului catre stat

Asimetriei in informatie i se adreseaza masuri prin instrumente de informare venite in ajutorul proprietarilor prezenti sau potentialai.

In cazul externalitatilor : se utilizeaza instrumente reguloare (legislative) care determina luarea in considerare a externalitatilor pozitive de catre investitorii privati si iau in considerare riscurile externalitatilor negative si instrumente de cheltuieli cu stimulente menite sa determine cresterea investitiilor proprietarilor privati in conservarea patrimoniului.

Evaluarea efectelor acestor tipuri de decizii se face luand in considerare efectele lor primare si secundare .

Bowitz și Ibenholt (2009)⁵ propun următoarea clasificare a efectelor economice produse de proiectele de investiții în patrimoniul cultural:

- efecte directe, reprezentând un rezultat direct al implementării proiectului de investiții, măsurate prin intermediul cifrei de afaceri, al valorii adăugate sau al numărului de locuri de muncă create. Se recomandă măsurarea acestor efecte directe prin estimarea valorii adăugate sau a numărului de locuri de muncă create, acestea oferind o imagine mai exactă a beneficiilor.

Aceste efecte primare sunt însoțite de o serie de efecte secundare, la nivel local sau regional, nu mai puțin importante :

- efecte de intrare/ieșire (proiectul de investiții poate solicita livrări de bunuri și servicii din partea comunității locale, ce vor genera o sporire a producției și a veniturilor la nivel local) ;

- efecte de multiplicare (sporirea veniturilor la nivel local determină creșterea cererii pentru produse și servicii locale) ;

- efectele de accelerare (efecte pe termen scurt ce apar doar în faza de realizare a investiției și determină creșterea efectelor de intrare/ieșire și a celor de multiplicare) ;

- cheltuieli auxiliare (cheltuielile realizate la nivel local de vizitatorii unui sit de patrimoniu cultural pentru servicii de cazare, masă, bunuri de consum)

- efectele derivate (pot fi atribuite într-o oarecare măsură investiției în patrimoniul cultural, ca factor important pentru organizarea de evenimente culturale care să atragă turiști ; pentru exportarea produselor locale către alte zone etc.)

- efectele de gravitație (investițiile în cultură pot crește atractivitatea zonei, conducând la creșterea numărului de persoane și companii ce doresc să se stabilească acolo. Efectele de gravitație se observă pe termen lung și sunt dificil de cuantificat;

Trebuie luată în considerare și posibilitatea producerii unor efecte secundare negative constând în costurile generate de patrimoniul cultural care vor fi suportate de economia locală : efecte de dislocare (dezechilibrarea pieței forței de muncă, reducerea profitabilității pentru unele companii din zonă etc.) ; uzura elementelor de patrimoniu prin accesul vizitatorilor; necesitatea efectuării de investiții în infrastructură .

După identificarea tipurilor de intervenție publică este necesară alegerea unor forme de evaluare a acestora. Analiza cost-beneficiu caută să evalueze impactul unei decizii în termeni monetari și se bazează pe dorința de a plăti a unor posibili beneficiari ai patrimoniului și dorința posibilelor perdanti de a accepta compensații pentru pierderile pe care le vor suferi.

- analiza cost-beneficiu ia în considerare castigurile și pierderile partilor pentru care se efectuează

- permite evaluarea impactului în termeni monetari și demonstrarea eficienței intervenției, comparate cu situația de neintervenție

- valorile monetare care măsoară impactul diferit al măsurilor propuse se bazează pe preferințele oamenilor.

⁵ Citat în Iorgulescu et.al, 2011

Analiza cost-beneficiu oferă un cadru conceptual în care se întâlnesc numeroase tehnici de evaluare ce se pot înscrie în principiu în două categorii

- metode de preferință revelată (*revealed preference methodologies*) (de exemplu: modelarea preferințelor, evaluarea contingentă) se sprijină pe date culese în situații reale
- metodele de preferință afirmată (*stated preference methodologies*) (de ex metoda pretului hedonic) se bazează pe descrierea unei reacții individuale la o situație ipotetică

Datorită complexității abordărilor necesare identificării costurilor și beneficiilor impactului în privința valorilor de utilizare și non-utilizare, totalitatea costurilor și beneficiilor unor opțiuni nu se poate evalua numai în termeni monetari. Astfel majoritatea analizelor cost-beneficiu includ și o evaluare a impactului necuantificabil. În situațiile în care impacturile necuantificabile sunt numeroase (un caz deseori întâlnit în domeniul patrimoniului) este preferată, ca alternativă, analiza multicriterială. Analiza multicriterială este o formă specifică a analizei cost-beneficii care include pe lângă analiza economică alte evaluări calitative și cantitative, stabilind preferințe între opțiuni prin apreciere nivelului de atingere a unor obiective și criterii măsurabile. Analiza multicriterială: oferă metode prin care o problemă complexă poate fi descompusă într-un număr de probleme mai simple; evaluează măsura în care opțiunile îndeplinesc obiectivele; cântăresc criteriile și în final reasamblează piesele evaluării pentru a prezenta un tablou coerent.

Următorul tabel prezintă pașii analizei multi-criteriale:

1. Definierea obiectivelor, opțiunilor și stabilirea scopurilor și contextului AMC.
2. Identificarea opțiunilor.
3. Identificarea criteriilor de evaluare a consecințelor (costuri și beneficii) ale fiecărei opțiuni.
4. Notarea: evaluarea performanței presupuse a fiecărei opțiuni conform criteriilor.
5. Cântărirea: atribuirea unei greutate (dacă se dorește) fiecărui criteriu pentru a-i reda importanța relativă.
6. Combinarea notărilor fiecărei opțiuni pentru a-i deduce valoarea totală.
7. Examinarea rezultatelor.
8. efectuarea analizei de sensibilitate (*sensitivity analysis*).

Fazele Analizei Multi-Criteriale (Thorpe, 2008)

Evaluarea costurilor patrimoniului cultural: structura costurilor; estimarea costurilor.

Evaluarea costurilor patrimoniului cultural se referă la patrimoniul imobil și necesită luarea în considerare a unei varietăți de factori referitori la protecția legală și statutară, factori ca

degradarea și cedarea și cheltuielile de restaurare aferente, posibilele subvenții financiare, scutiile sau exceptările de la impozitare.

Când se face o evaluare a patrimoniului imobil trebuie luate în considerare două aspecte principale

(a) costurile de restaurare și mentenanță pot fi considerabile pentru imobilul/ansamblul/situl de patrimoniu aceste costuri, la rândul lor afectând valoarea proprietății imobiliare;
(b) măsurile legale de protejare a proprietății imobiliare istorice pot limita sau restricționa utilizarea, intensitatea utilizării sau intervenția asupra unei proprietăți imobiliare istorice.

Partea specifică evaluării costurilor patrimoniului istoric se referă la evaluarea impactului regulamentelor și legislației de protecție. Întrucât nu am găsit exemple de metodologie clară a evaluării unor astfel de costuri în privința patrimoniului cultural al României mă voi referi la metodologia în uz a unei țări cu o practică recunoscută în domeniu, Australia.

Bogaards (2008) identifică următoarele costuri de impact specifice ;

- costuri bugetare ale guvernului ce privesc administrarea (monitorizarea și implementarea) regulamentelor de protecție a patrimoniului.
- costuri asociate cu respectarea regulamentelor de către proprietarii privați firme și persoane fizice

Pentru firme aceste costuri includ costurile tranzacțiilor legale, timp de management și posibilitatea întreruperii producției.

Pentru proprietarii privați aceste costuri trebuie să includă :

- valoarea oportunităților pierdute din cauza listării (de exemplu oportunități de dezvoltare, descreșterea valorii terenului, consecințele imposibilității realizării unor îmbunătățiri funcționale datorită statutului de monument)
- costurile adiționale de mentenanță și reparații impuse de condiția de monument.(aceste costuri nu includ și cheltuielile de mentenanță și reparații obișnuite, valabile pentru orice imobil, scopul fiind determinarea costurilor listării)

Evaluarea beneficiilor patrimoniului cultural: tipuri de beneficii ; estimarea beneficiilor în evaluarea diverselor tipuri de patrimoniu cultural.

Indicatorii beneficiilor unei politici de patrimoniu sunt însumarea dorinței de a plăti (willingness to pay) a persoanelor pentru reducerea sau prevenirea deteriorării patrimoniului sau dorința de a accepta (willingness to accept) compensații pentru tolerarea lipsurilor.

Beneficiile rezultate din patrimoniul cultural sunt diverse și se înscriu în categoriile valorilor de utilizare sau de non-utilizare. În plus față de beneficiile directe (estetice, financiare) se obțin beneficii din utilizarea patrimoniului. Beneficiile/ valorile de non utilizare, sau pasive sunt și ele de mai multe tipuri :

- valoarea de optiune (persoana vrea sa-si pastreze optiunea de a vizita monumentul de patrimoniu in viitor ;
- valoarea de mostenire (persoana vrea sa pastreze patrimoniul pentru generatiile viitoare ;
- valoarea de existenta (fara a intentiona vizitarea sau utilizarea de catre generatiile viitoare, persoana obtine satisfactie din faptul ca stie de existenta patrimoniului)

Freeman (2003)⁶ afirma ca valorile de non utilizare sunt impotante mai ales in situatia in care elementele de patrimoniu cultural sunt unice sau speciale si pierderea ar fi ireversibila.

Aceste beneficii se traduc in termeni financiar prin metodele de preferinta revelata si metodele de preferinta estimata pecum si prin evaluarile de impact din surse secundare. Sursele secundare sunt constituite de informatiile rezultate din studii de impact similare (in situatia in care nu exista mijloace de efectuare a unei analize directe). Sursele secundare pot constitui o modalitate ieftina si eficienta de evaluare in termeni financiari a beneficiilor. In cazul utilizarii surselor secundare este impotanta alegerea adecvata a acestora si in general este necesara o ajustare a datelor datorita diferentelor socio-economice intre populatii. Dificultatile de estimare ale patrimoniului istoric sunt considerabile. Problema ramane nu atat cea a cuantificarii beneficiilor si costurilor ci modalitatea de descriere a costurilor si beneficiilor necuantificabile monetar. (beneficii intangibile)

Chestiunea evaluarii beneficiilor patrimoniului cultural priveste in mare parte patrimoniul imobil. Patrimoniul mobil are in general o valoare de piata careia i se ataseaza desigur alte valori necuantificabile financiar si care tin de expresia identitatilor de grup. Problema evaluarilor beneficiilor si costurilor se pune mai ales in cazul patrimoniului construit, de la imobilul monument la situl urban. Reflectarea in termeni economici a beneficiilor patrimoniului intangibil este redusa la evaluarea asa numitului patrimoniu intangibil profitabil.

Patrimoniul cultural și dezvoltarea economică. Elementele culturale ale dezvoltării sustenabile. Politicile culturale

Poate cele mai importante modificari care s-au produs in modul de evaluare a patrimoniului sunt cele care privesc raportul dintre acesta si dezvoltarea economica. Din consumator de resurse pentru conservare, patrimoniul, prin masurile de integrare in dezvoltarea generala a societatii, devine prin contributia sa la calitatea vietii, o resursa pretioasa. De la identificarea rolului patrimoniului cultural in turism, dezvoltarea urbana si comert s-a trecut la identificarea rolului sau in generarea valorii de existenta prin diversitatea culturala . Aceasta , ca si diversitatea patrimoniului natural, prezinta proprietati de durata ce cer management in timp si pot fi analizate

6

prin conceptul de sustenabilitate. Prin generarea de venituri ; promovarea, integrarii si incluziunii sociale ; contributia esentiala la identitatea de grup si sustinerea continuitatii si memoriei, patrimoniul cultural contribuie esential la toate cele trei aspecte ale sustenabilitatii (economic, social si de mediu).

Cele sase principii ale dezvoltarii culturale sustenabile, identificate de Thorsby, reflecta modul in care pastrarea diversitatii culturale isi aduce contributia in acest domeniu :

- *Bunastarea materiala si ne-materiala* - descrie beneficiile tangibile si intangibile rezultate din utilizarea capitalului cultural
- *Echitatea intergenerationala* - se refera la obligatia de a transmite generatiilo viitoare mostenirea culturala
- *Echitatea intragenerationala* – este dreptul de acces la bunurile si serviciile culturale si la beneficiile lor pentru totalitatea claselor si categoriilor sociale
- *Mentinerea diversitatii*
- *Principiul precautionar* - priveste grija extrema in aplicarea unor decizii care pot duce la schimbari ireversibile
- *Mentenananta sistemelor culturale si recunoasterea interdependentei lor*

Politicile culturale reprezinta modul de interventie al statului/ statelor in cultura. Noua viziune a patrimoniului este de natura sa produca schimbari substantiale menite sa accelereze integrarea capitalului cultural in politicile generale de dezvoltare. Economia culturii sustine aceasta abordare integratoare prin interpretarea activitatii culturale in termeni de generare de valoare economica si locuri de munca. Opiniile si analizele referitoare la rolul abordarii economice a patrimoniului in cadrul politicilor culturale sunt diverse. Unii cercetatori subliniaza importanta intelegerii si accentuarii politicilor integratoare (Rypkema) altii insista pe orientarea cu precadere spre rolul in transmiterea bunurilor culturale(Mundy). Indiferent de orientarea preponderenta a preocuparilor si resurselor, politicile culturale coerente trebuie sa abordeze un camp minim de subiecte : stabilirea competentelor decizionale si administrative ; stabilirea obiectivelor si principiilor generale ; prioritizarea masurilor si preocuparilor ; elaborarea-coordonarea legislatiei ; stabilirea mijloacelor de finantare ; sprijinirea institutiilor si

parteneriatelor culturale ; incurajarea accesului la patrimoniu si a participarii populatiei in deciziile privind protectia patrimoniului.

Metodologia contemporană a evaluării patrimoniului

Analiza documentelor UNESCO /ICOMOS, cu accent asupra criteriilor de includere a proprietăților culturale în World Heritage List

Metodologiile de evaluare a patrimoniului sunt stabilite atât de convențiile internaționale cât și de legislațiile naționale. Evaluarea patrimoniului judecă pe o scară calitativă tipurile de valori pe care acesta le reprezintă. Conform Cartei de la Burra, patrimoniului cultural include valori estetice, istorice, științifice sau sociale referitoare la generațiile trecute prezente sau viitoare. Aceste valori Convenția de la Faro (2005) le adaugă valoarea de resursă pentru dezvoltarea sustenabilă. Metodologiile de evaluare au drept scop aprecierea pe o scară valorică a calitatilor patrimoniului.

Principiile pentru înregistrarea (inventarierea) monumentelor, a ansamblurilor arhitecturale și a siturilor (ratificate prin 11 Adunarea Generală ICOMOS de la Sofia, octombrie 1996) enunță scopul și obiectivele înregistrării patrimoniului cultural. Înregistrarea este unul dintre principalele moduri de a conferi semnificație, înțelegere și recunoaștere valorilor și se referă la colectarea informațiilor care descriu configurația, starea fizică, utilizarea patrimoniului cultural. Inventarierea este esențială pentru: obținerea de cunoștințe pentru înțelegerea patrimoniului, a valorilor și a evoluției sale; pentru a promova interesul pentru patrimoniu prin diseminarea informației; pentru a permite managementul și controlul lucrărilor de conservare/protecție; pentru a asigura calitatea mentenanței și conservării.

Scopurile inventarierii sunt: oferirea de informații în vederea identificării, înțelegerii, interpretării și prezentării patrimoniului și promovării implicării publicului; existența unui inventar permanent a monumentelor și siturilor în pericol (datorită factorilor naturali sau intervenției umane); furnizarea de informații administratorilor și planificatorilor în vederea politicilor și deciziilor privind patrimoniul cultural și în vederea utilizării sustenabile.

Inventarierea patrimoniului cultural este o prioritate în situațiile în care: se întocmește un inventar național, regional sau local; ca parte integrantă a activităților de cercetare și conservare; înainte, în timpul și după orice fel de lucrări de reparații sau modificări; în situația

patrimoniului in pericol datorita factorilor naturali sau interventiei umane ; in cazul schimbarilor de management sau control.

Este de remarcat centrarea definitiei pe termenii semnificatie , intelegere si recunoastere . Semnificatia patrimoniului este primul dintre factorii care ii determina valoarea si potentialul de conservare, societatea alegand sa pastreze ceea ce are semnificatie , ceea ce intruchipeaza legatura continua cu trecutul. Intelegerea si recunoasterea sunt posibile numai in masura in care aceste semnificatii sunt puse in valoare de interpretarea specialistilor si in masura in care intrunesc adeziunea publicului. Promovarea implicarii publicului se refera la toate fazele evaluarii si punerii in valoare de la identificare la prezentare. Un aspect important al principiilor este si sublinierea rolului pe care il joaca inventarierea patrimoniului in situatia pericolelor reprezentate de factori naturali sau de interventiile umane. In aceste situatii inscrierea pe liste devine o prioritate, prin ea putandu-se preveni pierderi ireparabile.

Conform Conventiei de la Faro (2008) patrimoniul trebuie utilizat sub toate aspectele sale « in vederea imbogatirii proceselor economice, politice, sociale si culturale », partile semnatare angajandu-se la definirea si promovarea principiilor managementului sustenabil si la luarea in considerare si utilizarea potentialului economic al acestui patrimoniu.

Daca evaluarea patrimoniului din punct de vedere al valorilor definite prin Burra Charter(estetice, istorice, stiintifice sau sociale)este destul de clar definita prin legislatia internationala si locala , evaluarea referitoare la aspectele utilizarii sustenabile a patrimoniului este oarecum la inceputuri , fiind inca nedefinita de norme ci doar de practicile de evaluare.

In privinta criteriilor de evaluare, o importanta semnificativa o au cele de includere a proprietatilor culturale in Lista Patrimoniului Mondial (World Heritage List). Referindu-se la monumente de valoare exceptionala, cu semnificatie universala, criteriile sunt importante deoarece reprezinta un model de abordare a evaluarii tipurilor de elemente apartinand patrimoniului cultural. Vom analiza criteriile asa cum apar in Ghidul operational de implementare a Conventiei patrimoniului mondial (*Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention 13/01 July 2013*)

Criteriile de includere trebuie vazute ca fiind in stransa corelatie, aceasta corelatie reflecta legaturile evidente si in acelasi timp complexe intre valorile patrimoniului (istorice,

artistice, stiintifice, etnologice, antropologice). In cazul monumentelor si ansamblurilor monumentul/ ansamblul propus trebuie sa indeplineasca doua categorii de criterii . Primele se refera la calitatile estetice, istorice, la reprezentativitatea exceptionala pentru o cultura , sau o civilizatie. Categoria a doua a criteriilor se refera la autenticitate si la mecanismele de protectie si management.

Din prima categorie de criterii (a) fac parte urmatoarele :

- (i) sa reprezinte o capodopera a geniului creator uman;
- (ii) sa reprezinte un important schimb de valori umane, intr-o perioada data sau intr-o arie culturala, in privinta evolutiei arhitecturale sau tehnologiei, artelor monumentale, urbanismului sau arhitecturii peisagere ;
- (iii) sa fie o marturie unica, sau cel putin exceptionala a unei traditii culturale sau a unei civilizatii vii sau disparute
- (iv) sa fie un exemplu exceptional al unui tip de cladire, sau de ansamblu tehnologic sau peisager, ce ilustreaza un stadiu (stadii) semnificativ (e) in istoria umanitatii;
- (v) sa fie un exemplu exceptional al unei asezari umane sau al utilizarii terenului reprezentativ pentru o cultura (culturi) mai ales in situatia in care a devenit vulnerabil la impactul schimbarilor ireversibile.
- (vi) sa fie direct sau tangibil asociat cu evenimente sau traditii vii, cu idei sau cu credinte,cu lucrari artistice si literare de valoare exceptionala.

Remarcam ca toate aceste criterii sunt legate de semnificatia patrimoniului : nu vechimea in sine ci raportul cu o perioada istorica ; calitatea de exemplar exceptional trebuie pusa in raport cu traditiile culturale si cu stadiile istoriei . Asocierea cu evolutia culturii si civilizatiei se reflecta in toate cele sase criterii de mai sus.

A doua categorie de criterii (b) include urmatoarele cerinte :

- (i) sa indeplineasca testul autenticitatii in proiect, material, executie sau situare si in cazul peisajelor culturale ,al caracterului distinctiv si componentelor.
- (ii) sa beneficieze de o protectie adecvata legala/contractuala/traditionala ,de mecanisme de management pentru a asigura conservarea si de existenta unei legislatii de protectie la nivel national/teritorial/municipal

Categoria a doua de criterii se refera la autenticitate si masuri de protectie. Dintre aceste elemente autenticitatea este un criteriu esential si pentru includerea pe listele nationale. Substanta monumentului/ansamblului sta maturie tehnicilor de executie, durabilitatea materialului peste secole mediaza in mod inegalabil raportul cu trecutul. In privinta celui de-al doilea criteriu el reprezinta o marturie a pretuirii si interesului pe plan local de care de bucura monumentul. Acest criteriu nu are echivalent in criteriile nationale, includerea pe liste fiind facuta tocmai in vederea instituirii mecanismelor de protectie.

Evaluarea oraselor se face in functie de tip. Pentru cele ce nu mai sunt locuite criteriile de includere pe lista sunt similare cu cele ale siturilor arheologice :

unicitatea sau caracterul exemplar se regasesc in alegerea grupurilor de cladiri notabile pentru puritatea stilistica, concentratia de monumente pe care o contin sau asocierile istorice importante. Ramasitele acestui tip de orase vor trebui pastrate in intregime impreuna cu mediul inconjurator natural.

Pentru orasele istorice locuite criteriile/categoriile in care trebuie sa se incadreze sunt :

(i) orase in care organizarea, structura, formele si pe cat posibil functiunile unui grup de cladiri ar trebui sa reflecte in esenta civilizatia sau succesiunea de civilizatii care a determinat inscrierea

(ii) orase cae au evoluat de-a lungul unor trasee caracteristice si au pastrat , cateodat intr-un mediu natural exceptional, aranjamente spatiale si structuri tipice pentru stadiile lor istorice succesive.

(iii) “centre istorice” care acopera aceeasi arie cu orasele vechi si sunt cuprinse in orase moderne.

(iv)sectoare , zone sau unitati izolate care, chiar si in starea reziduala in care se gasesc, ofera dovada coerenta a trasaturilor caracteristice ale unui oras istoric disparut. (In aceste cazuri zonele si cladirile pastrate trebuie sa fie o marturie suficienta a fostului intreg.)

Cele patru categorii pot reprezenta un model de selectie/evaluare pentru listele nationale, ele descriind tipologii valoroase din punct de vedere al dezvoltarii urbane.

Includerea pe lista a oraselor de secol XX se va face doar in cazuri exceptionale , in care s-au luat deja masuri de protectie administrativa si exista o participare activa a populatiei in procesul de protectie.

Peisajele culturale trebuie selectate pe baza valorii lor universale exceptionale, a reprezentativitatii pentru o regiune geo-culturala si a capacitatii de a ilustra elementele culturale distincte si semnificative ale unor astfel de regiuni. Ele se pot inscrie in trei categorii principale :

(i) Peisajul proiectat si creat in mod intentionat de om (gradini, parcuri,etc). Motivele estetice pentru care au fost construite sunt deseori asociate cu cladiri sau ansambluri religioase sau monumentale.

(ii) Peisajul cu o evolutie organica. Rezulta dintr-un imperativ initial social, economic, administrativ si/sau religios care s-a dezvoltat in forma prezenta prin asocierea cu si ca raspuns la mediul natural. Astfel de peisaje reflecta acest proces de evolutie prin forma si trasaturi componente si pot fi incadrate in doua categorii: peisaj relicva sau fosil – cu procesul evolutiv oprit in mod abrupt in trecut ; peisajul continuu cu un rol social activ in contemporaneitate - asociat cu modul de viata traditional si aflat inca in progres ;

(iii) Peisajul cultural asociativ – prezinta o asociere religioasa, culturala sau artistica puternica cu elementul natural mai degraba decat dovezi culturale materiale care pot fi nesemnificative sau chiar absente.

Functionalitatea si inteligibilitatea sunt criteriile de incluziune pentru toate categoriile de peisaj cultural.

Dupa cum se specifica si in textul Cartei ICOMOS – Principii pentru analiza, conservarea si restaurarea structurala a patrimoniului arhitectural (*Icomos Charter- Principles for The Analysis, Conservation and Structural Restoration of Architectural Heritage (2003)*) valoarea si autenticitatea mostenirii arhitecturale nu se poate stabili in baza unor criterii fixe, intrucat patrimoniul trebuie considerat in cadrul contextului cultural de care apartine . Legislatiile nationale privind includerea pe liste si deci evaluarea patrimoniului ofera reflectarea modului in care principiile generale ale analizei se aplica pe plan national.

Strategia Patrimoniului Cultural Național, Norma metodologică de clasare și inventariere a monumentelor istorice din 18.04.2008

Strategia patrimoniului cultural național stabilește prioritățile conservării patrimoniului în România, subliniind importanța evaluării patrimoniului :

- Realizarea evaluării și asigurării bunurilor din patrimoniul cultural național prin Inventarierea Patrimoniului Cultural Național reprezintă fundamentul politicilor publice în domeniul patrimoniului și are drept consecințe implicite cunoașterea și creșterea gradului de protecție al patrimoniului.

Procedeele propriu-zise de evaluare a patrimoniului cultural se regăsesc în Criteriile de clasare care sunt standarde calitative și cantitative pe baza cărora se evaluează semnificația culturală și importanța culturală a bunurilor . Acestea se stabilesc prin legislație specifică . Pentru România criteriile în vigoare, în privința patrimoniului cultural mobil, sunt stabilite prin Norma metodologică de clasare și inventariere a monumentelor istorice din 18.04.2008

Evaluarea patrimoniului cultural imobil

Scopul principal al evaluării patrimoniului mobil este înregistrarea . În România patrimoniul cultural imobil este inventariat în Lista monumentelor istorice, lista realizată pe județe. Din punct de vedere structural, monumentele sunt grupate pe patru categorii, în funcție de natura lor: monumente de arheologie ; monumente de arhitectură ; monumente de for public ; monumente memoriale și funerare. Din punct de vedere valoric, lista monumentelor istorice cuprinde următoarele categorii: categoria A - monumente de interes național; categoria B - monumente de interes local.

Pentru patrimoniul imobil criteriile de clasare (care determină categoria juridică și grupa valorică a patrimoniului cultural național imobil din care fac parte aceste bunuri, respectiv grupa A sau B de monumente istorice) sunt următoarele :a) criteriul vechimii; b) criteriul referitor la valoarea arhitecturală, artistică și urbanistică; c) criteriul referitor la frecvență (raritate și unicitate); d) criteriul referitor la valoarea memorial-simbolică.

Criteriul vechimii este un criteriu important de evaluare, trebuie înțeles însă că nu vechimea în sine ci în calitate de martor al trecutului care conferă valoare patrimoniului.

În conformitate cu legislația calificativele acordate unui imobil în baza criteriului vechimii sunt următoarele: a) imobil ridicat până în anul 1775 - exceptional; b) imobil ridicat între anii 1775-1830 - foarte mare; c) imobil ridicat între anii 1830-1870 - mare; d) imobil ridicat între anii 1870-1920 - medie; e) imobil ridicat între anii 1920-1960 - mică; f) imobil ridicat după anul 1960 - nulă. Conform normelor evaluarea în baza criteriului vechimii este ponderată de autenticitatea concepției, materialelor și procedeele de construcție și a amplasamentului.

La acordarea calificativelor în baza criteriului vechimii se au în vedere și: vechimea inițială a imobilului și a intervențiilor ulterioare; vechimea elementelor componente; vestigiile arheologice atestate, aparținând unor imobile anterioare celui care face obiectul evaluării; ponderea elementelor componente, provenite din intervențiile ulterioare ridicării imobilului.

Criteriul referitor la valoarea arhitecturală, artistică și urbanistică, după noțiunile metodologice, are drept scop stabilirea valorii imobilului din punct de vedere estetic, funcțional și tehnic. De fapt criteriul este unul esențialmente estetic, trăsăturile legate de funcționalitate și de elemente tehnice fiind importante în măsura în care reflectă apartenența la perioada construirii.

Calificativele acordate sunt: exceptional, foarte mare, mare, medie, mică. La acordarea calificativelor se au în vedere: coerența planimetrică și structurală, precum și concepția tehnică; reprezentativitatea pentru o epocă istorică, un autor sau stil; semnificația pentru o anumită arie istorico-geografică; plastică arhitecturală a fatadelor și a interioarelor; componentele artistice valoroase; valoarea diferitelor părți componente și ponderea celor care conferă imobilului un anumit caracter; relația cu contextul urban și natural, apartenența la un ansamblu sau sit construit ori natural; reprezentativitatea în cadrul unui program, unor politici urbane sau al unor tipologii.

Criteriul referitor la frecvență (raritate și unicitate) are drept scop stabilirea valorii imobilului din punctul de vedere al frecvenței și rarității. Acest criteriu se poate referi la: imobil, componentele acestuia sau la ansamblu. Calificativele acordate în baza criteriului referitor la frecvență sunt: excepțională, foarte mare, mare, medie, mică.

La acordarea calificativelor în baza criteriului referitor la frecvență (raritate și unicitate) se au în vedere: unicitatea imobilului, componentelor sau ansamblului; calitatea de reprezentanță cap de serie pentru o zonă istoricogeografică, etnografică sau pentru un autor; raritatea sau apartenența la o serie restrânsă pentru o zonă istorico-geografică, etnografică sau pentru o

perioadă istorică; tipicitatea pentru o zonă istorico-geografică, etnografică, pentru un stil sau pentru o epocă; frecvența obiectivelor valoroase într-un ansamblu istoric constituit.

Acest criteriu judecă în principiu calitatea de obiect unic (de valoare excepțională) sau pe cea de obiect reprezentativ pentru un stil sau o perioadă.

Criteriul referitor la valoarea memorial simbolică are drept scop stabilirea valorii imobilului din punctul de vedere al simbolisticii pe care acesta o prezintă. Criteriul se referă la prezența obiectului de arhitectură în memoria comunității, prin legătura pe care o are cu personalități, momente istorice, tradiții.

La acordarea calificativelor în baza criteriului referitor la valoarea memorial-simbolică se au în vedere: imobilele legate de anumite momente și locuri istorice, culturale, politice sau sociale, precum și cele reprezentative pentru anumite personalități; construcțiile anterioare dispărute, de importanță istorică recunoscută, atestate prin orice surse, documentare sau arheologice; prezența în memoria comunității, la nivel european, național sau local; dacă imobilul respectiv este legat de anumite tradiții locale.

În vederea clasării unui imobil în grupa A a monumentelor istorice este necesară:

- acordarea cel puțin a unui calificativ excepțional, (cu excepția imobilelor incluse în Lista patrimoniului mondial și a celor din Lista tentativă de includere în Lista patrimoniului mondial);
- acordarea cel puțin a calificativului mare la toate criteriile de clasare, cu excepția criteriului referitor la valoarea memorial-simbolică ;
- acordarea cel puțin a unui calificativ foarte mare, a unui calificativ mare și a unui calificativ medie.

În vederea clasării unui imobil în grupa B a monumentelor istorice este necesară:

- acordarea a cel puțin 3 calificative medie, cu excepția cazurilor în care, în funcție de zona istorico-geografică, la criteriul vechime se acordă calificativul mică.

Deși elaborate în 2008 aceste norme acordă cea mai mare importanță vechimii și o importanță relativ mică criteriului de valoare memorial-simbolică. Având însă în vedere posibilitatea de ponderare a calificativelor prin raportarea la celelalte criterii, normele permit adaptarea la uzanțele curente ale evaluării patrimoniului.

Evaluarea Patrimoniului cultural mobil

Clasarea bunurilor culturale mobile se realizeaza potrivit dispozitiilor Legii nr. 182/2000, cu modificarile si completarile ulterioare, si a Normelor elaborate de Ministerul Culturii si Cultelor, cu avizul Comisiei Nationale a Muzeelor si Colectiilor.

Clasarea acestor bunuri de patrimoniu se face in **categoriile fond si tezaur** (cu tipurile de criterii de clasificare aferente)

Criteriile generale de clasare sunt:

vechimea - criteriul în baza caruia se analizeaza daca un bun cultural a fost realizat într-o perioada mai îndepartata, cel puțin cu 50 de ani înainte de data efectuării expertizei, si se acorda puncte valorice într-un quantum proportional cu vechimea determinata;

frecventa - criteriul în baza caruia se analizeaza daca bunul cultural apartine unei serii de bunuri identice sau unui lot de bunuri din aceeasi tipologie si se determina prezenta bunurilor în cauza pe teritoriul românesc ; daca se inscrie într-o tipologie determinata si daca opere similare sunt prezente în colectii publice sau private ori în circuitul civil;

starea de conservare - analizeaza gradul în care bunul cultural își pastreaza integritatea si caracteristicile initiale ori se afla într-o stare care sa permita reconstituirea sau restaurarea.

Pentru fiecare dintre cele 3 criterii generale prevazute la alin. (2), punctajul valoric maxim care se poate acorda este de 100 de puncte. Daca suma realizata este egala cu sau mai mare de 150 de puncte valorice, bunul cultural mobil expertizat este susceptibil de a fi clasat si se procedeaza la expertizarea acestuia de catre un expert acreditat de Comisia Nationala a Muzeelor si Colectiilor. **Acesta** valideaza sau invalideaza punctajul acordat si expertizeaza apoi bunul potrivit criteriilor de clasare specifice.

Criteriile specifice de clasare sunt:

valoarea istorica si documentara – masura în care bunul cultural serveste la cunoasterea unui fapt istoric de importanta sau semnificatie majora ;

valoarea memoriala - daca bunul cultural a apartinut unei personalitati importante a istoriei ori constituie o marturie privind acea personalitate;

autenticitatea - bunul cultural este o opera realizata în mod evident de un autor identificat sau este fabricat într-un atelier, într-o manufactura ori într-o fabrica precis determinata ca aparținând unei epoci, unui anumit stil artistic, unei anumite culturi sau civilizatii;

autorul, atelierul sau scoala - bunul cultural apartine unui autor important sau a fost realizat în ateliere, manufacturi ori fabrici cunoscute si identificate;

calitatea formala – criteriu estetic care reflecta importanta realizarii artistice, expresivitatii plastice, tehnicii de executie , conceptiei si din creativitatii.

Punctajul valoric potrivit criteriilor specifice de clasare este diferentiat în functie de încadrarea bunului cultural mobil în domeniile: arheologic si istoric-documentar, artistic, etnografic, stiintific sau tehnic.

Domeniul în care se încadreaza bunul potrivit legii	Punctaj valoric maxim în baza criteriilor specifice				
	Valoarea istorica si documentara	Valoarea memoriala	Autenticitatea	Autorul, atelierul sau scoala	Calitatea formala
1. Bunuri arheologice si istoric-documentare	100	100	100	25	25
2. Bunuri cu semnificatie artistica	25	25	100	100	100
3. Bunuri cu semnificatie etnografica	50	50	100	100	50
4. Bunuri de importanta stiintifica	100	25	100	25	100
5. Bunuri de importanta tehnica	25	25	100	100	100

Tabel de punctaj valoric- in baza criteriilor specifice (NORME din 20 august 2008 de clasare a bunurilor culturale mobile, aprobate prin H.G. nr. 886/2008)

Suma punctelor valorice acordate în urma expertizarii pe baza criteriilor specifice se aduna cu suma punctelor valorice acordate în urma expertizarii pe baza criteriilor generale. Daca suma finala a punctelor valorice este cuprinsa între 200 si 350 de puncte valorice, bunul în cauza se claseaza în categoria juridica fond a patrimoniului cultural national. Daca suma finala este de peste 350 de puncte valorice, bunul în cauza se claseaza în categoria juridica tezaur a patrimoniului cultural national.

Criteriile nationale de evaluare a patrimoniului stabilesc tipurile de valori si scarile de evaluare. Prin comparatie cu legislatia altor tari putem sa constatam detalierea insuficienta a unor criterii si caracterul oarecum schematic al prezentarii evaluarii. Pe de o parte aceste caracteristici lasa o oarecare libertate expertului, pe de alta parte nu constituie intotdeauna un element de ghidaj suficient. Comparatia cu metodologia evaluarii patrimoniului din alte tari poate oferi principii posibile de adoptat in practica locala.

Studiul comparativ al metodologiilor de includere pe lista monumentelor în diverse țări:

Franța : Inventarul general al patrimoniului cultural - principii și metode de includere în inventar⁷

În Franța există o diferențiere clară între includerea pe lista a patrimoniului și clasarea acestuia, ceea ce determină existența a două tipuri de monumente - monumente clasate și monumente înscrise – cu regimuri de protecție diferite. Protecția se poate referi la următoarele tipuri de patrimoniu : monumente istorice, situri, zone protejate (secteurs sauvegardés) și zone de protecție a patrimoniului arhitectural, urban și peisager, situri arheologice și patrimoniu mobil.

Procedura de includere pe lista (Inventaire général du patrimoine culturel) este în desfășurare permanentă și acoperă întreg teritoriul. Metodologia de recensământ și studiu are două abordări complementare : recensământul (denumit întâi pre-inventar benevol, apoi pe inventar normalizat) și studiul (inventar fundamental, mai apoi topografic) care au drept scop o acoperire teritorială constantă și eficientă. Întrucât studiul unui număr important de obiecte nu permitea descrierea lor aprofundată, s-a elaborat în timp conceptul de « genuri » care a dat naștere mai apoi conceptului de « familie arhitecturală » (în 1978).

Studiul colectiv este legat intrinsec de ideea de Inventar topografic. Evaluarea este privită ca o procedură de importanță crucială și datorită extinderii cerșeterilor și caracterului mai puțin selectiv al identificării operelor cu caracter patrimonial. Criteriile de evaluare sunt clare, obiective și explicite. Inventarul trebuind să fie comunicat tuturor și să contribuie la reflexia legată de deciziile de protecție, restaurare și punere în valoare

Principiile și metodele de includere în Inventar sunt descrise în publicația Ministerului Culturii și Comunicării *Principes, méthode et conduite de l'Inventaire général du patrimoine culturel*

⁷ Date disponibile pe site-urile; <http://www.inventaire.culture.gouv.fr/>,
<http://www.culture.gouv.fr/culture/dp/inventaire/extranetIGPC/normes/monographie-archi.pdf>

Problema evaluării patrimoniului se pune prin prisma utilității Inventarului. Prima aplicație practică a Inventarului se consideră a fi ghidarea în privința măsurilor de protecție a clădirilor și obiectelor de patrimoniu. Utilizatorii instituționali ai inventarului au la dispoziție evaluările afișate pe site , evaluări ce determină luarea deciziilor. Deciziile de demolare/păstrare/acordare de autorizații de construire nu aparțin întocmirilor inventarului ci aleșilor și autorităților, ajutați de serviciile tehnice. Întrucât deciziile în ceea ce privește soarta bunurilor din inventar nu revin cercetătorilor este imperios necesar ca criteriile de evaluare să fie obiective. Evaluarea elementului de patrimoniu rezultă din criteriile utilizate în ancheta.

Se consideră că în cazul patrimoniului există două operațiuni distincte din punct de vedere intelectual și juridic :

- Culegerea de informații obiective utile pentru a propune o judecată de valoare
- Judecata de valoare însăși și deciziile ce decurg din ea.

Numai prima operațiune revine Inventarului general al patrimoniului cultural. Criteriile, fără să fie neutre, se înscriu în categorii verificabile care pot indica :

- Dacă obiectul este excepțional sau rar
- Dacă este reprezentativ pentru o tipologie
- Dacă aparține unui ansamblu coerent
- Dacă este bine conservat, transformat sau în stare proastă

Alte elemente de evaluare figurează în descrierea obiectului (prezența decoratiei și materialelor), în atribuirea sa (opera a unui autor mai mult sau mai puțin celebru), în istoric (loc al memoriei). Toate aceste elemente de evaluare vor permite proprietarilor și autorităților responsabile să ia hotărâri în privința clădirii/obiectului/ansamblului de patrimoniu.

Documentul subliniază că evaluarea este sensibilă și la chestiunile de scară : edificii aparent ne semnificative pot fi importante într-un ansamblu. De asemenea întocmirea Inventarului, care are mai multe faze (recensământ, reperaj, selecție) implică ea însăși o judecată de valoare. În privința operelor selecționate se precizează că este vorba de o selecție în vederea studiului obiectelor majore sau caracteristice și nu neapărat de un corpus a cărui totalitate trebuie

conservata sau protejata. Deasemenea o cladire selectionata dintr-un ansamblu nu implica lipsa de valoare a restului.

Se subliniaza ca toate deatele au un oarecare caracter relativ, ce rezulta din interpretarea personala a valorilor analizate, in istoria artei orice judecata asupra operelor avand un caracter personal sau provizoriu. Exista insa o serie de elemente generale si verificabile care determina alegerile : vechimea, raritatea, marimea, importanta sociala a functioe operelor inventariate.

O descriere detaliata a metodologiei de inventariere a patrimoniului ahitectural este prezentata in *La monographie d'architecture* (<http://www.culture.gouv.fr/culture/dp/inventaire/extranetIGPC/normes/monographie-archi.pdf>) Aceasta publicatie descrie in detaliu programele si metodele cercetarii istorice, defineste temenii de vocabular de specialitate ; prezinta informatia referitoare la formatul de prezentare ce contine ;documentatia, istoicul, anexele si ilustratiile ; defineste continutul descrierii teoretice ; prezinta detaliat mijloacele de descriere ale unui edificiu sau ale unei lucrari de arta ;

Rolul Inventarului este cel de a atrage in permanenta atentia asupra noilor campuri de patrimoniu inca neinventariate constituind o adevarata « scoala a privirii ». Intregul continut al Inventarului este prezent pe site-ul [http://www.inventaire.culture.gouv.fr/.](http://www.inventaire.culture.gouv.fr/) sub mai multe clasificari (teritoriale, pe categorii) impreuna cu totalitatea informatiilor referitoare la metodologii, publicatii si anchete in curs.

Caracteristica principala a procedurii franceze este structura sistemului decizional Deciziile de clasare se iau in cazul monumentelor care prezinta interes din punct de vedere istoric sau artistic (in totalitate sau parial) prin grija autoritatii administrative. Autoritatea administrativa este la nivel de stat Comisia nationala a monumentelor istorice si la nivel local Comisia locala a monumentelor istorice. Aceste comisii se compun din alesi – titulari ai unui mandat electoral national sau local, din reprezentanti ai Statului si din personalitati calificate. In cazul in care poprietarul nu este de acord cu decizia de clasare, se pronunta clasarea din oficiu prin decret al Consiliului de stat, luat dupa avizul Comisiei nationale a monumentelor istorice. Participarea alesilor si reprezentantilor Statului in comisii confera o legitimitate sporita deciziilor , pe de o parte, iar integrarea politicilor de conservare a patrimonioului in deciziile ce privesc dezvoltarea urbana, teritoriala/ economica este mult facilitata.

Anglia : English Heritage – ghiduri de selectare în lista patrimoniului⁸

În **Anglia** principala modalitate de protecție se realizează prin înscrierea în National Heritage List for England. Instituția care are drept scop cunoașterea, protecția și accesul la patrimoniu este un "Corp public executiv nedepartamental", sponsorizat de Departamentul pentru Cultura Media și Sport, cu denumirea oficială *Historic Buildings and Monuments Commission for England*, însă cunoscut public și aparând pe site sub denumirea *English Heritage*. În afara monitorizării și îngrijirii patrimoniului, promovării unui program de evenimente și oferirii de vizite educaționale gratuite pentru școli English Heritage: informează guvernul despre elementele importante ale patrimoniului, pentru a putea fi protejate prin desemnare (listarea clădirilor- în cazul patrimoniului construit); oferă consultanță autorităților locale pentru schimbările în managementul patrimoniului; încurajează investiția în patrimoniul în pericol; oferă formare în domeniu și acces la resursele de informare.

Caracteristica ce diferențiază procedura de protecție constă în faptul *ca oricine poate propune o clădire/obiect de patrimoniu pentru desemnare*. English Heritage analizează propunerea și elaborează o recomandare. Pasul următor (în cazul în care recomandarea este pozitivă) îl constituie evaluarea inițială, urmând apoi evaluarea completă. Evaluarea are deci trei etape:

- Evaluare inițială – pentru a determina dacă bunul prezintă suficient interes pentru a merita continuarea investigației
- Evaluarea completă. De cele mai multe ori include vizita pe sit în vederea strângerii de informații. Informația se structurează într-un raport pentru consultarea cu proprietarul, autoritățile locale de planificare și alte părți relevante.
- Etapa a treia constă în elaborarea recomandării finale privind desemnarea.

⁸ Informații disponibile pe site-ul: <http://www.english-heritage.org.uk/caring/listing/criteria-for-protection/selection-guidelines/>

Dupa elaborarea si verificarea interna a recomandarii urmeaza decizia finala, luata de Secretarul de Stat pentru Cultura Media si Sport (in cazul monumentelor, instituirii potectiei legale a siturilor si a protectiei epavelor) sau de English Heritage (pentru parcuri, gradini, campuri de batalie).

Principiile de evaluare pentru cladiri sunt descrise in *Principles of Selection for Listing Buildings*⁹ (Martie 2010). Datoria Secretarului de Stat consta in aprobarea listei/listelor decladiri care prezinta un interes special arhitectural sau istoric ca ghid pentru autoritatile implicate in planificarea teritoriala. Criteriile obligatorii de listare sunt interesul special arhitectural sau istoric al cladirii, insa pentru a fi listat cladirea trebuie sa pezinte un interes special. Exista trei categorii in lista, care reflecta importanta istorica si ahitecturala a cladirilor, in general cladirilor de importanta istorica acordandu-li-se o incadrare superioara:

- Cladiri de gradul I – sunt cladiri de interes exceptional
- Cladiri de gradul II* - cladiri de deosebita importanta cu un interes mai mult decat special
- Cladiri de gadul II, - cladiri de interes special

In afara criteriilor statutare si principiilor generale descrise in *Principiile de selectie*, pe site-ul English Heritage sunt publicate ghiduri de selectie cu criterii detaliate pentru tipuri diferite de cladiri . Aceste ghiduri sunt aduse la zi in permanenta « pentru a reflecta intelegerea crescanda anumitor tipuri de cladiri prin cercetari ulterioare ». Criteriile statutare sunt criteriile utilizate de Secretarul de Stat, au precedenta asupra criteiilor din Ghiduri si sunt fomulate dupa cum urmeaza :

⁹ *Principles of Selection for Listing Buildings General principles applied by the Secretary of State when deciding whether a building is of special architectural or historic interest and should be added to the list of buildings compiled under the Planning (Listed Buildings and Conservation Areas) Act 1990.*

- Interes arhitectural. Pentru a avea un interes arhitectural specific o clădire trebuie să fie importantă din punct de vedere al concepției arhitecturale, al decoratiei, al mestesugului de realizare ; de interes special pot fi și clădirile care sunt exemple importante pe plan național în privința tipologiei și tehnicii (clădiri ce reflectă inovații tehnologice sau virtuozitate) și formelor planimetrice semnificative.
- Interesul istoric Clădirea trebuie să ilustreze aspecte importante ale istoriei sociale, economice, culturale sau militare ale națiunii și/sau să fie asociată istoric cu personalități importante pe plan național. Tot aici se includ și considerațiile referitoare la componenta materială a clădirii (autenticitate), element important în acordarea statutului de protecție.

Se iau în considerare de asemenea :contribuția în cadrul unui grup de clădiri (valoarea de grup). Acest considerent este deosebit de importantă în protecția ansamblurilor planificate (piete, ansambluri de locuințe, sate model) și în cazul existenței unei relații istorice funcționale în cadrul grupului de clădiri.

Prezența unei caracteristici de interes deosebit (detalii și amenajări ale clădirii : decoratie, structura, amenajare) poate determina listarea clădirii doar în măsura în care îi determină caracterul remarcabil.

Principiile generale sunt următoarele :

Vechime și raritate - se consideră că o clădire este cu atât mai valoroasă cu cât este mai veche și există mai puține exemplare păstrate din tipologia careia îi aparține.

Cronologia care ghidează evaluarea este următoarea :

- Înainte de 1700 se listează totalitatea clădirilor care au păstrat o proporție semnificativă din materialul original ;
- De la 1700 la 1840 sunt incluse pe liste majoritatea clădirilor ;
- După 1840 este necesară o abordare progresiv selectivă;

- Cladirile de dupa 1945 se selecteaza cu deosebita grija;
- Cladirile mai noi de 30 de ani intra pe lista numai daca au o calitate exceptionala si sunt in pericol ;

Merite estetice - Aparenta cladirii este un criteriu cheie in judecarea inscrierii pe liste. Valoarea cladirii nu este insa reflectata intotdeauna de insusiri vizuale aparente (de exemplu cladirile care ilustreaza dezvoltarea tehnologica sau aspecte ale istoriei socio economice).

Selectivitatea – Exista posibilitatea de listare a unei cladiri in primul rand fiindca reprezinta un tip istoric demn de a fi pastrat. In cazul in care se pastreaza un numar mare de cladiri din aceeasi tipologie se vor lista numai cele mai reprezentative exemple.

Interesul national – se accentueaza necesitatea listarii cladirilor celor mai semnificative pe plan regional (de exemplu vernacular local sau cladiri legate de evolutia industriilor/ mestesugurilor in diversele regiuni)

Starea fizica – se evalueaza insa nu reprezinta un criteriu de listare, cladirile valoroase fiind incluse pe lista indiferent de degradarile pe care le prezinta.

Listele nationale sunt suplimentate de listarea locala (Local Designation) menita sa faciliteze managementul patrimoniului pe plan local si sa creasca gradul de constientizare al valoriiacestua.

In Australia exista mai multe Liste ale patrimoniului care pot fi guvernamentale sau ale asociatiilor profesionale. Cele guvernamentale confera si protectie legislativa si se situeaza la diverse niveluri, de la nivel de stat (World heritage List si national Heritage List)la cel statal-teritorial (Heritage Register - pentru fiecare teritoriu) si local (inventare municipale si inventare in planificarea locala). In afara de aceste liste organizatiile profesionale au la randul lor liste ale patrimoniului , care nu confera insa protectie legislativa locurilor listate. Mare parte a listelor se refera atat la patrimoniu cultural cat si la cel natural, indigen, etc. Unele liste iau in considerare doar patrimoniul constuit.

Listele de patrimoniu functioneaza pe baza criteriilor si pragurilor si se intocmesc cu asistenta publicului si expertilor.

Criteriile sunt o colectie de principii, caracteristici si categorii utilizate in luarea deciziilor privind valoarea de patrimoniu .Pentru diversele liste ale patrimoniului exista mai multe criterii relevante si cel putin unul trebuie sa se aplice locului propus pentru listare.

In evaluare se pune problema pragurilor care trebuiesc trecute in vedera inscrierii pe liste. Aceste praguri difera in functie de nivelul listelor : de la valoare universala exceptionala la importanta si semnificatie pentru patimoniul local . Urmatorul tabel sintetizeaza aceste praguri.

Level of Administration	Heritage List	Threshold
UNESCO	World Heritage	Outstanding universal value
Commonwealth	National Heritage	Outstanding heritage value to the nation
	Commonwealth Heritage	Significant heritage value
State and Territory	State and territory heritage	Importance or significance in the state or territory
Local	Local heritage	Importance or significance to the local community

Sursa: <http://www.environment.gov.au/system/files/resources/8b50f335-42e8-4599-b5e0-ac643f75475f/files/nhl-guidelines.pdf>

In conformitate cu prevederile Environment Protection and Biodiversity Conservation Act 1999, responsabilitatea pentru Lista Patrimoniului National(National Heritage List) ii revine Ministrului pentru Mediu, Patrimoniu si Arte.

Pentru includerea pe liste elementul de patrimoniu trebuie sa indeplineasca unul sau mai multe din Criteriile Patrimoniului National (National Heritage Criteria). In mod obisnuit ministrul face includerea pe list dupa recomandarea formala a Consiliului Australian pentru Patrimoniu (Australian Heritage Council), avand posibilitatea de a include pe liste fara recomandare in cazuri de urgenta.

Criteriile de includere a locurilor cu semnificatie patrimoniala exceptionala in National Heritage List sunt urmatoarele:

a) importanta in cursul sau in tipologia de dezvoltare a istoriei naturale sau culturale a Australiei; (prescurtare :*evenimente si procese*)

b) poseda aspecte neobisnuite, rare sau puse in pericol ale istoriei naturale sau culturale a Australiei ; (prescurtare :*raritate*)

c)are un potential de infomatie care va contribui la intelegerea istoriei naturale sau culturale a Australiei ; (prescurtare :*cercetare*)

d) datorita importantei in demonstrarea urmatoarelor caracteristici : (prescurtare : *caracteristici principale ale unei categorii de locuri*)

i) este o categorie de loc natural sau cultural al Australiei ;

ii) esteo categorie de mediu cultural sau natural al Australiei ;

e)ilustreaza anumite caracteristici estetice apreciate de o comunitate sau de grupuri culturale. (pescurtare : *caracteristici estetice*)

f)demonstreaza un inalt grad de ceativitate sau de realizare tehnica al unei perioade ;

(prescurtare : *realizare tehnica sau creativa*)

g) are o asociere puternica sau speciala cu o anumita comunitatesau grup social, din motive sociale, culturale sau spirituale. (prescurtare : *valoare sociala*)

g) este asociat cu viața sau opera unei persoane, unui grup de persoane importante în istoria Australiei; (prescurtare : *oameni importanți*)

i) este important ca parte a tradiției indigene. (prescurtare : *tradiție indigenă*)

Valorile culturale la care se referă criteriile pot fi cele indigene sau neindigene.

Procedura de includere pe liste se desfășoară anual și începe cu determinarea temelor prioritare de către ministru și lansarea apelului pentru nominalizare publică. La sfârșitul perioadei de nominalizare, nominalizarile sunt transmise de ministru către Australian Heritage Council. Acesta elaborează o listă de evaluare prioritara care se postează pe internet, publicul fiind invitat să se pronunțe asupra listei prin comentarii. Pasul următor este evaluarea și elaborarea listei finale de către AHC – cu timp de comentarii de 20 de zile acordat proprietarilor monumentelor propuse pe Lista Națională. Ministrul include propunerile pe Lista (cu publicare în *La Gazette* și pe internet) și se asigură de identificarea și informarea tuturor proprietarilor și ocupanților în legătură cu includerea pe listă ; sau respinge nominalizarea cu motivare afișată pe internet

În Ghidul pentru evaluarea locurilor în vederea includerii în National Heritage List, publicat de guvernul Australiei și de Australian Heritage Council, criteriile sunt explicate pe larg, cu note explicative, definiții și *indicatori de semnificație* și detaliate cu referire la domeniile patrimoniului natural, indigen sau istoric .

Concluzii

Comparând cele trei metodologii de protecție a patrimoniului constatăm o serie întreagă de asemănări și deosebiri.

În privința listelor :

În toate cazurile există liste ce relevă importanța locală sau națională a patrimoniului.

Aceste liste sunt mai mult sau mai puțin diversificate. În Franța criteriul este esențialmente cel geografic-regional diferențierea făcându-se între monumente clasate și monumente aflate pe lista inventarului național ; în Anglia includerea în National Heritage List for

England se face in trei categorii de importanta , existand si liste regionale/locale (Local Designation) menite sa duca la constientizarea valorilor patrimoniului. In Australia exista o varietate de niveluri si liste de protectie de la nivel national la nivel local.

Criteria

Criteriile relevante includ in general conceptele de interes arhitectural si interes istoric (respectiv vechime si raritate si merite istorice). Criteriile franceze se refera cu precadere la calitatile estetice ale obiectului/sitului de patrimoniu. Cele engleze pun accentul pe criteriul de raritate si de martor al trecutului. Criteriile australiene , cele mai detaliate dintre cele trei, opereaza in baza conceptului de semnificatie . Aceasta centrare pe semnificatie permite includerea in acelasi sistem de evaluare a patrimoniului natural, cultural si indigen.

Protectie :

Gradul de protectie difera in functie de importanta monumentelor. Este de mentionat totusi ca in afara cazurilor in care se instituie protectia legala a monumentului, posibilitatile de aducere la zi prin interventii contemporane a patrimoniului construit utilizat nu sunt interzise ci dimpotriva incurajate in vederea pastrarii « monumentului viu ».

Proceduri

Diferenta esentiala in proceduri este cea legata de propunerile de includere pe liste. In Franta aceste propuneri vin de la specialisti , prin Inventarul national, pe cand in Anglia si Australia oricine poate, si este incurajat, sa propuna nominalizari pentru includerea pe liste.

Toate statele desemneaza programe prioritare in privinta includerii pe liste si au posibilitatea includerii de urgenta sub categoria de patrimoniu in pericol.

Implicarea comunitatii

In mod evident procedura engleza si australiana sunt mai participative, asigurand inca din faza de propunere adeziunea publica, solicitata ulterior si prin consultari pe parcurs in cazul Australiei.

Integrarea in politicile de dezvoltare.

Aceasta integrare se asigura esentialmente prin caracterul participativ in cazul Australiei si Angliei si prin insistenta legislatiei asupra diferentierii intre evaluare (de competenta specialistilor) si decizia care apartine in totalitate alesilor si autoritatilor . Asfel se asigura implicarea la nivel decizional a decidentilor din domeniul politicilor de dezvoltare generala.

Evaluarea politicilor de valorizare a patrimoniului

Analiza multi criterială, ca formă specifică a analizei cost-beneficii; principii și etape

Prin politici de valorizare a patrimoniului cultural înțelegem ansamblul măsurilor și activităților care se referă la punerea în valoare a patrimoniului și integrarea lui în dezvoltarea generală a societății. Implicând activități și sisteme de organizare complexe cu rezultate al căror impact este dificil de evaluat, aceste politici necesită instrumente de analiză adecvate măsurării diversităților efectelor și rezultatelor. Mijloacele de analiză vor depinde în bună măsură de sistemul/aciunea evaluată cu adaptări în funcție de fiecare caz în parte. Câmpul evaluării poate cuprinde analiză culturală și economică a patrimoniului, cântărirea abordărilor integratoare în planificarea spațială, măsurarea participării publice în procesele decizionale, sprijinind luarea unor decizii transparente și efective. Ne vom referi în acest curs la metodele și principiile de evaluare a politicilor culturale umând că în cursurile următoare aplicarea acestor metode să fie analizată pe studii de caz.

După cum am văzut în cursul privind evaluarea economică a patrimoniului, analiză cost-beneficii este o formă specifică a evaluării patrimoniului/politicilor de valorizare a patrimoniului în termeni monetari. Cu toată evoluția recentă a acestui sistem de evaluare, el nu poate fi aplicat la interpretarea tuturor rezultatelor din domeniul patrimoniului, acest câmp necesitând analize mai complexe în care intervin elemente calitative imposibil de exprimat în termeni economici. Din acest motiv, mare parte din analizele de cost-beneficiu încorporează și ele unele evaluări ale impactului necuantificabil în termeni economici. De asemenea, analiză economică este ineficientă în evaluarea consecințelor sociale ale politicilor culturale (coeziunea socială, accentuarea identității locale, etc). În evaluarea politicilor de valorizare a patrimoniului instrumentul uzual este analiză multicriterială. Aceasta este un instrument de evaluare mult mai diversificat care permite

adaptarea la masurarea impactului diverselor interventii/ instrumente ale politicilor de patrimoniu si poate contribui in mod semnificativ la luarea deciziilor in domeniu.

Analiza multi criteriala permite includerea unei varietati de metode de evaluare, de la cele economice pana la alte evaluari cantitative si calitative, stabilind preferinte intre optiuni prin raportarea la un set de obiective si criterii menite sa defineasca gradul in care obiectivele au fost atinse (Thorpe ,2008)

In general analiza multi criteriala permite efectuarea unor evaluari comparative intre proiecte sau masuri diverse . De obicei aceasta analiza este o unealta de evaluare *ex ante*, utilizata in evaluarea optiunilor strategice posibile inainte de aplicare . In campul analizei politicilor de patrimoniu este utilizata de cele mai multe ori analiza *ex post* care evalueaza impactul programului/masurilor privind patrimoniul prin impactul raportat la mai multe criterii.

Identificarea obiectivelor si a criteriilor de indeplinire a acestora poate oferi in situatii mai putin complexe informatii suficiente pentru decidenti. Analiza multi criteriala, ca pcedeu de abordare si set de tehnici, vine sa suplimenteze aceasta prima cantarire cu modalitati de interpretare-asamblare a datelor individuale pentru a permite o ordonare gradata a optiunilor posibile. Prin analiza multi criteriala : se poate realiza separarea unei probleme complexe in parti mai usor de judecat ; se poate evalua masura in care obiectivele au fost atinse, prin raportare la criterii ; se pot recalibra criteriile ; in final reasamblarea componentelor poate oferi tabloul coerent in vederea luarii deciziilor.

Metodologia Comisiei Europene identifica opt etape ale analizei multi criteriale¹⁰

- 1 Selectarea campului de aplicare si determinarea etapelor analizei
- 2 Alegerea grupului de negociere/judecata
- 3 Alegerea echipei tehnice esponsabile cu sprijinirea grupului
- 4 Stabilirea listei activitatilor de judecat compaativ care intra in elaborarea analizei

¹⁰ http://ec.europa.eu/europeaid/evaluation/methodology/examples/too_cri_res_en.pdf

6 Determinarea greutatii relative a fiecui criteriu

7 Formularea judecatilor pe criterii

8 Asamblarea judecatilor

Obiectivele analizei sunt diferite in functie de etapa de aplicare.

Analiza multi-criteriala *ex-ante*:

- Evalueaza capacitatea pogramului/masuilor de a indeplini anumite obiective
- Structureaza vederile directorilor de program in privinta activitatilor in curs
- Analizeaza continutul programelor si resursele financiare pentru diversele activitati.

Analiza *ex post* :

- formuleaza judecati asupra strategiilor
- poate compara rezultatele unor strategii diverse

Analiza multi criteriala este un instrumnt ce solicita resurse de timp, implicarea mai multor gupuri de actori interesati (de la utilizatori la specialisti)si resurse financiare .

Avantajele analizei multi criteriale consta in : capacitatea de a simplifica situatii complexe; inteligibilitatea alegerii criteriilor si evaluarii performantelor; posibilitatea de rationalizare a deciziilor ; posibilitatea de a fi utilizata in dezbateri intre grupurile interesate. Printre dezavantaje se numara : durata ; necesitatea unor cunostinte matematice si de agregae a datelor ; caracterul subiectiv.¹¹

Principiile de elaborare a analizei trebuie sa includa

- Delimitarea clara a campului de analiza
- Implicarea tuturor grupurilor interesate
- Aprobarea listei de investigare de catre experti si beneficiari

¹¹ Multi-criteria analysis: a manual, January 2009, Department for Communities and Local Government: London

https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/7612/1132618.pdf

- Verificarea coerenței criteriilor
- Reprezentarea criteriilor economice sociale și de mediu
- Explicarea regulilor de întocmire a listei de criterii de evaluare

Principii generale de evaluare: fundamentare și misiune; asigurarea protecției patrimoniului ;resurse pentru protecția patrimoniului ; participarea publică.

Elaborarea politicilor de protecție și valorizare a patrimoniului cere cunoașterea și analiza unei varietăți de informații pentru selectarea opțiunilor și formularea variantelor adecvate . În cazul zonelor afectate de turismul intensiv trebuie luate în considerare efectele sociale și economice : gentrificarea, aglomerarea, uzura patrimoniului construit. O strategie bazată preponderent pe turism poate implica pierderea de funcțiuni urbane – de exemplu locuirea în centrul istoric – și necesită luarea de măsuri pentru păstrarea activităților uzuale ale zonei. Politicile de conservare ar trebui conduse în mod ideal de o singură autoritate managerială pentru a asigura coerența deciziilor ce privesc dezvoltarea infrastructurii și cele privind protecția. Globalizarea și apariția de noi tehnologii fac ca azi activitatea economică să nu mai fie legată de loc . În alegerea unui nou amplasament factorii ce tin de calitatea vieții detin un rol esențial și printre aceștia și elementele de patrimoniu și identitate culturală. Dezvoltarea de poli culturale sau arhitecturale devine deci o nouă modalitate de atragere a investitorilor (Ost; Drogenbroeck, 1999) Politicile integrate de protecție a patrimoniului și de includere a elementelor de patrimoniu și strategiilor de protecție în planurile generale de dezvoltare au devenit principala modalitate de valorizare. Conformarea analizei multicriteriale trebuie să urmărească complexitatea mijloacelor utilizate și diversitatea efectelor urmărite .

Analiza multicriterială , integrând o varietate de metode de evaluare bazate pe criterii cantitative și calitative poate fi un instrument decizional important. Adecvarea acestui tip de analiză rezulta din caracteristicile patrimoniului, valorile culturale, istorice sau cele legate de semnificația socială și identitate neputând fi evaluate în termenii unei analize

cost-beneficii. Deasemenea managementul integrat al patrimoniului , cu includerea patrimoniului in sfera planificarii spatiale, face ca o astfel de abordare sa fie adecvata pentru evaluarea rezultatelor, existente sau scontate, prezente atat la nivel economic cat si la cel legat de identitatea de grup, coeziune sociala,etc. Avantajul principal al acestui tip de evaluare il reprezinta cantarirea raportata la aspecte diferite ale politicilor de valorizare a patrimoniului.

Analiza multicriteriala *ex ante* poate fi utilizata in cazul luarii deciziilor asupra unor proiecte sau strategii inaintea implementarii. Analiza *ex post* este deosebit de importanta in cadrul proceselor de feed back, influentad deciziile strategice viitoare si poate fi inteprinsa in cazul monitorizarii pe parcurs sau al analizei dezvoltarii ulterioare. Obligativitatea analizei de impact , in cazul proiectelor si programelor care afecteaza mediul, precum si descresterea resurselor si necesitatea de prioritizare duc la utilizarea din ce in ce mai raspandita si dezvoltarea metodelor de evaluare .

Sursa	Citeriu
Fusco Girard & Nijkamp (1997)	<ul style="list-style-type: none"> • Amplasament • Continut artistic • Continut simbolic • Integrarea cu mediul inconjurator • Conditii de structura/ facilitate • Incluziune in continuturi tematice • Identitate locala • Autenticitate • Exceptionalitate • Beneficiu psihologic • Diversitate culturala • Diversitate in uz
Ashworth & Howard (1999)	<ul style="list-style-type: none"> • Grupuri de utilizatori ai patrimoniului
Cecchini & Plaisant (2005)	<ul style="list-style-type: none"> • Participarea populatiei • Zone degradate • Spatii disfunctionale • Fragmentare spatiala
Lichfield (1988), Kalman method	<ul style="list-style-type: none"> • Arhitectura – stil, constructie, vechime, arhitect, proiect, interioare • Istorie – oameni, eveniment, context • Mediu – continuitate, context, caracterul de monument • Utilizare – compatibilitate, adaptabilitate, servicii publice, costuri
National Park Service U.S. Department of the Interior, The register of national landscape monuments	<ul style="list-style-type: none"> • Legatura cu evenimente si persoane semnificative pe plan national • Intruchiparea unei idei sau a unui ideal pentru populatia americana • Valoare istorica sau artistica exceptionala, intruchiparea unui mod de viata sau a unei culturi • trasaturi remarcabile ale unui tip, unei perioade, metode structurale, unui autor,

Mrak, I. - Indicatori tipici pentru evaluarea patrimoniului construit ¹²

	<p>unei valori artistice</p> <ul style="list-style-type: none"> • Informație cu semnificație științifică • Elemente de peisaj natural • Spațiu – arhitectura, câmpii, livezi, grădini, spații naturale • Utilizare intenționată – ezidențială, agricolă • Elemente de cultură materială și tehnologie – irigații, garduri • Cai de legătură – drumuri, cărări, poteci • Puncte de belvedere • Vegetație • Structuri/facilități – elemente agricole, elemente de gospodărire a apei, canale de irigație, rigole • Elemente de mici dimensiuni • Situri arheologice, situri distruse • Animale
Canadian national parks	<ul style="list-style-type: none"> • Asocieră cu o temă istorică/oameni/evenimente,/dezvoltare locală • Arhitectura : estetică construcției (proportii, scară, detalii) funcționalitate (materiale, părți, metode de construcție) • mediu: sit – integritatea relației între clădire și peisaj, context – influența clădirii asupra zonei, monument – natura clădirii în comunitate
Throsby (2001)	<ul style="list-style-type: none"> • Valoare culturală constând în: • Valori estetice – frumusețe, armonie, formă, stil, modă, altele • Valori spirituale – religioase, universale, • Valori sociale – relația cu alții, înțelegerea naturii societății, sensul identității • Valori istorice – reprezentarea condițiilor de viață ale perioadei istorice, simțul continuității • Valori simbolice – purtătoare ale identității • Valori de autenticitate – lucrare adevărată, originală și unică

¹² In: Iva Mrak, Evaluation methods in the protection of built heritage, Građevinar 2/2014 p. 134

Evaluarea monumentelor arheologice și arhitecturale (patrimoniul imobil)

Cladirile ce au supraviețuit peste secole sunt martori pretioși ai trecutului și intruchipează legătura noastră cu istoria, fiind unul dintre cele mai importante elemente în constituirea identității naționale/locale. Interesul publicului pentru patrimoniu cunoaște o curbă continuu ascendentă, prezenta patrimoniului imobil depășind de mult simplul interes turistic și fiind privită ca un factor esențial în calitatea vieții prin contribuția la valoarea mediului construit.

Am văzut în cursurile anterioare modalitatea prin care beneficiarii patrimoniului sunt implicați în deciziile privind constituirea listelor naționale. Posibilitatea de a propune monumente pentru includerea pe liste este unul dintre factorii care susțin adeziunea publică la deciziile de conservare a patrimoniului. Aceste decizii, fie că sunt luate de corpuri de specialiști, fie de autorități publice, au drept fundament evaluarea experților.

Procedura de evaluare a Patrimoniului Imobil în România

Evaluarea patrimoniului imobil prezintă o deosebită importanță atât prin vizibilitatea și atractivitatea conferite de includerea pe liste cât și datorită implicațiilor pe care le are în evoluția viitoare a planificării spațiale prin instituirea de zone de protecție și luarea în calcul în cadrul planurilor de dezvoltare. Categoriile tipologice ale Patrimoniului Imobil așa cum sunt menționate și în **Legea nr. 5/2000** privind aprobarea *Planului de amenajare a teritoriului național* (Secțiunea a III-a – Zone Protejate)¹³ sunt următoarele:

1. Monumente arhitecturale:a) Cetăți;b) Ansambluri curți domnești;c) Biserici fortificate – cetăți;d) Castele, conace, palate;e) Cule;f) Clădiri civile urbane;g) Ansambluri urbane;h) Biserici din lemn;i) Muzee etnografice în aer liber;j) Biserici rupestre;k) Biserici și ansambluri mănăstirești;l) Arhitectura industrială; amenajări căi de comunicație;m) Monumente de arhitectură populară (locuințe sătești);n) Ansambluri tradiționale rurale.

2. Monumente arheologice:a) Complexe paleolitice;b) Așezări neolitice și eneolitice;c) Așezări și necropole din epoca bronzului;d) Fortificații și așezări din prima epocă a fierului (*hallstattiene*);e) Fortificații dacice;h) Orașe antice;i) Edificii;j) Monumentele medievale identificate pe baza cercetărilor arheologice;k) Rezervații arheologice cuprinzând situri cu niveluri de locuire pe perioade îndelungate – așezări și necropole.

¹³ Tipologia nu respectă întocmai categoriile stabilite de **Legea nr.422/2001**, dar reprezintă o abordare pragmatică a domeniului

Criteriile generale de evaluare a patrimoniului mobil sunt stabilite pe plan național, în România ele fiind cuprinse în **Legea nr. 422/2001 privind protejarea monumentelor istorice și NORMELE METODOLOGICE din 18 aprilie 2008 de clasare și inventariere a monumentelor istorice.**

Inventarierea și clasarea sunt fazele evaluării monumentului. **Inventarierea** este un ansamblu de proceduri cu ajutorul cărora sunt identificate -prin cercetare și analiză științifică - acele bunuri imobile care datorită caracteristicilor lor sunt susceptibile de a fi clasate ca monumente istorice. Inventarierea are un caracter sistematic și se realizează folosind o metodă unică pentru toate categoriile de bunuri imobile, prin procedura de alcătuire a fișei analitice și minimale a fiecărui monument. **Clasarea** este procedura prin care se conferă regim de monument istoric unui bun imobil, și implică evaluarea gradului în care imobilul propus îndeplinește criteriile de evaluare.

Forma sub care se prezintă evaluarea este **Fisa Monumentului**, realizată de către un specialist atestat de Ministerul Culturii și Cultelor. Conținutul fișei se referă la : identificare și localizare administrativă ; stabilirea tipului de proprietate ; datare ; istoric. persoane și evenimente asociate istoriei monumentului ; descriere ; starea de conservare. Prin fișa se propune nivelul de clasare pe baza normelor de evaluare globală.

Etapele de întocmire a fișei sunt :

- a) cercetarea pe teren a monumentului istoric, urmărindu-se: verificarea denumirii oficiale și a denumirilor anterioare ; verificarea adresei corecte; descrierea sumară a imobilului; stabilirea datei construirii, a istoricului și a stării de conservare; schița planului de situație; fotografiile ale imobilului;
- b) obținerea de informații de la autoritatea administrației publice locale în legătură cu: regimul juridic al proprietății; planul cadastral al imobilului; reglementările urbanistice;
- c) obținerea de informații bibliografice și de arhivă: stabilirea ctitorului, a finanțatorului sau a autorului, după caz; stabilirea lucrărilor anterioare de restaurare; cercetarea altor surse de documentare.

Fișa analitică de inventariere este transmisă, atât Direcției monumente istorice și arheologie din cadrul Ministerului Culturii și Cultelor și după înregistrare Institutului Național al Monumentelor Istorice, în vederea verificării criteriilor de clasare¹⁴ utilizate. Clasarea imobilului se realizează în

¹⁴ Criteriul de clasare este un standard calitativ și cantitativ pe baza căruia se evaluează semnificația și importanța culturală a bunurilor imobile și se determină categoria juridică și grupa valorică a patrimoniului cultural național imobil din care fac parte aceste bunuri, respectiv grupa A sau B de monumente istorice.

baza criteriilor:vechimii; valorii arhitecturale, artistice si urbanistice;criteriului referitor la frecvență (raritate si unicitate);criteriului referitor la valoarea memorial-simbolică.

Pentru patrimoniul arheologic, reglementarile legale suplimentare fata de Legea nr. 422/2001 privind protejarea monumentelor istorice si *NORMELE METODOLOGICE din 18 aprilie 2008 de clasare și inventariere a monumentelor istorice* sunt *Standardele și procedurile arheologice (instituite prin OMCC nr. 2392/06.09.2004)*.Doua dintre aceste standarde detaliaza continutul si procedurile evaluarii teoretice si evaluarii de teren a patrimoniului arheologic.

Evaluarea teoretica este operatiunea planificata de evaluare a potentialului arheologic cunoscut al unei zone determinate sau al unui sit. Aceasta consta în colectarea în limba româna a tuturor surselor de informare disponibile – scrise, grafice, fotografice si electronice - ce are drept scop identificarea caracterului, calitatii si accesibilitatii potentialului arheologic cunoscut al zonei si modul de încadrare în contextul local, regional, national sau international, dupa caz. Rezultatul unei evaluari teoretice este un Raport de evaluare teoretica , redactat obligatoriu în limba româna.

Raportul de evaluare teoretica este obligatoriu sa contina cel puțin urmatoarele **elemente tehnice**: • sumar • localizare (inclusiv harta/redicare topo/ plan de situatie) • descrierea zonei • contextul proiectului propus • documentare geologica si topografica • scurt istoric/datate • scopurile generale si specifice ale cercetarii • metodologia aplicata în realizarea cercetarii • rezultate ale unor Evaluari de teren (observatii de teren anterioare) • propuneri de publicare si diseminare a rezultatelor cercetarii • refereriri la legislatia relevant • drepturi intelectuale (dupl caz) • arhiva în care va fi depus Raportul de evaluare teoretica si localizarea ei. • modalitati de înregistrare a datelor • calendarul cu datele între care s-a desfasurat cercetarea • membrii colectivului (daca este cazul)

Continutul Raportului de evaluare teoretica variaza în functie de scopul, complexitatea si informatia disponibila, fiind adecvat cerintelor finantatorului. 3.4.3. Rapoartele trebuie sa contin cel puțin: • sumar • introducere istorica • scopurile pentru care a fost redactat • metodologia adoptata • un sumar obiectiv al rezultatelor • concluzii obiective • ilustratii realizate la scari potrivite • date tabelare sau liste în anexe • arhiva în care va fi depus • bibliografie

Evaluarea de teren este operatiunea planificata, limitata în timp, nedistructiva si/sau intruziva ce are drept scop determinarea prezentei sau absentei materialelor arheologice, a

structurilor, complexelor, artefactelor sau ecofactelor într-o zonă delimitată. În cazul descoperirii de bunuri arheologice, evaluarea de teren definește distribuția lor spațială, caracterul lor și starea de conservare, permițând o apreciere a valorii lor pe plan local, județean, regional, național sau internațional. Rezultatul unei evaluări de teren este Raportul de evaluare de teren, redactat obligatoriu în limba română.

Proiectul evaluării de teren trebuie să conțină, cel puțin următoarele elemente: 1. Rezumat non-tehnic (inteligibil pentru ne-specialiști). 2. Localizarea sitului/zonelor 3. Descrierea sitului/zonelor 4. Proiectul investițional propus care determină cercetarea (obiectivul propus să fie realizat de către investitor, probleme urbanistice, probleme de mediu, monumente istorice înscrise în LMI etc). 5. Problematika arheologică și istorică 6. Obiectivele propuse să fie atinse prin proiectul de evaluare de teren propus 7. Metodologia propusă pentru cercetarea de teren 8. Strategia propusă pentru colectarea materialului arheologic și transportul la locul de depozitare 9. Măsurile propuse pentru conservarea materialului arheologic 10. Metodologia propusă pentru faza post-cercetare de teren 11. Pregătirea Raportului de evaluare de teren 12. Probleme legislative (cadru legislativ al cercetării cu menționarea detaliată a normelor legale aplicabile) 13. Drepturi intelectuale. 14. Localizarea arhivei 15. Publicarea și diseminarea Raportului de evaluare de teren 16. Calendarul proiectului 17. Personalul utilizat 18. Probleme de protecția muncii și asigurări sociale 19. Procedura de monitorizare a evaluării de teren.

Conținutul raportului evaluării de teren. Cerințele specifice sau rezultatele unui proiect pot determina elaborarea Raportului în forme diferite. Următoarele secțiuni înșirător vor apărea în toate rapoartele: 1. Rezumat (non-tehnic) (inteligibil pentru ne-specialiști). 2. Introducere Circumstanțele evaluării de teren, date despre situația urbanistică și arheologică, o descriere a zonei conținând elementele necesare localizării precum și dimensiuni 3. Scopuri și obiective Acestea ar trebui să reflecte scopurile definite de Proiectul de evaluare de teren. 4. Metoda și tehnici folosite 5. Rezultate. Rezultatele trebuie prezentate pe scurt, organizate în relație cu tehnicile folosite. De câte ori este cazul rezultatele trebuie ilustrate prin desene sau fotografii, prin date conținute în anexe, sau prin trimiteri la anexe. 6. Concluzii Această secțiune a raportului trebuie să includă o interpretare a rezultatelor și să le includă într-un context mai larg (local, regional, național, internațional). 7. Locația arhivei și a materialului. 8. Anexe - detalii tehnice, inclusiv liste de artefacte, liste de măsurători etc. 9. Ilustrații Raportul trebuie să includă ilustrații care să susțină afirmațiile făcute. Obligatoriu este un plan de situație, desenele

profilelor, fotografii realizate înainte de începerea proiectului și de la terminarea proiectului. 10. Abrevieri și bibliografie 11. Altele - Sumarul Raportului, Referiri la regimul drepturilor de autor Descărcări de responsabilități .

Procedeele de evaluare prezentate mai sus se referă la valori estetice, istorice, simbolice, și nu implică evaluarea potențialului de dezvoltare reprezentat de patrimoniul construit

Evaluarea generală a potențialului patrimoniului construit din România

.O evaluare generală a potențialului patrimoniului construit este prezentată în *Strategia Patrimoniului Cultural Național*.

- Strategia recunoaște Patrimoniul cultural imobil drept cea mai valoroasă componentă a patrimoniului cultural, atât în ceea ce privește valoarea materială directă, cât și în raport cu posibilitățile de inserție a unor componente extra-culturale.
- Constata că majoritatea monumentelor cu o valoare istorică, artistică sau arhitecturală se află în proprietatea publică și sunt administrate de diferite entități publice (din partea administrației publice locale sau administrației bisericești).
- Identifică stakeholderii care ar trebui să aibă o importanță egală : comunitatea locală, biserica sau cultul implicat (în cazul monumentelor religioase), ONG-urile și reprezentanții sectorului privat.
- Atrage atenția asupra situației monumentelor istorice care, conform unui studiu din 2005, se prezintă astfel: 26,900 monumente istorice, dintre care: 75% monumente în pericol, și 35% degradate.
- Menționează necesitatea pregătirii planurilor de management și a implicării consiliilor locale sau ONG-urilor în sprijinirea sectorului public, propunând ca aceștia să devină administratori recunoscuți ai proprietăților culturale în mod legal, printr-un procedeu de transferare a responsabilității conservării unei anumite proprietăți culturale (un act de tutelă) în schimbul unei părți din venitul generat.
- Ia în considerare înființarea unui fond de restaurare pentru monumente, care pot fi apoi transformate sau folosite simultan, ca Centre Culturale deschise publicului.
- Propune de asemenea reforma legislativă și acordarea unui rol mult mai activ ca parteneri și administratori ai *mediului istoric* proprietarilor individuali ai

monumentelor istorice, locuitorilor României, consiliilor locale și comunităților în general.

Prin **Direcții de acțiune specifice** Strategia propune următoarele măsuri ce au impact asupra evaluării patrimoniului:

- *Stabilirea unor priorități în ceea ce privește lucrările de restaurare, punere în valoare și revitalizare a monumentelor, ansamblurilor și siturilor istorice, pornind de la rolul pe care acestea îl au în conștiința publică și de la posibilitățile de inserție socială în ansamblurile locuite astfel încât să se acorde prioritate celor care prezintă posibilități rapide de atragere a publicului și de amortizare a cheltuielilor.*
- *Stabilirea unor planuri integrate de protejare a patrimoniului cultural și natural,.*
- *Asigurarea unui mecanism care să permită dezvoltarea durabilă a zonelor protejate, pe baza conservării integrate a patrimoniului cultural imobil.*
- *Responsabilizarea unor paliere sociale cât mai diverse, atât la nivel național și regional, cât, mai ales, local, pentru conștientizarea rolului pe care patrimoniul cultural imobil îl are în păstrarea identității culturale naționale și locale, precum și a coeziunii sociale, cu urmări directe în creșterea gradului de finanțare a lucrărilor de restaurare, revitalizare și punere în valoare a monumentelor, ansamblurilor și siturilor istorice, din resurse locale și private.*

În privința efectuării unui tip de evaluare care să ia în calcul noi metode **Strategia sectorială în domeniul culturii 2014-2020** propune utilizarea următorilor indicatori

Indicatori de eficacitate	Indicatori de eficiență
<ul style="list-style-type: none"> • Număr de obiective de patrimoniu de tip A restaurate și puse în valoare. • Număr de turiști la nivel național și local. • Număr de activități artistice organizate. • Număr de vizitatori pe categorii de public. • Număr de obiective de patrimoniu cu facilități de tipul noilor tehnologii • Calitatea și starea căilor de acces. • Calitatea și starea infrastructurii locale de primire vizitatori. 	<ul style="list-style-type: none"> • Suma medie destinată reabilitării. • Suma medie destinată punerii în valoare a monumentului. • Suma medie destinată achiziției și implementării de noi tehnologii. • Durata medie a unui șantier de restaurare (pe m³ de construcție, componente artistice, cercetări arheologice prealabile etc.)

<ul style="list-style-type: none"> •Numărul de persoane ocupate direct și indirect în sectorul serviciilor subiacente monumentului istoric. •Numărul de vizitatori/turiști în zonele în care se află monumentele istorice. •Numărul investițiilor finalizate destinate primirii vizitatorilor/turiștilor din zonele vizate. •Numărul de persoane ocupate direct și indirect în sectorul terțiar. •Numărul de vizitatori/turiști în zonele vizate. •Numărul investițiilor finalizate, destinate supravegherii și administrării zonelor vizate. •Numărul persoanelor instruite pentru activitățile de supraveghere/administrare și de primire a vizitatorilor prin programe de formare sau reconversie profesională. 	<ul style="list-style-type: none"> •Suma medie cheltuită pentru un pachet turistic destinat vizitării monumentului sau după caz, a traseului cultural turistic oferit. •Suma medie destinată organizării de programe sau proiecte (preferabil anuale) pentru reinsertia socială și culturală a monumentului. •Suma medie cheltuită pentru promovarea monumentului.
---	---

Tot in cadrul *Strategiei sectoriale in domeniul culturii* se face o analiza SWOT a subdomeniului monumentelor istorice, centrata pe conceptele cheie ale strategiei din domeniu: cercetare și evidență, conservare, restaurare, protecție /pază, formare profesională, educație pentru patrimoniu și intervenție culturală și punere în valoare/revitalizare/reinsertie. Totusi analizele si situatiile prezentate in strategie se refera strict la numarul de monumente, stare fizica, angajati ai MCC, neluand in calcul niciunul dintre indicii si indicatorii peconizati.

Prin comparatie date privitoare la impactul economic al restaurarii in Tarile de Jos erau calculate si publicate inca din 1998

Date privind impactul politicilor de restaurar/conservare pentru tarile de Jos 1997:

Coeficientul de multiplicare a investitiilor in restaurarea monumentelor se ridica la 2,78 :

Investitia guvernului a fost de 2.78\$

Investitia din fonduri private, sponsorizari si donatii; 1.78\$.

The other \$1.78 comes from private investments, sponsoring,

Efectul de returnare a investitiei a fost de 0.74: pentru fiecare dolar investit de guvern , 0.74\$ rs-a intors la guvern sub forma de taxe (de venit si TVA)

Rezulta ca o investitie a statului de 1\$ costa de fapt numai \$0.26\$.

Efectul macroeconomic încearcă să redea impactul investiției în monumente privind efectele în economie (indirecte). S-a constatat că pentru fiecare dolar investit s-au returnat 1.10 \$ prin taxe

Efectul în ocuparea forței de muncă este echivalentul a 3.500 ani de muncă/an. (\$500.000 \$ investiți duc la 9.25 ani de muncă).

Dintre aceste rezultate, multiplicarea investițiilor și efectul în ocuparea forței de muncă sunt cele mai sigure.

Rezultatele bune înregistrate ca efect macroeconomic și returnare a investiției prin taxe pot fi datorate și unor metode nesigure ale studiilor de impact.

Sursa: Rijksdienst voor de Monumentenzorg 1998.

În privința strategiilor referitoare la patrimoniul imobil se poate evidenția comparativ ca structura *Planning Policy Statement 6 - Planning, Archaeology and the Built Heritage*¹⁵ care stabilește politicile de amenajare ale Departamentului Mediului pentru protecția și conservarea monumentelor arheologice și patrimoniul construit. PP6 reprezintă angajamentul Guvernului în privința dezvoltării durabile și gestionării mediului. Politicile de planificare ale acestei Declarații pun în evidență principalele criterii după care Departamentul va angaja în evaluarea propunerilor care afectează patrimoniul arheologic sau construit. Aceste politici, se spune în preambul, nu ar trebui să fie citite ca singurele teste de acceptabilitate pentru astfel de propuneri de dezvoltare. În luarea deciziilor sale Departamentul va evalua propunerile conform tuturor politicilor de planificare și luând în calcul alte considerente materiale relevante. Politicile acestei Declarații trebuie coroborate cu conținutul relevante ale altor publicații de politici publice ale Departamentului. Departamentul recunoaște că în cazul în care o politică este o definiție negativă, adică precizând ceea ce nu va fi permis, o astfel de politică oferă o orientare generală, dar nu poate constitui o opreliște absolută la o decizie benefică pentru cetățean. Fiecare caz trebuie luat în considerare pe baza meritelor sale pentru a vedea dacă o excepție ar fi justificată. Diferența esențială între acest document și Strategiile românești este conținutul care stabilește reguli, norme, criterii și nu angajamente abstracte pentru viitor. Declarația este elaborată în 1990 și completată în 2011 cu o anexă referitoare la criteriile de listare a patrimoniului imobil.

Deși strategia prevede ca : *autoritățile locale urmează să evalueze impactul pe care îl poate avea fiecare monument istoric revitalizat în parte și ca studiile preliminare vor avea în*

¹⁵ http://www.planningni.gov.uk/index/policy/policy_publications/planning_statements/pps06/pps06_preamble.htm

vedere asigurarea modalităților de finanțare și rezultatul estimat în ceea ce privește dezvoltarea durabilă a zonei revitalizate pentru moment astfel de studii sunt rare.

Unul dintre putinele studii românești de acest tip care evaluează impactul și rezultatele estimate este studiul referitor la :

Restaurarea și revitalizarea Morii Castelului Bánffy, Bonțida prin înființarea Muzeului vieții satului¹⁶

LOCALIZAREA PROIECTULUI JUDEȚUL: Cluj LOCALITATEA: Bonțida, Moara Castelului Bánffy, str. Principală fn.

DESCRIEREA PROIECTULUI

Proiectul se bazează pe efectul multiplicator al investițiilor în reabilitarea patrimoniului construit și pornind de la un monument istoric de importanță națională, situat în mediu rural, prin restaurarea lui stimulează dezvoltarea regiunii în care acesta se află, în beneficiul comunității.

Obiectivul general al proiectului este valorificarea și promovarea durabilă a patrimoniului cultural cu potențial turistic, în vederea creșterii atractivității microregiunii Bonțida-Jucu, dezvoltarea economiilor locale și crearea de noi locuri de muncă, respectând principiile dezvoltării durabile.

Obiectivele specifice ale proiectului

1. Restaurarea și punerea în valoare a unui monument istoric de categoria A, Moara Castelului Bánffy din Bonțida, cod monument: CJ-II-m-A-07534.04
2. Înființarea unui muzeu al vieții satului, pârgie economică a dezvoltării durabile a microregiunii Bonțida-Jucu.

Monumentul : Din punct de vedere cultural și istoric, Moara Castelului Bánffy este o clădire unică: este cea mai mare moară pe apă monument istoric de categoria A din România.

Funcțiunea propusă : Muzeul vieții satului este o prioritate maximă pentru potențialul de dezvoltare al microregiunii Bonțida–Jucu. Această funcțiune este propusă de către Fundația Transylvania Trust – organizație care este concesionara morii.

Efecte :

- renașterea unei clădiri istorice deosebit de importante din România ;
- locație unică pentru a atrage un număr impresionant de vizitatori ;
- va contribui la revigorarea economică a satului și a microregiunii BonțidaJuc. C -creșterea numărului de turiști va conduce în mod direct la apariția de noi mici întreprinzători ;
- piață de desfacere pentru produsele agriculturii locale, precum și locuri de muncă într-o regiune unde rata șomajului este mult mai mare decât media pe țară.

Beneficii estimate :

- un număr de 20000 de turiști anual în Bonțida la nivelul anului 2018
- dezvoltarea de noi inițiative locale
- 45 de locuri de muncă Microregiunea Bonțida–Jucu, din cadrul Regiunii Nord-Vest

Caracteristici ale Microregiunii :

Fizice :

- alcătuită din două comune: Bonțida și Jucu, și este situată în partea de est a județului Cluj, la intersecția a două mari unități de relief: Podișul Someșan, în vest și Câmpia Transilvană, în est.
- teritoriul este alcătuit din 9 sate: Bonțida, Coasta, Răscruci, Tăușeni, Jucu de Sus, Jucu de Mijloc, Gădălin, Vișea și JucHerghelie, cu o suprafață de aproximativ 16 188 ha, 161,88 km.p.

¹⁶ http://www.heritagetraining-banffycastle.org/dl/RO_Patrimoniu_Cultural.pdf

- clima are un caracter continental, temperatura medie este 8,2 °C.

Demografice :

- populație de aproximativ 9 000 locuitori, densitatea populației fiind de 56 locuitori pe km.p.
- populație multiculturală: români, maghiari și romei.
- majoritatea populației este îmbătrânită, iar natalitatea scăzută.

Economice :

- rata de ocupare a forței de muncă mică.
- producția industrială este slab dezvoltată.
- activitatea principală în zonă este agricultura.
- pe raza microregiunii își desfășoară activitatea asociații familiale și persoane fizice autorizate ;două mori de grâu moderne (în Gădălin și în Jucu de Mijloc) ; mai multe firme cu investiții străine ; firme mari (Nokia, Hirsh Porozell, Riela,) - acestea din urma nu angajează personal din rândul categoriilor defavorizate
- Infrastructura de transport în regiune :
- axe rutiere : drumul național 1 C, făcând legătura cu municipiul Cluj-Napoca și Gherla
- magistrala feroviară 401 asigurând legătura între Cluj-Napoca și nodul feroviar Dej.22
- de la aeroportul internațional Cluj, pe drumul național 1C, Bonțida se află la o distanță de 21 de km,
- dezvoltarea rețelilor de transport public, prelungirea liniei de tramvai B-dul. Muncii până la Jucu este prevăzută în proiectul Metropola Cluj,

Culturale

- atracția regiunii din punct de vedere al turismului este Castelul Bánffy de la Bonțida, care este parțial reabilitat.
- potențialul turistic al teritoriului este însemnat, dar neexploatat.

Prioritățile identificate la nivel de microregiune

- menținerea caracterului multietnic al teritoriului
- dezvoltarea IMM-urilor
- dezvoltarea infrastructurii (canalizare, drumuri din comune, etc.)
- dezvoltarea potențialului turistic al zonei
- reducerea șomajului
- valorificarea culturii regionale

Istoric al construcției și activităților de restaurare și revitalizare ale Castelului Bánffy

Castelul Bánffy din Bonțida este unul dintre cele mai importante monumente istorice din România. Cunoscut odinioară ca Versailles-ul Transilvaniei, Castelul Bánffy din Bonțida s-a construit, în etape succesive, începând din secolul al XVI-lea. Primele clădiri au fost construite începând cu 1581. Dénes Bánffy a început reconstrucția castelului în 1747. Noile clădiri, concepute în spiritul barocului imperial vienez, au fost compuse din: maner, grajd și locuințele servitorilor. Curtea de onoare a fost decorată cu peste 30 de statui baroce, reprezentând personaje din Metamorfozele lui Ovidiu. József Bánffy a demolat în 1820 clădirea porții, mărinind curtea, și a construit o moară de apă lângă castel. Tot lui i se datorează amenajarea în împrejurimi, a unui parc în stil englezesc. Domeniul a fost distrus în toamna anului 1944 când trupele germane, în retragere, au incendiat și jefuit proprietatea. Starea precară a castelului de la Bonțida a fost confirmată oficial în anul 2000, când această clădire, monument arhitectonic, a fost inclusă pe lista Celor Mai Periclitate 100 de Situri din Lume. Proprietatea se află acum, într-un amplu proces de restaurare și reconstrucție, menit să-i redea strălucirea de altădată. În 2005 s-a deschis într-una din clădirile castelului Centrul de specializare în reabilitarea patrimoniului construit, sub egida Fundației Transylvania Trust și Institute of Historic Building Conservation, UK. Acest centru a obținut în anul 2008 marele premiu al Uniunii Europene și al Europa Nostra pentru activitatea educațională desfășurată. Anual se desfășoară Zilele Culturale Bonțidene și alte activități culturale. Restaurarea și revitalizarea morii pe apă este parte integrantă a strategiei de restaurare a Castelului Bánffy, dar este un proiect de sine stătător, care se delimitează firesc de restaurarea ansamblului, atât prin poziția geografică (în afara zidurilor Castelului) cât și prin funcțiunea aleasă de Muzeu al vieții satului.

Justificarea economică a implementării proiectului

Necesitatea din punct de vedere al regenerării economice a microregiunii – stimularea IMM-urilor, și crearea unor noi locuri de muncă. Conform strategiei Europene de Ocupare a forței de muncă, investițiile publice trebuie să se concentreze pentru a asigura accesul adecvat la locuri de muncă a celor care au cea mai mare nevoie, în principal persoane cu abilități scăzute, grupuri dezavantajate și persoane angajate în companii mici. Microregiunea

Bonțida-Jucu, unde populația, în procent de 40% realizează venituri doar din agricultură, iar nivelul de trai este mult inferior față de cel din orașele învecinate (Cluj, Gherla, Dej etc), este privată de posibilități de dezvoltare a firmelor mici și mijlocii datorită lipsei de fonduri și de cerere pe piață. Înființarea Muzeului vieții satului, ca urmarea restaurării celei mai mari mori monument istoric din România, va atrage un număr semnificativ de turiști, care implicit, vor deveni consumatorii serviciilor turistice oferite de localnici.

Istoricul morii

Activitatea de morărit are o tradiție de 700 de ani la Bonțida. Datorită faptului că satul este situat pe malul Someșului, în Câmpia Transilvană, au existat condiții excelente pentru dezvoltarea agriculturii. Familia Bánffy, proprietarii Castelului au construit o moară probabil în același timp cu construirea castelului, dar această moară nu era suficient de mare pentru a deservi nevoile crescânde ale familiei și a populației locale și regionale. Din acest motiv, în anul 1820, odată cu demolarea vechii clădiri de poartă, a fost construită, în imediata vecinătate a castelului, dar în afara zidurilor acestuia moara pe apă cu 6 axe. Această moară era una din punctele importante ale vieții sociale ale comunității, aici lucrând sau venind să beneficieze de serviciile de morărit toată microregiunea Bonțida-Juc.

Justificarea și descrierea ofertei culturale

Se dorește recrearea acestui spațiu și prezentarea modului tradițional de viață rurală din Transilvania secolului XIX. Aderarea la Uniunea Europeană, mecanizarea agriculturii și pericolul crescând al dispariției meșteșugurilor, uneltelor, obiceiurilor tradiționale legate de morărit și în general de agricultură impun deschiderea unui asemenea muzeu.

Clădirea, cu compartimentarea istorică, necesară pentru derularea în condiții optime a procesului de morărit va fi restaurată în întregime, împreună cu echipamentele existente, vechi de 190 de ani.

Pe lângă clădirea și echipamentele restaurate, spațiul va oferi și o experiență modernă multimedia, prin care vor fi prezentate filme, scenete, legate de viața de odinioară a satului. Va fi accesibil vizitatorului modul de cultivare a cerealelor, culegerea și prelucrarea acestora. Vizitatorii vor putea participa activ la actul muzeal prin acces la unele dintre echipamentele și uneltele tradiționale, aducând astfel experiența vieții tradiționale mult mai aproape decât în cazul unui muzeu clasic.

Insemnătatea realizării Muzeului vieții satului

- renașterea unei clădiri istorice deosebit de importante din România
- atragerea unui număr impresionant de public
- contribuție la revigorarea economică a satului și a microregiunii Bonțida-Jucu.
- proiectul poate deveni un model de bună practică la nivel național.
- datorită redeschiderii către public într-o manieră interactivă și sustenabilă, acest Muzeu va fi un exemplu pentru alte comunități.

Potențialii beneficiari ai proiectului/ grupul țintă

Beneficiari direcți:

a.) Turiștii autohtoni și străini: Atracția regiunii din punct de vedere al turismului este Castelul Bánffy de la Bonțida, care este parțial reabilitat. La castel în momentul de față vin anual cca. 15 000 de turiști. Ca potențial turistic mai putem să menționăm Conacul Bánffy din Răscruți, Castelul Teleki din Jucu de Sus, biserica reformată din Bonțida, din sec. XI, precum și valorile arhitecturale vernaculare ale zonei. Considerăm că potențialul turistic al teritoriului este însemnat, dar neexploatat. Beneficiind și de vecinătatea castelului, moara și Muzeul Vieții Satului, este din start o țintă turistică. Caracterul inedit de muzeu interactiv, unde obiectele expuse sunt palpabile, spațiile sunt accesibile și utilizabile pentru toată lumea, va contribui și mai mult la intensificarea fluxului de turiști.

b.) Unitățile de învățământ din România – școli, licee, universități, colegii, etc.: Clădirea restaurată va cuprinde diferite spații destinate activităților educaționale, cu sală de lectură de 35 de locuri amenajată pe una dintre platformele intermediare, acest muzeu va fi cadrul perfect pentru ore inedite de istorie, de geografie, de artă, de desen, științele naturii, etc. Spațiul de joacă special amenajat va atrage mai mult școlarii și copii, în timp ce spațiile de proiecție, de vernisaje și expoziții se vor adresa studenților, elevilor din colegii și școli profesionale.

c.) Localnicii din cadrul cărora se va recruta forța de muncă necesară

Aprecierea numărului de locuri de muncă create pe plan local

Derivând din natura proiectului, necesarul de forță de muncă poate fi divizat în două subcategorii: număr locuri de muncă în faza de execuție a lucrărilor de restaurare și număr locuri de muncă legate de utilizarea obiectivului. În ambele categorii, un aspect important este folosirea resurselor umane locale.

Locuri generate de lucrările de restaurare

În cursul executării lucrărilor de restaurare se vor angaja aproximativ 20 de persoane, zidari, dulgheri, pietrari, etc. urmând ca după darea în folosință a obiectivului să se creeze încă 6 locuri de muncă pentru personalul de primire, ghizi, personal auxiliar.

Locuri generate ca efect al activitatilor turistice

Beneficiari indirecți: Întreprinzătorii din zonă, microintreprinderile lor: Cu intensificarea activității turistice în zonă vor apărea noi nevoi și cele existente se vor amplifica, atrăgând apariția unor noi microintreprinderi, societăți comerciale. Domeniile ca: transport, cazare, servirea mesei, diferite servicii turistice vor cunoaște o relansare, prin dezvoltarea lor se creează locuri de muncă adiționale, se diversifică paleta serviciilor din zonă. De asemenea, se vor dezvolta atelierile de meșteșuguri tradiționale și vor apărea magazine de suveniruri.

Rezultate anticipate

Rezultatul cel mai important va fi regenerarea economică a microregiunii Bontida-Juc și crearea de noi locuri de muncă datorită restaurării și revitalizării Morii monument istoric, prin înființarea Muzeului vieții satului. Astfel va renaște cea mai impresionantă moară monument istoric din România, contribuind la creșterea atractivității regiunii, care va rezulta în dezvoltarea durabilă a acestuia, bazată pe valorile, resursele umane și materiale locale.

Evaluarea, utilizând procedee empirice, prezintă totuși o imagine credibilă a impactului scontat al reabilitării-refuncionalizării construcției.

Nu am găsit exemple referitoare la evaluarea economică a patrimoniului din România. Singurul document legislativ utilizabil este *Ordinul Nr. 2183 din 02.04.2007 Privind aprobarea Metodologiei pentru evaluarea financiară a prejudiciului adus patrimoniului cultural național imobil - monument istoric sau sit arheologic*. Acest document legislativ stabilește următoarele criterii de evaluare financiară a prejudiciului

- a) Evaluarea costurilor de reconstituire a monumentului istoric sau sitului arheologic, prin aducerea acestuia la forma anterioară intervenției ilegale.
- b) Evaluarea costurilor reintegrării în circuitul cultural, educational și istoric.
- c) Evaluarea prejudiciului adus prin nevalorificarea monumentului istoric sau sitului arheologic, conform destinației sale, pe perioada distrugerii.
- d) Evaluarea prejudiciului adus datorită pagubelor ireparabile și scăderii valorii economice a monumentului istoric sau sitului arheologic cărui i-au fost aduse distrugerii.

Utilizarea noilor metode de evaluare economică a patrimoniului este la începuturi pe plan național, cele două articole semnificative de autori români¹⁷, având meritul descrierii

¹⁷ Mihaela IACOB, Felicia ALEXANDRU, Meral KAGITCI, Georgiana Camelia CREȚAN, Filip IORGULESCU
Evaluarea patrimoniului cultural: o restaurare a câtorva concepte critice aferente în Economie teoretică și aplicată Volumul XLIX (2012), No. 12(577), pp. 57-67
Filip IORGULESCU, Felicia ALEXANDRU, Georgiana Camelia CREȚAN, Meral KAGITCI, Mihaela IACOB
Abordări privind evaluarea și valorificarea patrimoniului cultural, în Economie teoretică și aplicată Volumul XVIII (2011), No. 12(565), pp. 13-31

noilor metode si al introducerii terminologiei, neprezentand insa nicio aplicatie/studiu de caz local.

Avand in vedere faza de inceput a evaluarii economice a patrimoniului in Romania, exemplul urmator bazat pe evaluarea contingentă a patrimoniului arheologic poate fi mai usor de inteles si de aplicat ca metodologie :

Studiu de evaluare contingentă a patrimoniului din Mexic.

Studiile de evaluare contingentă se utilizează în mai multe moduri. O aplicatie este măsurarea valorii patrimoniului în sine. Conditionata de interese cercetarea poate lua mai multe directii. Se poate evalua valoarea unei anume piese de patrimoniu, sau se poate estima valoarea unui

Patrimoniu cultural in totalitate (al unei tari , de exemplu). Se poate diferentia, de asemenea, între cei care apreciaza valorile patrimoniului: vizitatori, comunitati vecine, societatea, sau chiar omenirea in general.

Beltrán și Rojas (1996) au efectuat un studiu de evaluare contingentă pentru a determina valoarea a trei situri arheologice mexicane

(Templo Mayor, Cholula, si Cacaxtla), atât pentru vizitatori cat si pentru societatea mexicana. Prima categorie (Vizitatorii) privesc consumul a patrimoniului; a doua categorie (societatea mexicana) reprezintă valoarea protecției/ conservării patrimoniului.

Vizitatorii acestor site-uri platesc acum 13 de pesos (aproximativ 3.75 dolari).

În timpul week-endului , accesul este gratuit. La fiecare sit, au fost completate trei sute de chestionare, din care jumătate de catre cu vizitatori plata. În afara întrebărilor cu privire la un număr de variabile socio-economice și la vizitarea patrimoniului, vizitatorii au fost întrebați cat de mult ar fi dispusi să plătească pentru a vizita siturile.

Tabelul următor arată dorința medie de plata in pesos (care, în medie, este mai mare decât Taxa de intrare percepută de către autoritățile mexicane):

Templo Mayor		Cacaxtla		Cholula	
Neplatitori	Platitori	Neplatitori	Platitori	Neplatitori	Platitori
17.3	23.0	15.1	21.4	9.20	8.80

Rezulta o serie de concluzii interesante:

- vizitatorii neplatitori sunt dispuși să plătească oricum.
- a plăti pentru patrimoniu contează : vizitatorii plătitori au o dorința de a plăti (WTP - willingness to pay) mai mare decât vizitatorii neplatitori.

Mai mult decât atât, vizitatorii cu plată sunt, de asemenea, mai dezamăgiți când situl nu se idica la nivelul dorit (cum a fost cazul la Cholula).

- Calitatea sitului contează: dorința de a plăti (WTP) a consumatorilor diferă de la site la site.
- Există un grad ridicat de diferențiere: există mari diferențe între WTP- urile individuale ale vizitatorilor.

Pentru a determina valoarea de protecție a patrimoniului țării, au fost completate 5.600 de chestionare în șapte orașe. Cei chestionați au fost întrebați cât de mult sunt dispuși să plătească lunar pentru întreținerea zonelor arheologice lunar. Aceste rezultate sunt și mai izbitoare. Deși au existat

diferențele substantiale între orașe și între locuitorii din aceste orașe, mexicanii au fost dispuși să plătească lunar sume care au variat de la 3.43 pesos în Monterrey și 11.95 în Mexico City, pana la 16,50 la Puebla. Aceste cifre sugerează că mexicanii sunt preocupati in mare masura de patrimoniul lor și sunt dispusi să-și sacrifice o parte din venituri.

În ciuda orientării generale a studiului, Beltrán și Rojas vizează implicatii politice clare.

Având în considerare limitările de sprijin guvernamental, ajung la concluzia că studiul lor arată că oamenii sunt într-adevăr dispuși să plătească mai mult, atât pentru siturile pe care le vizitează cat și pentru patrimoniu în general. Provocarea este dezvoltarea instituțiilor adecvate, în scopul de a valorifica această disponibilitate de a plăti. Ei recomanda ca Managerii siturilor sa perceapa prețuri mai ridicate și sa elaboreze strategii de instituire a unor preturi variate.

Pentru strategia generală a patrimoniului , sugerează demararea unei campanii naționale și internaționale de promovare și donatie.

Sursa: Beltrán și Rojas 1996 citat in *Economics and Heritage Conservation* - A Meeting Organized by the Getty Conservation Institute

Exemplele prezentate analizează protecția patrimoniului sub aspectul sau de generator de valoare. Totuși aceasta nu este singura abordare. O problema generală protecției patrimoniului construit este cea legată de neajunsurile reprezentate de înscrierea pe liste , care determina

restricții privind intervențiile asupra construcției și neajunsuri în aducerea la zi a nivelului de confort sau imposibilitatea utilizării mai eficiente a terenului.

Evaluarea clădirilor de patrimoniu se cere făcută din punct de vedere : estetic, economic, funcțional și constructiv. Suma acestor factori determină valoarea patrimonială și valoarea de utilizare a imobilului, punct de pornire esențial în stabilirea rentabilității intervențiilor posibile de aducere la zi .

În situația patrimoniului imobiliar, destinat locuințelor sau altor funcțiuni viabile, costurile principale nu sunt reprezentate numai de echipare ci și de restaurarea imobilului. Pentru a putea aprecia câștigul rezultat în urma reabilitării este necesară stabilirea valorii patrimoniale a imobilului. Aceasta nu coincide neapărat cu valoarea estetică. În urma intervențiilor costisitoare de restaurare și reabilitare structural-funcțională rezultă un surplus al valorii de utilizare a proprietății și un surplus al valorii patrimoniale. Acesta din urmă este în mod evident un câștig care se reflectă asupra întregii comunități urbane, ceea ce justifică implicarea municipalităților și organizațiilor guvernamentale în acest tip de operațiuni. În astfel de cazuri în țări cu cultură a patrimoniului, se consideră că obligațiile și constrângerile ce revin proprietarului unui imobil monument se cuvin a fi compensate cu o serie de ajutoare din partea administrației locale sau chiar a guvernului.

Ajutoare financiare pentru preintampinarea deficiențelor viabilității¹⁸

- a) Împrumuturi cu termene și dobânzi favorabile.
- b) Acordarea de capital pentru a reduce incidența costurilor asupra proprietarilor – restauratori.
- c) Reducerea costurilor suportate de proprietari prin oferirea de personal calificat și materiale la cost 0 sau scăzut.
- d) Contribuții la cheltuielile de întreținere.
- e) Reduceri de taxe și impozite prin care guvernul contribuie în mod indirect prin reduceri fiscale referitoare la proprietate sau venit din folosință.
- f) Finanțări prin creșterea taxelor. Prin care venitul suplimentar rezultat din impozitarea sporită a anumitor zone sau proiecte se redistribuie altora.
- g) Patronaj guvernamental. Prin care guvernul preia imobile adecvate prin închiriere sau cumpărare.

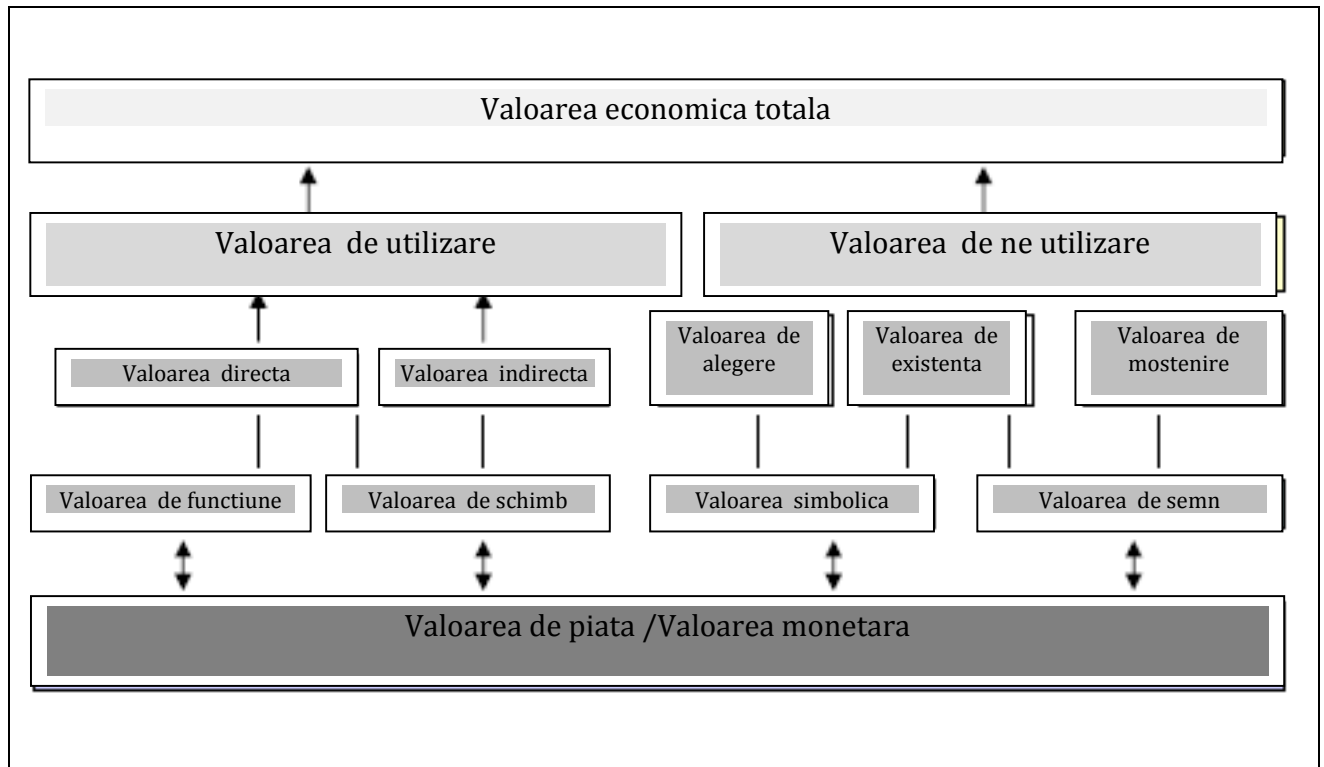
¹⁸ cf. Nathaniel Liechfield *Economics in Urban conservation* Cambridge University Press 1988

- h) Transfer de fonduri, când există capital disponibil, unei agenții dispuse să reabiliteze, să vândă, să returneze împrumutul și să investească surplusul și alte împrumuturi adiționale în reabilitare altei proprietăți.
- i) Autorizarea de sponsorizări prin care instituții financiare și industriale pot să-și folosească o parte din resurse pentru conservare, în vederea obținerii de reduceri fiscale.

În România sprijinul se reduce la deduceri de impozite, posibilitatea aplicării altor măsuri este menționată însă nereglementată. Recuperarea viabilă a fondului imobiliar patrimonial este dependentă de modul în care autoritățile locale vor putea să dirijeze și sprijine investițiile particulare prin categoriile de intervenții menționate.

Nu trebuie să uităm că o clădire de patrimoniu reprezintă un bun economic cu valoare de piață. Stabilirea pretului de piață se face de către evaluatori luând în calcul o serie întreagă de factori.

Următoarea schemă sintetizează raporturile între diversele categorii de valoare ale patrimoniului construit care determină valoarea de piață a acestuia.

Sursa Deveikis, Deveikiene (2012)¹⁹

¹⁹ TS01H - Francophone Session I, 5836

Steponas Deveikis, Vaiva Deveikiene

Evaluation de l'héritage culturel – l'expérience européenne et la pratique lituanienne / The Estimation of the Cultural Heritage – an European Experience and Lithuanian Practice (5836)

Evaluarea siturilor și ansamblurilor urbane și a patrimoniului vernacular ;

Evaluarea siturilor și ansamblurilor urbane

Evaluarea în termeni de semnificație se face după aceleași principii care privesc patrimoniul imobil. Importanța este însă evaluarea impactului pe care protecția- reabilitarea patrimoniului urban o are în termeni de dezvoltare generală (economici, sociali, legați de calitatea vieții)

Evaluarea economică a patrimoniului pune în balanță cheltuielile pentru protecția patrimoniului și veniturile, utilizându-se la evaluarea proiectelor de regenerare urbană și fiind un factor cheie în luarea deciziilor . Evaluarea utilizează diferite instrumente de analiză centrate în principal asupra efectelor induse de ocuparea forței de muncă și a cheltuielilor pentru proiectele de patrimoniu. Aceste metode sunt adecvate și analizei ex ante pentru a identifica profiturile viitoare preconizate. Dificultatea principală constă în identificarea efectelor atribuite dimensiunii culturale a proiectului și în estimarea efectelor de multiplicare

Evaluarea tuturor dimensiunilor patrimoniului urban necesită și utilizarea altor metode care au fost puse la punct în mare măsură pentru analizele de mediu , având de multe ori o problemă similară a celei reprezentate de patrimoniul urban. Analiza metodelor de evaluare de mediu a dus la concluzia foarte pragmatică că nu există o singură metodă valabilă care ar putea fi preluată în evaluarea proiectelor referitoare la mediul urban. Fiecare situație urbană și fiecare proiect constituie o entitate unică și cere adaptarea metodologiei utilizate.

Următoarele recomandări privind evaluarea impactului socio-economic sunt preluate din studiul *Evaluating the socio-economic impacts of selected regenerated heritage sites in Europe* (Sophia Labadi - Cultural Policy Research Award 2008)

Recomandări pentru: Evaluările de impact

- Încurajarea evaluărilor "ex-ante", la jumătatea perioadei și "ex-post" . Ar trebui încurajată o combinație de evaluări ex-ante, pe termen mediu și ex-post, precum și evaluări la trei și la cinci ani de la finalizarea proiectului.

- Îmbunătățirea sistemului de colectare a datelor referitoare la proiectele de cultură și patrimoniu, precum și indicatorilor economici și sociali majori. Datele ar trebui să fie colectate într-un mod mai sistematic și consecvent de către instituțiile publice și private, la nivel național, regional și local, pentru a permite analize longitudinale ce urmează să fie întreprinse în timp.
- Promovarea dovezilor calitative. Dovezilor calitative și narațiunilor despre schemele de regenerare-cultură ar trebui să li se dea importanță egală cu dovezile cantitative.

Recomandari pentru: Modele de regenerare urbana

- Evitarea punctului de vedere optimist. Obiectivele și rezultatele așteptate de proiectele de regenerare trebuie să fie mai realiste. Asigurarea reabilitării centrelor istorice și combaterea deprivării economice și sociale în cadrul acestora este un obiectiv foarte ambițios. Cheltuielile mai îndelungate pentru realizarea proiectelor de regenerare și evaluarea acestora ar permite mai multe rezultate pozitive.
- Asigurarea unui sistem durabil de branding și marketing a unei zone urbane istorice regenerate ar trebui să fie urmărită chiar și după încheierea proiectului de regenerare, pentru a asigura sustenabilitatea acestuia.
- Adresați-vă deprivării economice prin programe specifice pe termen lung. Măsurile care implică oamenii care suferă de dificultăți economice și sociale ar trebui să fie identificate și puse în aplicare chiar de la începutul oricărui proiect de regenerare.
- Asigurarea managementului eficace pentru regenerare. Comunitățile locale ar trebui să fie implicate în mod efectiv chiar de la începutul identificării obiectivelor sistemului de regenerare și a selecției proiectelor, până la punerea în aplicare și evaluarea acestora.
- Combat gentrification: build mixed communities Steps should be taken to ensure that affordable and decent housings remain for the long-term inhabitants of the regenerated urban areas so that they are not forced to move out. This would ensure that a socially mixed population can live in regenerated areas.
- Combateți gentrificarea. Pentru a construi comunități mixte ar trebui să fie luate măsuri pentru a se asigura că rămâne case accesibile și decente pentru locuitorii termen lung ale zonelor urbane regenerate, astfel încât aceștia nu sunt forțați să se mute. Acest lucru ar asigura ca o populație mixtă social, să poată trăi în zonele regenerate.

In evaluarea efectelor politicilor de valorizare a patrimoniului urban se pot dovedi eficiente următoarele tebele sintetice :

Capital economic	Capital cultural / imobiliar
Structura sectorială a activităţii economice (sectoriala interioara/ exterioara)	Numărul și tipul de corpuri de clădire protejate, monumente ne protejate patrimoniu vernacular
Distribuție proprietari / locatari / intruși (locuințe, Servicii și magazine)	Clădiri în stare bună, stare echitabil, clădire în pericol, ruina , lipsa
Valoarea imobiliară - vanzari, inchirieri	Cladiri goale vechi si noi
Starea tranzacțiilor imobiliare pe categorii: de locuințe, magazine, servicii, turism Tipul de ocupare a cadrului construit.	Utilizarea curentă a proprietății (locuințe, servicii, întreprinderi, monumente religioase, monumente vizitabile, servicii private, servicii publice, turism - cazare, restaurante, magazine turistice)
Atractivitatea regiunii pentru activități economice și vizitatori (numărude vizitatori, demografie întreprinderi și ponderea investițiilor străine)	Adaptabilitate a patrimoniului urban la standarde curente (parcare, acces,locuire , confort, securitate, retele, intretinere)
Venitul mediu al țării, al locuitorilor orașului și al Teritoriului	Certificare a patrimoniului (în totalitate sau în parte) ca aparținand de un tip național sau internațional de rețea de tip Patrimoniu mondial
Structura veniturilor (extern / intern și incidență a sărăciei)	Numărul de corpuri de clădire amenințate (AMT)
Starea rețelelor de infrastructură (de transport, salubritate, alimentare cu apă ...)	Locul patrimoniului în educația școlară locala
Capacitate de primire , parc hotelier	Existența de facilități culturale din oraș, prezența locuri lor comemorative
Capital social si uman	Capital natural
Numărul de locuitori ai țării, aglomerarii urbane , distribuția pe vârste a populației	Stare și existența parcuri și spații verzi
Indicatorii de sănătate (speranța de viață la naștere, Prevalența HIV ...)	Expunerea la riscuri naturale
Indicatorii nivelurilor de formare și educație (Rata de școlarizare primara și secundara...) Personal specializat în conservare / restaurare (arhitecți, meseriași, firme)	Stat de salubritate, colectare și de tratare a deșeurilor
Indicatorii j delincvenței juvenile (rata de omucidere ...)	Nivel de poluare și tipuri de poluare
Numărul și tipul de asociații	Prezența dăunătorilor și daune
Participarea populației locale la lucrările întreținere sau de restaurare a patrimoniului	

Indicatorii stării patrimoniului urban după cele patru dimensiuni (Vernieres et. al 2012)

Indicatorii starii patrimoniului urban, dimensiune sociala, management
Existența legislației privind protecția patrimoniului
Caracteristicile legislației privind protecția patrimoniului
Existența unor structuri locale, sprijin național, internațional pentru conservarea /valorizarea patrimoniului
Abilitatea de a mobiliza ajutor tehnic internațional. Experiență anterioara
Existența mecanismelor de finanțare publice (internațional local, național,) ajutor pentru conservarea / valorizarea patrimoniului. Ajutorul direct, ajutor indirect (de tip ANAH ANRU)
Existența aranjamentelor financiare private pentru a facilita finanțarea de conservare / valorizare a patrimoniului
Existența unor măsuri fiscale de promovare conservare / valorizare a patrimoniului
Existența suporturi juridice și instituționale care promovează conservarea / valorizare a patrimoniului
Abilitatea de a mobiliza ajutor financiar internațional. Experiențele anterioare.
Existența legislației privind locuirea.
Certificare a patrimoniului ca aparținând (integral sau parțial) unui tip național sau internațional de rețea de tip patrimoniu mondial
Gradul de autonomie a autorităților locale
Existența și disponibilitatea datelor
Rata colectării impozitelor

(Vernieres et. al 2012)

Evaluarea patrimoniului vernacular

An	Loc	Tip	Titlu document
1964	Veneția	Cartă	<i>International Charter for the Conservation and Restoration of Monuments and Sites</i>
1981 / 1999	Burra	Cartă	<i>Charter for the Conservation of Places of Cultural Significance</i>
1999	Mexic	Cartă	<i>International Cultural Tourism Charter - Managing Tourism at Places of Heritage Significance</i>
1999	Mexic	Cartă	<i>Principles for the Preservation of Historic Timber Structures</i>
1999	Mexic	Cartă	<i>Charter on the Built Vernacular Heritage</i>
2003	Zimbabwe	Cartă	<i>Principles for the Analysis, Conservation and Structural Restoration of Architectural Heritage</i>
2008	Québec	Cartă	<i>Charter on Cultural Routes</i>
2010	Noua Zeelandă	Cartă	<i>Charter for the Conservation of Places of Cultural Heritage Value</i>
2011	Valleta	Cartă	<i>The Valletta Principles for the Safeguarding and Management of Historic Cities, Towns and Urban Areas</i>
1972	Budapesta	Rezoluție	<i>Resolutions of the Symposium on the introduction of contemporary architecture into ancient groups of buildings</i>
1982	Tlaxcala	Declarație	<i>Tlaxcala Declaration on the Revitalization of Small Settlements</i>
1994	Nara	Rezoluție	<i>The Nara document on authenticity</i>
2005	Xi'an	Declarație	<i>Xi'an Declaration on the Conservation of the Setting of Heritage Structures, Sites and Areas</i>
2008	Quebec	Declarație	<i>The Quebec Declaration on the Preservation of the Spirit of the Place</i>
2009	Rimetea, România	Declarație CIAV	<i>"RIMETEA DOCUMENT" on the protection of the built vernacular heritage in multicultural environment</i>
2011	Paris	Declarație	<i>The Paris Declaration On heritage as a driver of development</i>

Documente ICOMOS relevante pentru protecția patrimoniului vernacular (Labo 2014)

Expresie a valorii culturii populare a locului, evoluând într-o relație simbiotică cu peisajul și înglobând tehnici locale elaborate de-a lungul secolelor, arhitectura vernaculară a reprezentat un punct de interes încă din a doua jumătate a secolului al XIX-lea când s-au înființat numeroase muzee etnografice în Europa. De la protecția muzeală a obiectului de arhitectură desprins din context până la protecția contemporană a arhitecturii vernaculare indisolubil legată nu numai de păstrarea ansamblului în relația sa cu situl și încurajând perpetuarea tradițiilor și mesetugurilor locale, drumul parcurs este lung.

Legislația și documentele referitoare la protecția patrimoniului, reflectă evoluția metodologiilor de conservare. Nu numai documentele strict referitoare la patrimoniul vernacular ci și cele care marchează importanța ansamblurilor și siturilor sunt relevante sursă în stabilirea principiilor metodologiilor de evaluare. Tabelele alăturate sintetizează această evoluție.

An	Loc	Tip	Titlu document
1975	Amsterdam	Declarație	<i>Declaration of Amsterdam (Congress on the European Architectural Heritage)</i>
1975	Strasbourg	Cartă	<i>European Charter of the Architectural Heritage</i>
1985	Granada	Convenție	<i>Protection of the Architectural Heritage of Europe</i>
1989		Recomandare	<i>Recommendation No (89) 6 on the protection and enhancement of the rural architectural heritage</i>
2000	Florența	Convenție	<i>European Landscape Convention</i>
2003		Recomandare	<i>Recommendation No. R (2003) 1 on the promotion of tourism to foster the cultural heritage as a factor for sustainable development</i>
2005	Faro	Convenție	<i>Council of Europe Framework Convention on the Value of Cultural Heritage for Society</i>
2006		Rezoluție	<i>European Parliament resolution on the protection of the European natural, architectural and cultural heritage in rural and island regions</i>

Documente ale Consiliului Europei relevante pentru protecția patrimoniului vernacular (Labo 2014)

Cu toate ca termenul de arhitectura vernaculara a intrat de mult in vocabular intelesul sau e in continuare oarecum difuz. Enciclopedia Arhitecturii vernaculare defineste termenul prin raportarea la mediu, forme de viata si culturi locale *Arhitectura vernaculară cuprinde locuințele și toate celelalte construcții anexe. In legatura cu contextul ambiental și cu resursele disponibile, acestea sunt de obicei construite de cei care le locuiesc sau de comunitate, cu utilizarea tehnologiilor tradiționale. Toate formele arhitecturii vernaculare sunt construite pentru a corespunde unor nevoi specifice, adăpostind valorile, bunurile si formele de viață ale culturilor care le-au produs.*²⁰

In conformitate cu *Carta Patrimoniului vernacular* (ICOMOS 1999)

arhitectura vernaculară este caracterizata de o omogenitate de expresie si un caracter specific care prezinta urmatoarele trasaturi distinctiv:

- a) O modalitate de a construi proprie comunității.
- b) Caracter local sau regional corelat cu mediul natural.
- c) Coerență în stil, formă și aparență, sau uzul unor tipologii de construcții tradiționale.
- d) Cunoștințe tradiționale de construire transmise informal.
- e) Un răspuns real la cerințele funcționale, sociale și de mediu.
- f) Aplicarea efectivă a sistemelor și meșteșugurilor de construcție tradiționale.

Ne reprezentata de structuri unice decat rareori arhitectura vernaculara se convea cel mai bine prin mentinerea si pastrarea grupurilor si asezarilor caracteristice diverselor regiuni, ansambluri pentru care relatia cu peisjul si viata comunitatii sunt definatorii.

Avand in vedere consecintele sociale si economice ale globalizarii, importul de practici constructive si forme straine locului, tendinta spre inlocuirea vechilor constructii considerate

²⁰ *Enciclopedia Arhitecturii Vernaculare* (Oliver 1997, p. xxiii)

lipsite de valoare cu reprezentari inadecvate si cateodata caricaturale ale unor modele urbane, arhitectura vernaculara este in pericol pe plan mondial.

Cu atat mai importanta devine evaluarea acestui patrimoniu si a politicilor menite sa-l protejeze.

Criteriile de evaluare ale patrimoniului vernacular sunt similare cu cele ale siturilor si ansamblurilor, prezinta insa importanta deosebita apartenenta la o tipologie, element determinant in identificarea patrimoniului vernacular

Evaluarea patrimoniului vernacular rural ține cont de următoarele aspecte (Agostini 2008, p. 73): datarea istorică;

- tipul de construcție în relație cu funcțiunea sa;
- caracteristicile tipice ale arhitecturii locale;
- locul și rolul construcției în cadrul compoziției generale a peisajului;
- recurența tipologiei în teritoriu;
- gradul de corespondență a construcției cu forma sa originală;
- exemplu de tehnici constructive / de producție tradiționale locale, mecanisme și instalații istorice;
- evenimente sau personalități asociate edificiului.

Pentru evaluarea politicilor privind protecția patrimoniului vernacular este utila raportarea la obiectivele valorificării sustenabile :

- viziune pe termen lung care să includa aspectele protecției si valorificării economice
- implicarea comunității ca participant si principal beneficiar
- abordare integrată: patrimoniu și context (cultural, natural)
- încurajarea meșteșugurilor, tradițiilor
- strategie (intervenții etapizate, monitorizare, flexibilitate);
- gasirea de formule turistice alternative
- educația ca element esențial de susținere a transmiterii valorilor patrimoniului

O modalitate eficientă de evaluare a patrimoniului vernacular poate fi **analiza SWOT**. Cea prezentată mai jos este realizată de Ana Maria Labo, în cadrul tezei de doctorat cu titlul *Valorificarea sustenabilă a patrimoniului din România* și se referă la **localitatea Saschiz** (studiu de caz ales între satele sasești din sud-estul Transilvaniei.)

6.4.1. Analiza SWOT

Puncte tari

- patrimoniul vernacular bine păstrat, respectând tiparul satelor săsești;
- clasarea sitului rural ca monument în Lista Patrimoniului Mondial;
- caracterul specific local evident, cu particularități distincte în cadrul ansamblului satelor săsești;

- există intervenții de restaurare a mai multor case (MET);
- peisaj natural divers și valoros, inclus în aria de protecție Natura 2000;
- practici tradiționale: agricultura și păstoritul;
- varietatea tradițiilor locale;
- diversitate etnică, diversitate culturală;
- inițiative locale pentru păstrarea tradițiilor (fundația ADEPT);
- includerea localității în trasee turistice;
- funcționarea unui punct info pentru turiști cu materiale informative și vânzare de produse locale.

Puncte slabe

- lipsa îngrijirii construcțiilor (lipsa de asumare a caselor de către locuitori);
- intervenții neadecvate asupra patrimoniului;
- îmbătrânirea populației;
- proces de depopulare.
- creșterea ratei șomajului;

Oportunități

- locația direct accesibilă (drum național)
- apropierea de Sighișoara (30 de km), de asemenea sit UNESCO;
- apartenența la ansamblul de sate săsești (potențial pentru valorificare a ansamblului);
- existența unui traseu pentru biciclete în zonă;
- inițiative de valorificare a patrimoniului în alte sate săsești (activitatea M.E.T.);
- existența unui studiu privind potențialul turistic al satelor săsești (HERITAS).

Amenințări

- expunere la trafic mare (drum național): poluare (inclusiv fonică);
- dificultate în parcurgerea satului (puține treceri de pietoni);
- tendința de migrare spre oraș a populației;
- nivelul scăzut al veniturilor locuitorilor;
- implicare scăzută a comunității locale în protecția și valorificarea patrimoniului local.

Ca **exemplu de evaluare** a unui sit cu valori complexe și cu un patrimoniu vernacular semnificativ poate fi analizată **structura Planului de management al patrimoniului cultural pentru Rosia Montana**²¹ (în varianta completă întocmită de Atelierul de arhitectură OPUS)

Introducere

Necesitatea și scopul Planului de Management

Semnificația patrimoniului cultural al Roșiei Montane

Statutul juridic și importanța monumentelor și a zonelor protejate din Roșia Montană

1. Descrierea monumentelor istorice și a zonelor protejate

1.1. Informații generale

Localizare și delimitare a centrului istoric

1.2. Informații științifice

1.2.1. Geologie și topografie

1.2.2. Scurt istoric

1.2.4. Cultura populară

1.2.5. Patrimoniul arhitectural, urbanistic, peisagistic

Elemente arhitecturale

Unități urbanistice

Unități peisagistice

1.2.6. Patrimoniul industrial (tehnic și minier)

²¹ http://www.simpara.ro/rm/plan_management.pdf

1.2.7. Peisajul cultural

1.3. Interese

1.3.1. Administrația publică centrală

1.3.2. Administrația publică județeană și locală

1.3.3. Societatea civilă

1.3.4. Comunitatea internațională

1.3.5. Regimul de proprietate și statutul juridic al elementelor de patrimoniu

1.3.6. Utilizarea terenului și a resurselor

1.3.7. Funcțiuni

2. Evaluare și obiective

2.1. Starea de conservare a monumentelor istorice; factori de risc

2.2. Evaluarea Centrului Istoric Roșia Montană și a potențialului acestuia

2.2.1. Valori naturale

2.2.2. Valori culturale

- valoare arhitecturală

- valoare urbanistică

- valoare peisagistică

- valoare tehnică

- valoare istorică și memorială

- valori imateriale

2.2.3. Valori contemporane

2.3. Identificarea și evaluarea principalelor probleme de management al monumentelor istorice și al zonei protejate

2.3.1. Obiective strategice

2.3.2. Obiective generale

2.3.3. Obiective ideale ale managementului (*Viziune*)

2.3.4. Factori care influențează managementul

Oportunități

Regenerare și dezvoltare

Patrimoniul ca motor al regenerării

Legături internaționale

Turism

Cercetare

Educație și formare profesională

Surse de finanțare

Unicitatea culturală

Dimensiunile și consistența eterogenă a sitului

Pericole

Relansarea mineritului la scară mare

Managementul mediului

Depopularea zonei

Lipsa întreținerii și degradarea elementelor de patrimoniu

Executarea de lucrări de reabilitare / reconversie necorespunzătoare

2.3.5. Obiective operaționale și opțiuni manageriale

Politici manageriale

obiectiv 1. Acțiunea concertată și coordonată a părților

obiectiv 2. Cunoașterea și înțelegerea semnificației Sitului și a obiectivelor Planului de Management

obiectiv 3. Promovarea planului de management

obiectiv 4. Promovarea unui standard de acțiune

obiectiv 5. Promovarea creativității

obiectiv 6. Gestionarea informațiilor

obiectiv 7. Implementarea, monitorizarea și revizuirea

obiectiv 8. Implicarea comunității locale în managementul sitului și în luarea deciziilor

obiectiv 9. Asigurarea resurselor pentru implementarea planului de management

obiectiv 10. Gestionarea riscurilor

Protejarea patrimoniului

obiectiv 11. Delimitarea coerentă a sitului și a contextului său teritorial

obiectiv 12. Completarea și corectarea cadrului legislativ

obiectiv 13. Protejarea cadrului vizual și a contextului istoric al sitului

Conservare și punere în valoare

obiectiv 14. Stabilirea și adoptarea de măsuri de conservare și punere în valoare a patrimoniului cultural

obiectiv 15. Monitorizarea patrimoniului construit – program de inspecții periodice și întreținere pentru toate construcțiile din Centrul Istoric.

obiectiv 16. Conservarea caracterului peisajului istoric al sitului, cu evidențierea și punerea în valoare a componentelor patrimoniului industrial

obiectiv 17. Revitalizarea și valorificarea elementelor care evidențiază țesutul urban tradițional

obiectiv 18. Asigurarea calității lucrărilor de întreținere și conservare.

Utilizare și valorificare a sitului

obiectiv 19. Identificarea și promovarea de funcțiuni compatibile

obiectiv 20. Prezentare și explicitare a sitului

obiectiv 21. Administrarea și prezentarea publică a fondurilor muzeale și a informației științifice

Cercetare și educație

obiectiv 22. Diversificarea domeniilor de cercetare în sit

obiectiv 23. Dezvoltarea sistemului educațional în sit și în relație cu situl

Dezvoltare edilitară

obiectiv 24. Asigurarea accesului fizic la sit și în cadrul sitului

obiectiv 25. Modernizarea, completarea și extinderea rețelelor edilitare

Obiective sociale

obiectiv 26. Consolidarea și sprijinirea comunității locale

Turism

obiectiv 27. Promovarea turismului cultural în Roșia Montană

obiectiv 28. Dezvoltarea turismului de agrement în relație cu cel cultural

obiectiv 29. Marketing turistic

obiectiv 30. Management turistic

3. Managementul monumentelor istorice și al zonelor protejate

3.1. Implementare

3.1.1. *Primul pas*

3.1.2. Funcționare

3.1.3. Revizuirea planului

3.2. Proiecte

3.3. Lucrări, costuri